

AINO MALMBERG

MAAILMAA
KIERRELLESSÄ

AINO MALMBERG

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ ROSMA,
HELSINKI

AINO MALMBERG

MAAILMAA
KIERRELLESSÄ

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ ROSMA
HELSINKI

HELSINGISSÄ 1922,
HELSINGIN UUSI KIRJAPAINO OSAKEYHTIÖ

Doika-vainajani

OLLI MALAN muistolle.

Äiti.

Alkupuhe.

Mitä tässä olen puhunut, olen kokonaan ottanut tosielämästä. Mielikuvitukselle en ole antanut mitään muuta tilaa kuin että nimet, luonnollisista syistä, joskus ovat muutetut. Useimmiten nekin ovat oikeat, samoin kuin alkukirjaimetkin, joita enimmäen olen käyttänyt. Vaikeuksia on minulle tuottanut se seikka, että kaikki muistiinpanoni ja kaikki kirjani jäivät sodan tähden toiselle puolen merta, joko Lontooseen taikka New Yorkiin. Ehkä huvittavimmat kokemukseni ovat siksi jääneet kertomatta, koska en ole voinut luottaa muistiini kaikkia yksityiskohtia kuvatessa. Jos koskaan ne vielä saan käsiini, voin jatkaa näitä pikku kuvauksia. Doika-vainajani, Ollin, kanssa niistä usein juttelimme, ja hänen kehoituksestaan niitä tässä alan julaista. Mahdollisesti ne voivat huvittaa sellaisia, joihin matkakuume on tarttunut, ja silloin on niiden tarkoitus täyttynyt.

Helsingissä, syyskuulla 1922.

Aino Malmberg.

SISÄLLYS:

Lontoossa	9
Pyhättö	32
Povareita ja ennustuksia	43
Henry Fordin Rauhan Laivassa	56
Honolulu.....	83
Joulu Mississippi-virralla	102
Se rakkaus	118
Lizzie Maclane	127
Kun sota syttyi	142
Takaisin Helsingissä	167

LONTOOSSA.

Tavallinen valitus on, että siellä on liian paljon kaikkea, liian paljon katuja, rakennuksia, ihmisiä, liian paljon iloja, liian paljon suruja . . .

Mutta juuri tuo ääretön paljous kaikkea, josta seuraa, ettei kukaan voi sanoa täydellisesti tuntevansa Lontoota, se on Lontoon suurin viehätys. Se on joka hetki uusi ja salaperäinen, tuo jättiläinen, joka peloittaa ja vetää puoleensa, joka kiihoittaa ja tuskastuttaa. Lontoo on meri, Lontoo on erämaa, jossa ihminen tuntee itsensä vapaaksi, vapaaksi. Hän hukkuu sinne vesipisarana, pienenä hiekkajyvänä, mutta samalla hän tuntee olevansa elävä osa tuosta erämaasta, hän kuuluu Lontoon kaikkeuteen, kasvaa siihen kiinni ikipäiviksi. Se jonka sydämen Lontoo on kerran ottanut, ei koskaan pääse siitä erilleen, vaan kaippaa sinne aina takaisin, olipa hän missä tahansa maailmassa.

Eräs vaativainen ystäväni vakuutti minulle, että Lontoo on nokinen ja ruma, siellä kun ei ole kauniita näköaloja, ei mahtavaa luonteenomaista arkkitehtuuria. Voi olla totta. Champs Elysées on

Parisissa, pelottavan korkeat pilven piirtäjät New Yorkissa, Ringstrasse Wienissä. Lontoossa on pienet talot, puutarhat, puistot. Mutta Lontoo on sittenkin maailman keskipiste. Sen aineellinen valta ulottuu seitsemän meren rannoille, mutta sen henkinen valta tuntuu kaikkialla, missä englanninkieltä kuulee.

Sanotaan, että Lontoon elämä on jäykkää ja ikävää. Ei ole siellä Parisin vilkkautta ja kirjavaa katuelämää, joka muukalaista aina niin paljon viehättää. Varsinkin ovat sunnuntai-iltapäivät vaikeita loppuun kuluttaa, kun ei ole teattereita, ei konsertteja, ei mitään huveja, joihin voisi mennä. Nekin onnelliset, joilla on klubi, tuntevat sielläkin painostavan sunnuntai-tunnelman. Se on erittäinkin totta nais-klubeista puhuessa, joissa sunnuntaisin jokaisella siellä istuskelevalla tuntuu olevan paha omatunto.

Kaikesta tuosta on kumminkin ollut seurauksena, että hyvin monet lontoalaiset, jotka pitävät englantilaista sunnuntainviettoa ikävänä, ovat järjestäneet sunnuntai-iltapäivän tai illan vastaanottopäiväkseen, jolloin heidän ystävänsä kokoontuvat yhdessä viettämään muutamia tunteja.

Vähän aikaa sen jälkeen kun olin Lontooseen muuttanut, jouduin seurapiiriin, joka vietti useimmat sunnuntainsa vanhan ruhtinas K r o p o t k i n i n luona. Hänen huvilansa, „Villa Viola”,

Highgatessa oli aina silloin täynnä vilkasta seuraa. Tuo vanha anarkisti oli erittäin suosittu ja kunnioitettu henkilö Lontoon kirjallisissa ja tieteellisissä piireissä, ja paitsi sitä Lontoossa käyvät muukalaiset usein löysivät tien Villa Violaan. Vanhan Kropotkinin luo ei ollut aivan helppo pääsy, ja ilman suosituskirjettä joltakin tunnetulta henkilöltä ei ollut yrittämistäkään siellä käydä. Tuo oli aivan välttämätön varokeino, sillä tsaarin hallitus näkyi yhä vielä pelkäävän kuin myrkkyyä tuota vanhaa, hiljaista, hienosti sivistynyttä tiedemiestä. Tuhannet olivat ne keinot, joilla ohranan kätyrit koettivat päästä vanhuksen kotiin, mutta siellä oltiin aina varuillaan, ja tuskin milloinkaan ohranan likaiset aikomukset onnistuivat. Kadulla seuraamista ei tietysti mikään mahti maailmassa voinut estää, ja monet olivat ne kaskut, joita ukko kertoi urkkijoiden virkainnosta.

Olipa Villa Violassa ketä vieraita tahansa — ja usein kyllä siellä tapasi henkilöitä, joiden nimillä oli kaiku kaukana Europan rajojen ulkopuolellakin — aina oli seuran keskipisteenä vanha, harmaapartainen isäntä. Kropotkin oli noita ihmisiä, jotka eivät koskaan vanhene sielultaan, vaan pysyvät nuorina kuolemaansa saakka. Hän saattoi innostua kuin nuori poika, mutta samalla pisti hovimies aina esiin, lauhduttaen ja tyynnyttäen. Hänen keskustelunsa oli aina mielenkiintoista ja

hänen laaja kokemuksensa ja loppumattomat tietonsa olivat ainaisena ihailun esineenä hänen ystäviensä kesken. Jokaiselle hänellä oli hauskoja asioita kerrottavana. Muistan elävästi erään sunnuntai-illan, jolloin hän kertoi meille pakoretkestään Suomen läpi, Aleksanteri II:n aikana. Kun Pietarissa joka kolkka haettiin läpi, matkusti Kropotkin rauhallisesti hääseurueeksi puettujen ystäviensä kanssa Suomeen, ensin Viipuriin ja sieltä pienellä Saimaan laivalla Kuopioon. Sanomalehdet olivat täynnä kuvauksia hänen merkillisestä pakoretkestään ja suuri palkinto odotti sitä, joka hänet saisi kiinni. Kun hän aamulla nousi laivan kannelle, saarisella Saimaalla, hän hämmästykseseen tunsu laivan kapteenissa henkilön, joka muutama aika sitten oli ottanut osaa maantieteelliseen kongressiin Pietarissa, ja joka oli jätetty erittäin Kropotkinin hoidettavaksi, koska Kropotkin ymmärsi ruotsia. Kapteeni katsoi hetken matkustajaansa ja Kropotkin oli vakuutettu, että hän silmänräpäyksessä tunsu hänet, aivan niinkuin hänkin oli tuntenut kapteenin. Ei pieninkään värähdys kapteenin kasvoissa osoittanut, että hän tiesi salaisuuden, josta toisen henki riippui, ja rauhassa matkusti ruhtinas eteenpäin. Suomalaiset merimiehet eivät ole ilmiantajia.

Hän ei muistanut kapteenin nimeä, mutta sanoi, että se oli hänellä kirjoitettuna paperiensa joukossa. Turhaan hän sitä minulle haki, enkä

ole hänen kuolemansa jälkeen tavannut hänen tytärtään tai rouvaansa, jotta olisin voinut heiltä kysyä, mutta uskon sen vielä kerran saavani tietää ja silloin voin asiasta hiukan enemmän kertoa. Kropotkin tunsii liikuttavaa kiitollisuutta tuota tuntematonta suomalaista kohtaan ja piti häntä henkensä pelastajana.

Vuonna 1913 Kropotkin muutti Lontoosta Brightoniin, ja siihen ne hauskat sunnuntai-illat loppuivat. Jonkun aikaa olin kuin kotia vailla, mutta sitten antoi ystävällinen kohtalo minulle toisen paikan, jossa vietin joka sunnuntai-illan siihen asti, kun jatkuva sota teki olon Lontoossa sietämättömäksi ja sai minut lähtemään pois. Se uusi paikka oli pastori Evansin luona Bedford Parkissa, läntisimmässä Lontoossa.

Pastori Evans oli siihen aikaan, yhdessä H. W. Massinghamin kanssa, tunnetun „Nation” lehden toimittajana. Sittemmin hän kyllä erosi siitä ja siirtyi „Observer” lehteen, koska hän oli eri mieltä Massinghamin kanssa sotaan nähden, jota Massingham vastusti ja Evans tulisesti puolusti.

Sunnuntaisin, noin kello yhdeksän ajoissa illalla, kokoontuimme pastori Evansin taloon. Illanvietto siellä oli aivan eri laatua kuin Kropotkinin luona. Siellä ei ollut ketään, joka Kropotkinin lailla olisi ollut päätä pitempi kaikkea kansaa, vaan kaikki olimme jokseenkin tasaväkiset. Evan-

sin sali, jossa kokoonnuimme, oli keskikokoinen huone, ja sinne oli asetettu istuimia pitkin seiniä niin paljon kuin talossa riitti. Mutta hyvin usein, melkein pä aina, tuli vieraita enemmän kuin istuimia. Nuoret miehet silloin muutta mutkitta asetuivat istumaan lattialle, tavallisesti suuren, avonaisen tulisijan ympäri, jossa koko ajan paloi iloisesti tuikkiva, hiljainen hiilivalkea.

Oikealla puolen tulisijaa oli mukava nojatuoli, mutta se oli aina varattu illan puheenjohtajalle, joka toimi oli poikkeuksetta uskottu samalle henkilölle, mr. M u r r a y l l e. Meillä nimittäin oli joka ilta järjestetty keskustelu, useimmiten jostakin päivän polttavasta kysymyksestä. Ainetta ei koskaan määrätty edeltäkäs in, vaan valittiin samana iltana, riippuen siitä, kuka sattui olemaan läsnä. Jos esimerkiksi joku tunnettu spesialisti jollakin alalla sattui olemaan vieraiden joukossa, oli melkein varma, että häntä pyydettiin alustamaan joku kysymys omalta alaltaan, ja siitä syntyi sitten vilkas keskustelu, usein väittely. Muutoin tietysti polttavat poliittiset kysymykset joutuivat pohdittaviksi. Muistan kuinka viikko-kausia keskustelimme esim. Irlannin kysymyksestä, ja koska usein oli läsnä parlamentin jäseniä vastakkaisista puolueista, olivat nämä avomieliset keskustelut arvaamattoman arvokkaita sel-laisille, joilla muutoin olisi ollut vaikea tietää, miltä asiat näyttivät esiripun takana.

Usein on minulta kysytty mitä virvokkeita tuommoisissa tilaisuuksissa tarjottiin, vai tarjottiinko ollenkaan mitään. Evansilla aina tarjottiin kuppi mustaa kahvia, hyvin voimakasta, ilman kermaa ja ilman leipää. Se oli hyvin virkistävää, tuo musta kahvi, ja koska useimmat tulivat sinne suoraan päivällispöydästä, ei kukaan enempää kaivannut.

Evansit eivät siinä suhteessa olleet mitään loistavia poikkeuksia, vaan oli se aivan tavallista, että tuli kutsutuksi milloin minkinlaisiin „partyyihin”, joissa kaikissa virvokkeet olivat aivan sivuseikka ja hauska seurustelu pääseikkana. Jos mikä on erehdys ja vaarallinen erehdys, niin se on se, että Lontoossa täytyy ennen kaikkea olla paljon rahaa, jotta voisi „edustaa”. Jos on älyä ja seurustelutaitoa, ei rahasta ole huolta. Voisin mainita nimiä, jotka todistavat surullisesti, että raha ei ole auttanut, vaan päinvastoin haitannut, jos tahtia ja nopeata ajatuskykyä on puuttunut.

Mutta entäs Lontoon tunnettu ulkokultaisuus, josta niin paljon kuulee puhuttavan? Epäilemättä sitä löytyy runsaat määrät. En tiedä kuinka oikein sen selittäisin, mutta Lontoon ulkokultaisuus on tosiaankin hyvin viehättävää laadultaan. Se on ikäänkuin sanaton sopimus sulkea silmänsä ja korvansa oikealla hetkellä ja uskotella sekä itselleen että muille, että kaikki on juuri semmoista, jolta se näyttää. Se on hilpeätä

ja hymyilevää ulkokultaisuutta, vanhan kulttuurin hiomaa. Kun esimerkiksi epäonnistuneen iltaman jälkeen vieraat hartaasti kiittävät emäntää „tästä erinomaisen hauska illasta”, tapahtuu se sellaisella herttaisella vakuutuksella, että emännän hermostunut tietoisuus illan kauheasta pitkäveteisyydestä hiljalleen häviää ja loppu tuntuu vallan onnistuneelta. Ja onhan tunnettua, että siveellisyyttä koskevissa kysymyksissä kukin lontoolainen mielellään tahtoo näytellä valkosiipisen enkelin osaa, vaikka hän ehkä sattuukin olemaan koko joukon lähempänä toista äärimmäisyysrajaa, mutta hän tekee tuon synnynnäisellä luontevuudella, jossa ei ole vähääkään epämiellyttävää kynnillisyyttä. Tuhattuotisen kulttuurin jäljet tuntevat kaikkialla.

Lontoo on epäilemättä kosmopoliittinen kaupunki, mutta eri kansakunnat eivät siellä ole liittyneet yhteen lujiksi ryhmiksi, kuten esim. New Yorkissa, ja siitä syystä kaupungin kosmopoliittisuus ei myöskään ole niin silmäänpistävää laatua kuin New Yorkissa. Jos tahtoo tavata esim. suomalaisia Lontoossa, niin saa hakea idästä ja lännestä, pohjoisesta ja etelästä. Siellä ei ole mitään „Finntownia” kuten New Yorkissa, missä heti löytää suomalaisen saunan, suomalaisen kirkon ja teatterin ja suomalaiset riitelevät puolueet. Lontoon suomalaiset asuvat hajallaan ja heitä on epäilemättä paljoa pienempi määrä kuin New

Yorkissa. Ylimalkaan ei Lontoo tunnu vetävän muukalaisia yhtä voimakkaasti kuin esim. Parisi. Ehkä lienee siihen syynä sekin, että Lontoon ulkoinen elämä on jäykempää ja kestää kauvemmin, ennenkuin siihen voi kasvaa kiinni ja kotiutua.

Noin parina vuotena ennen sotaa oli kumminkin varsin tavallista, että Suomesta pyrki paljon ihmisiä Lontooseen. Minullekin tuli usein kirjeitä, joista muutamat olivat hyvin kuvaavia suomalaisille oloille. Tapahtui nimittäin, että nuoret tytöt halusivat tulla Lontooseen, oppiakseen englanninkieltä ja nähdäkseen vähän maailmaa, mutta vaan siinä tapauksessa, että he saisivat jotain työtä siellä, sillä muutoin eivät heidän varansa riittäneet. Tuostahan ei ollut muuta kuin hyvää sanottava, mutta vaikeudet alkoivat heti, kun tuli kysymys työn laadusta. Tytöt olivat melkein poikkeuksetta noin 17—20 vuotiaita, joko juuri tyttökoulun lopettaneita taikka ylioppilastutkinnon suorittaneita, siis sillä tasolla, jossa heillä ei ollut kerrassaan mitään käytännöllistä taitoa ja mitättömän pienet sekä aivan epäkäytännölliset teoreettiset tiedot. He olivat sanalla sanoen juuri siinä kehityksen kohdassa, jonne meidän „korkeampaa sivistystä” saaneet neitokset tuossa ijässä säännöllisesti saapuvat. Oppijakso „elämää varten” on lopetettu ja neitokset ovat täysin kykenemättömiä menestyksellä

alkamaan elämää millään alalla. Kaiken tämän lisäksi tuli vielä ylenkatse muutamia työaloja kohtaan, joka meillä Suomessa on tavallista. Tiedämmehän esim. että on hyvin hienoa istua jossakin pankissa, aivan konemaisessa työssä, ja vielä hienompaa on olla konekirjoittajana jossakin ministeriössä, mutta on suorastaan häpeä olla esim. myyjättärenä ruoka- tai kangaskaupassa.

Kirjeissä, joita sain joko tytöiltä itseltään tai papoilta ja mammoilta, sanottiin melkein poikkeuksetta, että „Mimmi” halusi tulla Lontooseen ja olisi hyvin kiitollinen, jos voisin hänelle hankkia sopivata työtä siellä. Mieluimmin Mimmi tahoi paikan jossakin konttorissa, mutta pahimmassa tapauksessa hän oli valmis vaikka rupeamaan bonneksi, s. o. pikku lasten opettajaksi ja johtajaksi johonkin hienoon perheeseen. Mimmin kieli-taito rajoittui suomen ja ruotsin kieleen, ja sen lisäksi tuli hieman saksaa, niin paljon, että Mimmi saattoi sanakirjan avulla kääntää helpompaa tekstiä.

Vastaukseni Mimmille oli aina sama, että nimittäin konttoritoimiin Lontoossa vaadittiin ehdottomasti sujuva englanninkielen-, konekirjoituksen- ja pikakirjoitustaito, ja etten vielä koskaan ollut tavannut hienoa enkä karkeata englantilaista perhettä, joka oli innostunut opettamaan lapsilleen suomenkieltä, niin että oli

jotenkin toivotonta yrittää bonneksi. Mahdollisesti voisin kumminkin hankkia Mimmille palvelupaikan, jos hän oli terve ruumiiltaan ja opinhaluinen, eikä aluksi vaatisi kovin suurta palkkaa, ennenkuin oli oppinut lattioita lakaisemaan ja pesemään, keittoastioita kiillottamaan, ulkoportaita valkaisemaan ja ehkä hiukan keittämäänkin.

Tavallisesti en saanut mitään vastausta sellaiseen kauheaan kirjeeseen, mutta joskus sain loukkaantuneelta Mimmiltä huomautuksen, että hän ei ollut sellaiseen työhön tottunut, eikä hänen aikomuksensa ollut antautua „piiaksi.”

Totuuden nimessä on myönnettävä, että oli muutamia loistavia poikkeuksiakin. Eräskin Mimmi, joka ei ollut ollenkaan Mimmi vaan Saimi, kirjoitti minulle ja kysyi, voisinko hankkia hänelle jotain työtä, jotta hän pääsisi Lontooseen kieltä oppimaan. Hän oli vastaleivottu ylioppilas. Vastasin hänelle kuten muillekin, mutta sen sijaan, että hän olisi antanut minun turhaan odottaa lisätietoja, kirjoitti hän vastaukseksi hyvin reippaan kirjeen, jossa hän lupasi koettaa parastaan, jos vaan joku hänet ottaa palvelukseensa. Sattui niin, että vielä samana päivänä tapasin klubissani uus-seelantilaisen kirjailijan, joka äitinsä ja sisarensa kanssa asui Ealingissä, eräässä Lontoon kauniissa esikaupungissa. Puhuin hänelle asiiani ja sain kuulla häneltä, että hänen äitinsä juuri

haki apulaista taloon, semmista, joka kykeni, kaikkiin töihin. Sovimme siitä, että Saimi epäilemättä oli juuri oikea henkilö tuohon paikkaan. Kaupat tehtiin ja ilmoitus lähetettiin heti Saimille. Muutaman päivän perästä tuli kirjailijan äiti luokseni onnettoman näköisenä ja sanoi, että tarkemmin asiaa ajateltuaan ei hän sentään uskaltanut ottaa Saimia, sillä Saimihan oli nuori „lady”, ja kuinka hän saattaisi pyytää nuorta, ladya tekemään kaikenlaista „karkeata” työtä, pesemään etehistä, puhdistamaan keittiön uunia, y. m. sellaista. Oli aika työ saada eukko uskomaan, että juuri siksi, että Saimi oli lady, täytyi meidän toivoa, että hänellä oli kyllin järkeä ymmärtääkseen, ettei mikään rehellinen työ ollut häpeällistä. Sovimme vihdoin niin, että rouva lupasi ottaa Saimin kokeeksi, ja jos koe ei ottanut onnistuakseen, saisi Saimi heti tulla minun luokseni.

Mutta koe onnistui, ei ainoastaan hyvin vaan loistavasti. Saimi näyttäytyi olevan harvinaisen intelligentti tyttö, joka lyhyessä ajassa oppi puhumaan englanninkieltä kuin paras pappi. Taloustoimiin hän tottui yhtä nopeasti, ja paitsi sitä hänessä oli loppumaton määrä aito savolaista huumoria, joka aina auttoi hänet pahimpien kompastuskivien yli. Joka kerran kun tapasin perheen jäseniä, sain kuulla innokkaita ylistysvirsiä tuosta ihme-olennosta, jonka olin heille hankkinut.

Tiedämmehän kaikki, että kun suomalaiset lähtevät ulkomaille, he eivät mielellään tahdo tavata omia kansalaisiaan. Siihen on epäilemättä varsin pätevä syyt. Suomalaiset ovat joröjä, kömpelöitä, riitaisia, juoruavia. Nuo ikävät ominaisuudet tulevat aina selvemmin näkyviin kuin hyvät ominaisuudet, joita tietysti myöskin löytyy. En luule, että ylimalkaan on onnellista, jos saman kansan jäsenet ryhmittyvät liian lähelle toisiaan vieraalla maalla. Siinä tulee väkisinkin ikävyyksiä. Lontoossa ei sitä tarvitse pelätä. Suomalaiset siellä eivät tapaa toisiaan muuta, kun varta vasten menemällä toisiaan tapaamaan. Siitä syystä onkin suomalaisten hyvä keskenäinen sopu siellä säilynyt rikkoutumatta, ja seurustelu heidän keskenään, joka ei ainakaan ennen sotaa ollut kovin vilkasta, on hauskaa ja vailla ikäviä jälkikaikuja.

Yhteisiä yhtymäpaikkoja suomalaisilla on ollut suomalainen merimieskirkko, lukusali Stepneyssä ja Anglo-suomalainen Yhdistys. Suomalaiseen merimieskirkkoon on pitkä matka kaupungin rikkaista osista, mutta se, joka sinne asti menee, saa aina ystävällisen vastaanoton, ja paikan henki on aina tyyni ja rauhoittava levottomille mielille.

Anglo-suomalainen Yhdistys, joka perustettiin 1910, eli ainakin alkuvuosinaan vilkasta elämää ja lienee vieläkin toiminnassa. Sota tietysti muutti paljon oloja, sai aikaan särkymistä ja paljon kat-

keruutta, mutta kai siihenkin kerran kyllästyään ja asiat vähitellen siirtyvät entiselleen.

Jos tahtoo viihtyä Lontoossa, täytyy elää lontoolaisten elämää. Muutoin ei voi tuntea olevansa kotona. Tuo tuottaa tietysti usein suuria vaikeuksia muukalaiselle, sillä aluksi on vaikea tutustua niin paljon lontolaisiin, että on vara valita, kenen tahtoo ystäväkseen, ja välttää ketä ei tahdo. Kohtalo oli minulle siinä suhteessa suosiollinen, sillä jo 1897 tutustuin sir Edward Burne-Jonesiin ja hänen rouvaansa, joka sittemmin leskeksi jouduttuaan oli avuliaana ystäväni minulle koko oloaikani Lontoossa. Hän saattoi helposti avata minkä oven tahansa, ja siten jouduin aivan huomaamattani Lontoon elämään. Kaikki kävi aivan hiljaisesti, ilman mitään voimien ponnistusta ja ilman omaa ansiotani. Jos onkin vaikeata ensin päästä elämän alkuun Lontoossa, on toiselta puolen helppo jatkaa, kun on kerran päässyt alkuun, sillä lontolaiset ovat uskollisia eivätkä koskaan hylkää luotaan sitä, jonka kerran ovat omaksuneet.

On mahdoton sanoa, mikä on erittäin luonteenomaista Lontoolle, ehkäpä juuri se, ettei mikään ole oikein luonteenomaista, sillä siellä on kaikkea. Jokaisen, joka on kauvan oleskellut Lontoossa, on helppo tyydyttää makuaan, olkoonpa se sitten millainen tahansa. On ehkä sentään yksi asia huomioon otettava: Se joka tahtoo jotain asiata

ajaa ja saada Lontoo huomaamaan ja kuuntelemaan, saa huutaa keuhkonsa käheäksi, jotta hänen äänensä kuuluisi kaikkea muuta hälinää korkeammalle. Muistakaamme että Pelastusarmeija on lontoolainen keksintö, jonka tavaton menestys varmaan paljon riippuu siitä, ettei kukaan voi Lontoossa lyhyttäkään aikaa elää näkemättä ja kuulematta heitä. Kun joku seikka ensin onnistuu pääsemään lontoolaisten huomiopiiriin, alkaa jokainen luonnollista kyllä kysyä, mikä se oikeastaan on tuo asia ja mitäs ajajat tahtovat. Siitä on lyhyt askel suosioon ja apuun. Pääasia on siis herättää huomiota keinoilla millä tahansa.

Siinä on selitys suffragettien villiin esiintymiseenkin, jota muualla maailmassa niin vähän ymmärrettiin. Vuosikausia naisten äänioikeuden ajajat olivat lähettäneet lähetystönsä pääministerien luo ja saaneet kohteliaita vastauksia, että kyllä, kyllä tämä asia otetaan esille, heti kun vain aika myöntää. Mutta aika ei koskaan myöntänyt.

Silloin muutamat naiset tuskastuivat pahasti ja päättivät, että kyllä se aika vielä myöntää tämänkin asian esille ottamisen, kun asetetaan niin, että kaikkien täytyy asiasta puhua — hyvää tai pahaa, sama se, mutta puhua siitä pitää. Se oli vanha Pelastusarmeijan periaate, ja se oli vanha hyväksi tunnettu „business” (liike) peri-

aate. Tästäkin piti tulla „business” eikä vaan tyhjiä korulauseita.

Muistan siltä ajalta erään huvittavan tapauksen. Eräs tuttavani sanoi minulle kerran, että sinä ja sinä päivänä varmasti maksaisi vaivaa mennä parlamenttiin kuuntelemaan. Ei sanaakaan muuta. Jonkunmoinen hämärä aavistus sanoi minulle, että suffrageteillä varmaan oli jotain tekeillä. Sain lipun ja menin istumaan naisten lehterille, jota siihen aikaan vielä erotti paksu pronssinen aitaus kokoussalista, niin että sieltä aina oli vaikea sekä kuulla että nähdä. Tulin hiukan myöhään ja sain ainoastaan takapaikan. Näin että eturiveillä istui epäilystä herättävän monta suffragettia. Heidän joukossaan oli tunnettu kaunotar, M u r i e l M., joka herätti yhtä suurta huomiota komeilla puvuillaan kuin loistavalla kauneudellaan. Hän kumartui hyvin lähelle pronssiaitausta ja näkyi kuuntelevan tarkkaan puheita alhaalla salissa. Yhtäkkiä hän veti esille joukon lentokirjasia, jotka hän nopeasti heitti aitauksen lomitse alas kauhistuneita ministereitä kohti ja samalla hän myöskin alkoi korkealla äänellä pitää puhetta parlamentin jäsenille. Muut läsnäolevat suffragetit säestivät häntä huudoilla „äänioikeus naisille!” ja melu kasvoi kasvamaan. Naisten lehterille syöksyi suuri parvi järjestyksen valvojia, ja ulos piti kaikkien lähteä, syyllisten ja viattomien. Kaikki läksivät minkä

ennättivät — paitsi Muriel M.! Hän jatkoi puhettaan korkealla äänellä, ja kauhukseen huomasivat järjestyksen valvojat, että hän oli paksulla rautavitjalla lukinnut itsensä pronssikaiteeseen ja avain oli kadoksissa. Ketju oli hirvittävän paksu ja kaikki yritykset katkaista sitä olivat turhat. Asema näytti toivottomalta. Ei ollut muuta apua kuin täytyi murtaa osa pronssi-aitausta irti, ja sitten kannettiin pikku Muriel ynnä kappale aitausta yhdessä pihalle. Mutta hän oli ehtinyt pitää puheensa loppuun ja siitä hän oli jälestäpäin aina ylpeä. Tästä seurasi vankilangaistus, jonka loputtua hänet aina esitettiin ensimmäisenä naisena, joka oli pitänyt puheen Englannin parlamentissa.

Tällä ajalla tapahtui niin paljon sekä huvittavia että surullisia tapauksia, etten tietysti yritäkään ruveta niitä luettelemaan. Vielä kumminkin tahdon kertoa yhdestä, joka jäi syvemmälle mieleeni kuin muut.

Lontoossa elää vanha rouva, joka nauttii vallan harvinaista kunnioitusta mitä erilaisimmissa piireissä. Hänen nimensä on rouva *Despard*. Syntymänsä puolesta hän oikeastaan kuuluisi ylimpään ylimystöön, sillä hänen veljensä, lordi French, oli ensin Irlannin varakuninkaana ja sitten brittiläisten sotavoimain ylipäällikkönä maailman sodassa. Mutta rouva Despard on valinnut aivan toisen osan elämässä. Hän asuu

eräässä hyvin köyhässä kaupunginosassa ja käyttää suuren omaisuutensa työhön huonompiosaiten hyväksi ympäristössään. Hän oli hyvin innokas suffragetti, puheenjohtaja yhdistyksessä „Women's Freedom League.” — Eräänä päivänä sain häneltä kirjeen, jossa hän kertoi olleensa edellisenä lauantaina pitämässä esitelmää eräässä Thornton Heath nimisessä Lontoon esikaupungissa. Kuulijakunta oli ollut tavattoman rauhattonta ja vihamielistä, ja muun muassa oli joukko juopuneita miehiä heiteltyt mutaa ja kiviä rouva Despardiin. Tämän perästä oli hyvinkin vaarallista kenenkään englantilaisen puhujan mennä sinne ensi lauantaina, mutta mahdollisesti he sie täisivät muukalaista paremmin. Hän ei kumminkaan mitenkään uskaltanut minulle vakuuttaa, että niin oli asian laita, mutta kysyi kumminkin, uskaltaisinko kaikesta huolimatta yrittää ensi lauantaina Thornton Heathiin kertomaan naisten oikeuksista Suomessa.

Tietysti suostuin. Paitsi sitä että minua yhtä paljon kuin muitakin harmitti se, että rouva Despardia oli siten kohdeltu, oli minulla aivan henkilökohtainen syy, miksi mielelläni suostuin hänen pyyntöönsä. Kun ensin aloitin elämäni Lontoossa ja panin pystyyn oman pienen kotini, lähetti rouva Despard minulle miltei kaikki tarvittavat talous-esineet ja huonekalut, ja koko oloajallani siellä hän oli avulias ja uskollinen ystäväni.

Myönnän että sydän pamppaili hiukan kiivaammin, kun lauantai-iltana saavuin Thornton Heatiin. Esitelmä oli pidettävä ulkona, ja aivan vastapäätä puhujapaikkaa oli kirkkaasti valaistu kapakka, josta kuului melua ja musiikkia. En-teet eivät näyttäneet rohkaisevilta. Kuulijoita oli kertynyt hyvin paljon, suurin osa niistä miehiä, jotka kaikesta päättäen olivat sitä ennen viettäneet aikaansa kapakassa. Kuulin jälestä-päin, että täälläkin oli paljon keskusteltu siitä häpeällisestä tavasta, jolla rouva Despardia oli kohdeltu, ja monet epäilemättä olivat häpeissään asiasta. Siitä syystä kai he olivat hiukan karais-seet luontoaan kapakassa, ennen tuloaan esitel-määni kuulemaan. Taikka oikeastaan ei minun pitäisi sanoa „kuulemaan”, sillä nähtävästi ei kellään ollut aikomus kuunnella sitä.

Heti kun avasin suuni lausuakseni yleisön terve-tulleeksi, alkoi suuri positiivi soittaa rämisevää tanssikappaletta. Sittemmin sain kuulla, että olin arvannut aivan oikein otaksuessani, että positiivi oli varta vasten tilattu säästämään esi-telmääni. Siitä oli kumminkin se hyöty, että kaikki pelkoni katosi ja minua rupesi koko homma huvittamaan kovasti. Ja jos Englannissa joku tulee hyvälle tuulelle ja alkaa laskea leikkiä, on aivan varma, että hän saa puoltajia. Ykskaks mi-nulla oli kaksi ritaria, ja vaikka he eivät seisseet-kään niin aivan suorina hiukan notkuvilla jaloil-

laan, saivat he positiivin vaikenemaan ja toinen heistä asettui varmuuden vuoksi seisomaan viereeni puhujalavalle. Koko hänen olemuksensa näytti sanovan, että „koettakaappas vain tulla tänne, niin kyllä minä näytän.” Varmaan hänestä jostain apua oli, sillä ei mitään mudan eikä kivien heittoa yritettykään. — Tulisi liian pitkäksi kuvata kaikkia illan koettelemuksia, mutta sen uskaltanen sanoa, ettei kellekään joutunut ikävä tulemaan, ja äänessä sitä oltiin, sekä puhuja että kuulijat, koko ajan. „Esitelmä” loppui siihen, että minua pyydettiin pian tulemaan takaisin ja luvattiin kuunnella. Sitten meni pieni ryhmä meitä yhdessä teetä juomaan. — Rouva Despard oli hyvin tyytyväinen tulokseen, ja se olikin minulle pääasia.

Suomesta Lontooseen tulleet henkilöt olivat ylimalkaan vihamielisiä suffragettien puuhia kohtaan, eivätkä niissä nähneet muuta kuin pahaa. Oli kumminkin muutamia poikkeuksia. Suffragettien suureen mielenosoitus-kulkuueeseen vuonna 1911 otti osaa, paitsi Lontoon suomalaisia, jotka kaikki olivat kansallispuvuissa, myöskin monta Suomesta tullutta kansalaistamme. Niistä tulee minun mainita erityisesti kolme, jotka eivät enää ole keskuudessamme ja joiden aikainen kuolema on jättänyt monen mieleen korvaamattoman tyhjyyden. Ne olivat Gustaf Mattsson, Elias Lodenius ja nuorena poismennyt

poikani Olli. Suurella reippaudella kaikki kolme ottivat osaa kulkueeseen, vaikka Mattsson jo silloin kärsi paljon saman kuolettavan taudin kourissa, joka sitten mursi myöskin Olli-poikani.

Kuten tiedämme terrorisoivat suffragetit yhteen aikaan yhteiskuntaa jotakuinkin kovasti. Seurauksena oli, että pääsy moneen paikkaan kävi kaikille naisille rajoitetuksi. Muun muassa oli monta mutkaa läpikäytävä, ennenkuin pääsi parlamentin istuntoihin, mutta mahdotonta se ei sentään ollut. Paljoa hauskemmat kuin istunnot ja kuivat puheet, olivat kumminkin teepausit parlamenttitalon terassilla. Vasta siellä, pienten teepöytien ympärillä, oli tilaisuudessa saamaan päivän polttavista asioista selkoa, kun niistä puhuttiin ilman virallisuuden pakkoa, vapaasti ja puoleksi leikillä, puoleksi todella, kuten niin usein on tapana anglosaksilaisessa maailmassa. Siellä myöskin oli tilaisuudessa tekemään hauskoja huomioita Englannin lainlaatijoista. Alahuoneessa on, kuten tiedämme noin kuusisataa jäsentä, mutta onneksi eivät kaikki koskaan ole yhtä aikaa läsnä. Kuinka hirvittävän kömpelö tuollainen koneisto voineekaan olla, jossa sellaisen joukon pitäisi käsitellä pienintäkin asiaa! Käytännölliset englantilaiset ovat kyllä voidelleet koneiston niin hyvin, että se kaikesta monimutkaisuudestaan huolimatta toimii tasaisesti ja ilman kovin pahaa kolinaa.

Miellyttävimpiä tyyppejä ennen sotaa oli nuorin parlamentinjäsen, Gladstone, suuren Gladstonen pojanpoika. Kerran terassilla teetä juodessani muutamien tuttavien kanssa, kulki pöytämme ohi hyvin nuoren näköinen mies. Isäntämme, parlamentinjäsen S., seisahdutti hänet, pyysi pöytäämme istumaan ja esitti hänet leikillisesti: „Tuleva pääministerimme, mr. Gladstone.” Nuori mies punastui kuin koulutyttö ja koko hänen esiintymisensä oli hyvin vaatimatonta, melkeinpä ujoa. Muukalainenkin heti huomasi, kuinka tavattoman paljon hänen ulkomuotonsa muistutti hänen suurta isoisäänsä, ja ne jotka hänet tunsivat, vakuuttivat, että vielä paljoo enemmän hänen henkiset ominaisuutensa muistuttivat vanhaa Gladstonea. Muun muassa kertoi isäntämme, että nuorella Gladstonella oli juuri sama ominaisuus, joka ehkä yhtä paljon kuin syvä valtioviisaus oli nostanut vanhan Gladstonen mahtavan Englannin johtajaksi, nimittäin se, että hän salaman nopeudella huomasi oikean psykologisen hetken ja osasi sitä heti käyttää, ennenkuin kukaan muu oli älynnyt mistä oli kysymyskään. Mr. S:n leikissä, että tässä oli Englannin tuleva pääministeri, saattoi olla totta toinen puoli. Suuret olivat ne toiveet, joilla nuoren Gladstonen vaiheita seurattiin. Mutta toisin oli kohdalo määrännyt, ja sota teki kaikista toiveista nopean lopun. Gladstone, joka oli vähimmin so-

taisia ihmisiä maan päällä, piti velvollisuutenaan tarjota henkensä maalleen, kun maailman sota puhkesi. Hänet lähetettiin Ranskaan, ja kahden päivän perästä hänen uransa oli lopussa. Parlamentti menetti monta jäsentä sodassa, mutta oli kuin nuoren Gladstonen kuolema olisi koskenut syvempään kuin kenenkään muun. Kun keran taas sen jälkeen olin teetä juomassa terassilla, huomasimme, että istuimme juuri saman pöydän ääressä kuin silloin Gladstonen kanssa, eikä puhelu sitten ottanut sujuakseen niinkuin ennen. Kallis oli uhri ollut — ja minkä hyväksi?

Sota muutti pian Lontoon. Vihan aalto, joka kulki yli maailman, tuntui sielläkin, vaikkei yhtä katkerassa ja mustassa muodossa kuin ehkä muualla. Tuhatvuotinen kulttuuri silitti hiukan pahimpia epätasaisuuksia, mutta kumminkin mieluummin pakottaa ajatuksensa pois niiltä ajoilta edellisiin vuosiin, jolloin Lontoo oli hyväluontoinen jättiläinen, jonka helmassa oli viihdykäs ja hyvä olla, vaikka elämänsä loppuun asti.

PYHÄTTÖ.

Hindut sanovat, että jokaisella ihmisellä pitäisi olla pyhättö, jonne hän voisi paeta kaivatessaan rauhaa ja sopusointua. Jos esim. voi eroittaa itselleen huoneen, kuinka pienen tahansa, niin siitä voi luoda pyhätön siten, ettei koskaan mene siihen huoneeseen muuta kuin hyvää ajatellen ja toivoen, ilman vihaa, ilman kateutta. Sen ulkoasu on myöskin tehtävä niin puhtaaksi ja sopusointuiseksi kuin mahdollista. Vähitellen muuttuu huoneen ilmapiiri niin, että heti kun sinne astuu, tuntee sen tyynnyttävän, rauhoittavan vaikutuksen. Murheet ja surut lauhtuvat, pahat ajatukset katoavat ja mieli vöipuu hiljaiseen harmoniaan.

Sellaisena pyhättönä minulla oli ennen kokonainen koti, ei Suomessa, eikä Lontoossakaan, vaan pienessä Rottingdean nimisessä kaupungissa, lähellä Brightonia. Sen kodin haltia oli vanha ystäväni, lady Burne-Jones, kuuluisan taiteilijan, sir Edward Burne-Jonesin leski.

Asunnon, joka on jotenkin suuri kolmikerroksinen huvila, oli sir Edvard Burne-Jones ensin aiko-

nut kesäasunnoksi, mutta hänen kuoltuaan muutti lady Burne-Jones sinne kokonaan, sillä hän ei koskaan ollut hyvin viihtynyt Lontoossa.

Olipa mieli kuinka musta tahansa, se tyyntyi noiden muurien sisäpuolella. En ole koskaan nähnyt asuntoa, jossa kaikki niin täydellisesti suli yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja jossa kaikki oli kaunista. Se oli prerafaeliittisen taiteen hienontunut muistomerkki, jossa ei ollut mitään häiritsevää, ei mitään tyyliä rikkovaa. Tietääkseni on olemassa kaksi taloa, jotka ovat kokonaan pyhitetyt Burne-Jonesin, Rossettin, William Morrisin y. m. prerafaeliittien taiteelle, nimittäin mainitsemani lady Burne-Jonesin huvila Rottingdeanissa ja lordi Carlislen komea talo Lontoossa Palace Greenin varrella, mutta ainoastaan edellinen on samalla William Morrisin yhteiskunnallisten oppien mukainen, yksinkertainen ja vaatimaton, mahdollinen sellaisillekin, joilla ei ole miljoonia uhrata kotiinsa. Lordi Carlislen talo on linna, suuremmoinen ja komea. Sinne menee kuin kirkkoon, mutta lady Burne-Jonesin huvilaan menee kuin kotiin. Ne taideteokset, joita hänellä siellä oli ja joiden arvo kyllä nousee arvaamattoman korkealle, ovat siellä ikäänkuin kauneuden lisänä, mutta vaikka joka ikinen niistä vietäisi pois, olisi tuo koti sittenkin hengeltään ja luonteeltaan sama kuin ennen. Ääriviivojen puhtaus ja värien ihmeellinen sopusointu sen aikaansaisi.

Muoti vaihtelee taiteessa niinkuin muussakin, ja tiedän varsin hyvin, että Englannin merkillinen prerafaeliittinen liike on vallan vanhanaikainen nyt. Mutta vähätpä siitä. Sen myöskin tiedän, että on olemassa ihmisiä, joille sen liikkeen sekä kuvaamataiteellinen että kirjallinen ilmaisumuoto on tuottanut niin paljon iloa, että he pitävät elämänsä suurena siunauksena sitä, että ovat siihen päässeet tutustumaan. Kun puhun prerafaeliittisen liikkeen kirjallisesta ilmaisumuodosta, tarkoitan tietysti etupäässä Ruskinin ja William Morrisin teoksia, mutta tahtoisin niihin myöskin lisätä Walter Paterin ja parin muunkin nimet, sillä saman hengen lapsia he kaikki ovat, oksia samassa puussa, jonka runkona Ruskin ja William Morris olivat.

Lady Burne-Jones, jonka kuolema riisti pari vuotta sitten, oli viimeinen edustaja tuolta suurelta taiteelliselta ja yhteiskunnalliselta heräämisajalta. Hän oli aikaisimmasta nuoruudestaan saakka elänyt prerafaeliittisen liikkeen keskipisteessä, ja hänen lähimpään ympäristöönsä kuuluivat, paitsi hänen nerokasta puolisoaan, John Ruskin, Dante Gabriel Rossetti, William Morris, Swinburne ja useat muut henkisen elämän johtajat siltä ajalta. Koko hänen henkinen olemuksensa oli kehittynyt ja muodostunut tuossa ilmapiiressä ja hän oli täydellisesti sen omaksunut itselleen. Siksi hänen elämänsä oli noiden aattei-

den toteuttamista, aivan luonnollisesti, ilman ponnistuksia, voisinpa sanoa melkein itsetiedottomasti. Siitä johtui se sopusointu, se kauneuden kunnioitus, joka ilmaantui kaikessa hänen ympäristössään.

Kuten jo mainitsin, oli talo Rottingdeanissa verraten suuri, mutta ainoastaan pieni osa siitä oli jokapäiväisessä käytännössä, ja juuri tuo osa on se, jonne mieli aina palaa, muistellessa Rottingdeanissa vietettyjä päiviä. — Heti kun astui suureen, valoisaan etehiseen, hiveli silmiä ääriviivojen kauneus. Oikealla puolen riippui ruokasaliin vievän oven edessä paksu punainen silkkiverho — melkein ainoa silkistä valmistettu esine koko talossa — jota koristi koruompelu, kuvaava tapausta Arthur-sadusta. Sen olivat lady Burne-Jonesille ommelleet 60- ja 70-luvun kuuluisimmat kaunottaret, William Morrisin rouva ja Dante Gabriel Rossettin rouva. Vastapäätä, porraskäytävän vieressä, kiintyy silmä maalattuun ikkunaan, Burne-Jonesin ja William Morrisin yhteistyötä. Sekin kuvaa tapahtumia Arthur-sadusta. Himmeä valo siitä leviää William Morrisin tekemille seinäpapereille, ja avoimesta ovesta vasemmalla huoneeseen, jossa pieninkin esine on Burne Jonesin taikka William Morrisin luonnoksia.

Tämä huone ja sen vieressä oleva toinen huone edustavat talon luonnetta parhaiten ja niitä juuri

tahtoisin ennen kaikkia kutsua pyhättö-nimellä. Ne ovat pyhättöinä olleet ei ainoastaan minulle, vaan kaikille niille, joilla oli onni lukeutua talon ystäväpiiriin. Molemmissa huoneissa värit ovat valkoista ja vaalean sinistä, huonekalujen puuosat luonnonväristä tammea. Poikkeuksena on vasemmalla seinällä seisova ruusupuinen vanha spinetti, hentoääninen, muistorikas. Siihen Burne-Jones on maalannut ensimmäisen luonnoksensa sittemmin niin kuuluisaksi tulleeseen tauluunsa „Le chant d'amour”*)). Tuo vanha soittokone oli minusta aina symbolina koko tälle kodille. Luulin kuullevani entisaikojen hengettärien siellä hiljalleen hyräilevän tuota vanhaa vienosäveleistä laulua: „Je suis un chant d'amour. . .”

Siinä huoneessa on vielä toinen esine, johon ajatus mielellään pysähtyy. Se on kirjakaappi, täynnä vaalean sinisiin tai valkoisiin kansiin sidottuja kirjoja. Ne ovat William Morrisin teoksia, jotka hän itse on sitonut ja joskus käsin kuvittanut. Se on ihmeellinen aarreaitta tuo kaappi, ja joskus se avattiin ja otettiin katseltaviksi kalliit kirjat. Jokaisessa oli William Morrisin omakätinen kaunis omistus hänen rakkaimmalle ystävänsä Georgiana Burne-Jonesille. . .

Tässä huoneessa emme tavallisesti muutoin istuneet kuin silloin, jolloin katselimme muistoja William Morrisin ajoilta. Seuraava huone oli se, johon kokoonnuimme teetä juomaan ja keskuste-

*) Rakkauden laulu.

lemaan. Tuossa tulisijan ääressä oli se paikka, jossa lady Burne-Jonesin kuuluisa sisarenpoika, Rudyard Kipling aina niin mielellään seiso, pää eteenpäin kumarassa, hymyillen, kädet selän takana. Ja tuossa tuolilla teepöydän ääressä näen hänen toisen sisarenpoikansa, mr. Stanley Baldwinin. Hänkin on kohonnut merkkimieheksi. Mr. Baldwin on nimittäin nykyään Englannin kauppaja- ja teollisuus-ministerinä. Siihen aikaan hän oli parlamentinjäsen, harvinaisen vaatimaton ja ystävällinen, aina valmis auttamaan. Tuolla tuolilla istui aina lady Burne-Jones, sylissänsä suuri keltainen kissa. Joskus tämä talon suosikki suostui istumaan minunkin sylissäni, mikä, kuten minulle vakuutettiin, oli varsin harvinainen kunnia muukalaiselle.

Lieneekö Englanti ainoa maa, jossa tuollainen hauska ja täysin sopusointuinen seurustelu on mahdollinen henkilöiden kesken, joiden poliittinen uskontunnustus on aivan erilainen? Baldwin ja Kipling kuuluivat nimittäin äärimmäiseen oikeistoon ja lady Burne-Jones oli William Morrisin opin uskollinen seuraaja. Mutta tässä kodissa ja tässä taiteen ja kauneuden ilmapiirissä oli kaikkien hyvä olla.

Kipling asui ennen Rottingdeanissa, kivenheiton päässä lady-Burnesin huvilasta, mutta sitten hän muutti sieltä pois nykyiseen asuntoonsa Etchinghamissa. Tapaus, joka sai hänet muutta-

maan pois ja joka silloin iski kipeän haavan lady Burne-Jonesin mieleen, oli tällainen: Buuri-sota oli juuri puhjennut ja saanut kiihkokansalliset tunteet kuohuksiin. Kipling oli heti virittänyt lyyrynsä — tai sanoisinko banjonsa — sodan ylistämiseksi. Lady Burne-Jones oli koko sydämellään tuota sotaa vastaan, joka riisti pieneltä, urhoolliselta kansalta itsenäisyyden. Jota kauvemmin sotaa kesti, sitä varmemmaksi kävi lady Burne-Jonesin vakuutus, että tämä sota oli Englannille häpeäksi. Tuli sitten se päivä, jolloin buurit olivat lopullisesti kukistetut. Iloitutuksia ja juhlakulkueita pantiin toimeen kaikkialla ja riemu oli suuri maassa, kun kaksivuotinen verinen sota oli voittoisasti saatu loppuun. Pienessä Rottingdeanessakin liehuivat liput kaikilla katoilla ja väki kulki riemuiten ja laulaen kaduilla. Nyt oli mitta täysi, ja lady Burne-Jones ei jaksanut kestää enempää. Hänkin kohotti talonsa katolle lipun, mutta se ei ollutkaan ylpeä, voittoa Union Jack, vaan musta surulippu. . .

Pian huomasi väki mustan lipun ja raivoissaan se suuntasi kulkunsa huvilaa kohti. Hetkinen vielä ja kivet lensivät ikkunoihin, jotka rämisten putoilivat alas. Mutta tuo ei vielä riittänyt. Joukko halusi kosta. Uhkaavana se liikkui jo huvilan edustalla ja millä hetkellä tahansa se saattoi murtaa ovet. . . Silloin kiirehti Kipling puutarhan kautta sisään ja vei lady Burne-Jonesin takatietä omaan huvilaansa.

Tuo tapahtuma oli liian järkyttävä siihen osaaottaneille. Sen jälkeen muutti Kipling pois Rottingdeanista. Usein hän kumminkin vielä kävi tätiänsä tervehtimässä, ja vaikka elämä yhä selvemmin näytti, että nuo kaksi olivat eri hengen lapsia, pysyi Kipling ystävällisissä väleissä lady Burne-Jonesin kanssa tämän kuolemaan saakka.

Viimeisinä elonvuosinaan lady Burne-Jones eli melkein erakon elämää. Siihen hänet pakoitti, paitsi luontaista taipumusta hiljaiseen mietiskeelyyn, myöskin horjuva terveys. Olisi kumminkin aivan väärin otaksua, että se lopetti kaiken vaikutusvallan, mikä hänellä ennen oli ollut. Päinvastoin näytti hänen vaikutusvoimansa yhä kasvavan, kun vuodet vierivät. Muistan kuinka hän kerran syvällä ilolla kertoi minulle, että Rottingdean, josta aina ennen oli lähetetty parlamenttiin mitä vanhoillisin tory, nyt oli valinnut vasemmisto-liberaalin edustajakseen. „Se on jo askel eteenpäin”, hymyili hän. Hän ei tietysti sanonut, eikä luultavasti ollenkaan uskonutkaan, että siinä oli mitään hänen ansiotaan, mutta siinä näyttivät kaikki muut olevan eri mieltä.

Hänellä oli aivan oma tapansa olla yhteydessä muun maailman kanssa: Kerran viikossa tuli hänen luokseen eräs harvinaisen intelligentti työmies, muurari ammatiltaan, saamaan kirjoja sekä keskustelemaan päivän kysymyksistä, joita lady Burne-Jones seurasi suurella innolla. Sama

muurari sitten vuorostaan levitti saamiaan uusia aatteita ympäristöönsä, ja siten ulottui lady Burne-Jonesin vaikutus kauvas hänen kotinsa ulkopuolelle. Se tuotti hänelle suurta tyydytystä, että hän siten ikäänkuin jatkoi William Morrisin työtä. . .

Olen aina ymmärtänyt Keatsin harmin siitä, että Newton turmeli häneltä sateenkaaren satumaisen viehätöksen, selittämällä kuinka valosäteitten erilainen taittuminen vesihuikkasten läpi oli syynä tuon ennen niin runollisen ja salaperäisen sateenkaaren eri väreihin. Tunnelmat ja mielikuvat eivät siedä analysoimista. Mutta toiselta puolen moderni ihminen ei malta olla hakematta syntysanoja kaikille ilmiöille, vaikka hän hyvin tietää, että elämä on paljon helpompaa, ellei mitään kysele. Niinpä täytyi minunkin kysyä itseltäni, mikä se oli se mystillinen voima, jonka alaiseksi joutui heti, kun astui noiden muurien sisäpuolelle. Mikä se oli, joka tynnytti levottomuuden ja teki olon niin rauhalliseksi ja hyväksi? Mikä se oli, joka saattoi kaiken ankaran tuomitsemisen, kaiken katkeran vihan mahdottomaksi siellä? Mikä se oli, joka pani näkymättömät kielet hiljaa väräjäämään: „Je suis un chant d'mour. . .?”

Kaiken sopusointuinen kauneus ei riittänyt selittämään tuota. Minun täytyi taas turvautua hindulaiseen oppiin pyhästä. Tuon omituisen

voimakkaan ja jalostuneen naisen läsnäolo ja se ilmapiiri, jonka hänen auttava hyvyytensä kaikkia kohtaan oli synnyttänyt, siinä syy miksi tästä paikasta oli muodostunut pyhättö, jonne aina oli hyvä paeta. Myöskin oli syynä se, että joka sopukkaan, joka esineeseen täällä liittyi muisto jo pois menneistä henkilöistä, jotka olivat tahtoneet samaa, uneksineet samaa kuin tämäkin talon haltia.

Joskus sattui niin, että sain olla useita päiviä perättäin lady Burne-Jonesin luona, mutta useimmiten aikani siellä rajoittui yhteen vuorokauteen, joskus muutamaan tuntiin vain. Jos aikaa oli muutamia tunteja vain, vietimme ne enimmäkseen keskustelussa. Lady Burne-Jonesilla oli erittäin hauska tapa kertoa lukemistaan ja kokemistaan tapahtumista. Yli viidenkymmenen vuoden hän oli pitänyt päiväkirjaa, merkiten joka päivä tärkeimmät tapahtumat, siten teroittaen huomiokykynsä erittäin tarkaksi ja samalla luoden näkyväisen siteen entisyyden ja nykyisyyden välille, josta hänellä elämässä oli yhtä suuri ilo kuin hyötykin.

Jos aikaa riitti enemmän, vietimme siitä osan puutarhassa ja osan kävellessä Sussexin jyrkillä kalkkikallioisilla rannoilla, mistä oli ihana näköala meren yli ja aaltomaisten kukkulain yli, samojen, joiden pehmeät ääri viivat niin usein tulevat näkyviin Burne-Jonesin tauluissa. — Puutarha

oli aivan erilainen muita englantilaisia puutarhoja. Siellä kasvoi suuret määrät metsäruusuja, sellaisia, joita Burne-Jones erittäin rakasti maalata, ja valkoisten liljojen, neilikkein y. m. kukkien runsaus ei sallinut tilaa Englanissa tavallisille ruohotantereille. Puutarhasta pääsi suoraan pieneen huoneeseen, jolla oli nimenä „The Mermaid”, merenneito. Siinä huoneessa sir Edward Burne-Jones rakasti istua tupakoiden ja mietiskellen. Siellä syntyivät taiteilijan mielessä useimmat niistä kuvista, jotka hän sitten loi kankaalle ihmisten iloksi.

Sodan aikana tämäkin koti muuttui. Zeppelinhyökkäysten tähden lady Burne-Jones poistui Rottingdeanesta, ja jokseenkin kohta sodan loppua hänenkin elämänsä päättyi. Syyskesällä vuonna 1915 kävimme viimeisen kerran, Olli-poikani ja minä, hänelle hyvästi sanomassa, ennenkuin läksimme pois Lontoosta. Aavistimme ettemme enää tapaisi toisiamme, vaikka onneksi kyllä ei lady Burne-Jones eikä Olli-poikani voineet silloin arvata, minkä alennustilan sota toisi mukanaan. He saivat molemmat mennä pois, ennenkuin kaikki mädätys puhkesi näkyviin. Nyt lepää lady Burne-Jones Rottingdeanin pienessä kirkkotarhassa, saman kukkaiskummun alla, kuin hänen taiteilijapuolionsa.

POVAREITA JA ENNUSTUKSIA.

En tahtoisi nimittää sitä taikauskoksi, vaan mieluummin kärsivän ihmissielun lohdutuksen hakemiseksi, tuota rajatonta taipumusta kaikenlaiseen mystisismiin, joka sota-aikana ja vielä sen jälkeenkin tuli niin kiihkeässä muodossa näkyviin. Oleskelin sotavuosina Englannissa ja Amerikassa, ja molemmissa maissa, varsinkin Amerikassa oli tuo ainainen povarissa käynti ja henkien naputuksia kuunteleminen melkein sietämätöntä. Sanomalehdissä oli alituisen kertomuksia vanhoista käsikirjoituksista, joita oli löydetty tuntemattomista luostareista ja jotka kaikki ennustivat tämän sodan vaiheita. Tähän saakka oli kaikki tietysti käynyt täsmälleen ennustuksien mukaan, ja kaikki loppuivat liittovaltioiden loistavalla voitolla. Koska niin sattui käymäänkin, olen varma, että nuo vanhat käsikirjoitukset ovat säilyttäneet maineensa ja sanomalehtien maksaisi vaivaa jatkaa samanlaisia julkaisuja, sillä vaikeita aikoja on vielä läpikäytävä ja ihmisten herkkäuskoisuudella ei ole rajoja. Ehkäpä niitä onkin Amerikassa jatkettu.

Aivan kuten meillä Helsingissä „Rouva Ukrainasta”, „Erittäin taitava kortista katsoja” y. m. saavat tehdä työtä aamusta iltaan ennättääkseen tyydyttää helsinkiläisten herrojen ja naisten uteliaisuutta tulevaisuuteen nähden, samoin Lontoossa ja Amerikassa kaiken maailman poppamiehet, astrologit, kiromantit, j. n. e. eivät milloinkaan olleet työn puutteessa, olivatpa ajat kuinka huonoja tahansa. Siellä vain oli se harmillinen seikka esteenä, että tuonkaltainen ansio-työ oli laissa kielletty, eikä sitä siis voinut julkisesti harjoittaa. Mutta tuo kielto oli aivan yhtä tehokas kuin meillä alkoholin kielto: tuskin oli sitä kaupungin sopukkaa, missä ei olisi löytänyt tulevaisuuden ennustajaa jossakin muodossa.

Jos joku ehkä luulee, että heidän „kundinsa” olivat sivistymätöntä väkeä, joka vielä vaelsi pimeän taikauskon vallassa, erehtyy hän suuresti. Päinvastoin juuri etupäässä hienosto juoksi näiden taikurien puheilla. Siihen vaikutti myöskin se seikka, että heiltä neuvoa kysyminen ei suinkaan ollut halpaa lystiä. Heidän taksansa oli useimmiten sama kuin hyvien lääkäri-spesialistien. Ammatti-ennustajien täytyi pitää hinnat korkeina samasta syystä kuin viina-trokarien meillä: että kannatti joskus maksaa kovia sakkojakin, jos sattui joutumaan kiinni.

Paitsi näitä ammatti-ennustajia löytyi tietysti paljon amatöörejä, joiden luo ainoastaan kutsu-

vieraat saattoivat tulla. Muistan hyvin kun ensi kerran sain kutsun erään rouvan luo, joka oli vallan kuuluisa astrologi. Se tapahtui Lontoossa.

Ystäväni, rouva E. ja minä saavuimme kahdeksan ajoissa illalla rouva S:n komeaan asuntoon Chelseassa. Siellä oli jo useita koolla, herrat frakissa ja naiset avokaulaisissa iltapuvuissa. Esitys alkoi heti tultuamme. Emäntämme selitti, että hän oli meidät kutsunut luokseen siitä syystä, että hän juuri oli saanut valmiiksi kaksi tärkeätä horoskopia, nimittäin tsaari Nikolain ja keisari Wilhelmin. Pyydän tässä huomauttaa, että tämä tapahtui syksyllä 1915, jolloin sotaa siis oli kestänyt noin vuoden verran. — Esipuheessaan emäntämme myöskin lausui ilonsa siitä, että ihmiset vihdoinkin alkoivat ymmärtää astrologian syvää merkitystä, sillä varsinkin tämä sota, jonka vaiheet olivat aikoja olleet tunnetut kaikille astrologeille, oli avannut monen silmät. — Englantilaiseen tapaan, moni keskeytti häntä lyhyillä kyselyillä, ja niinpä minäkin uskalsin avata suuni ja kysyin, miksi sotaa ei estetty, koska se oli niin monen tiedossa ollut. Emäntämme vastasi, että semmoista eivät korkeammat voimat sallineet, sillä tämä sota oli edeltäkäs määrätty ja sitä käytiin, ei ainoastaan maan päällä, vaan myöskin astraali-tasolla. Kysyin kuinka kauvan sitä tulisi kestämään ja sain vastaukseksi, että vaikka se verraten pian loppuisi maan päällä, tuli häiriö

astraaali-tasolla kestämaan ainakin pari kolme sataa vuotta vielä, eikä sillä ajalla täälläkään mitään varsinaista rauhaa tule olemaan.

Sitten otettiin ensin esille keisari Wilhelmin horoskopi. Tähdet hänen syntyessään olivat olleet erittäin epäsuotuisia, ja oli vallan selvää, että tuskin oli sitä paha ominaisuutta olemassa, jota hänellä ei olisi ollut jo alusta alkaen. Ja hänen loppunsa oli oleva kauhea. Hän tuli menettämään valtakuntansa ja ystävänsä ja vihdoin saavuttamaan äkkikuoleman. — En epäile, että rouva S:n astrologinen maine on kovasti kohonnut sodan loputtua. — Olen myöskin varma, että sinä iltana koolla olleet ystävät ovat ystävällisesti unohtaneet sen, mikä nyt seurasi. Meille nimittäin nyt luettiin tsaari Nikolai II:n horoskopi.

Tsaarin horoskopi oli mitä ihanin. Oli totta kyllä, että häntä tähän saakka oli harhaan johdettu, mutta nyt oli alkanut uusi aika. Kaikki ne pienet kansat, joita hän ennen oli kohdellut pahasti, joutuivat tästä lähin hänen erityisen huolehtimisensa esineeksi ja hän tuli parantamaan kaikki entiset erehdyksensä. Emäntämme nyökäytti hymyillen päätään minulle, ikäänkuin sanoakseen, että sai Suomikin olla huoletta. Tsaarin tulevaisuus oli mitä päiväpaisteisin. Hän tuli elämään pitkään ikään, mahtavana ja kansansa siunaamana . . .

Ihastuneet kuulijat taputtivat käsiään. Arvattavasti rouva E. ja minä olimme ainoat, joiden sydämissä ehkä piili pienoinen epäuskon siemen. . . Vähän tämän jälkeen matkustin Amerikkaan, niin etten enää ennättänyt mennä seuraaviin kutsuihin, jolloin esitettiin kuningas Yrjön ja lordi Kitchenerin horoskopit.

Amerikassa alkoi sama leikki uudelleen, vaikka se oikein pääsi vauhtiinsa vasta sitten, kun Yhdysvallat ottivat osaa sotaan. Muistan tältä ajalta useita tapahtumia, joista pari erittäin lujasti ovat painuneet mieleeni.

New Yorkissa tapasin usein erään tunnetun naiskirjailijan. Olimme jäseniä samassa klubissa ja koska hän oli indiaanien runouden ja musiikin erikoistuntija, oli hänen keskustelunsa aina erittäin mielenkiintoista. On mahdollista, että hänen vuosikausia kestänyt olonsa indiaanien parissa oli hänessä kehittänyt taipumusta mystisismiin, joka nyt sodan aikana oli saanut erikoista vauhtia ja muuttunut hiukan sairaaloiseksi. Sen sijaan että hän olisi kirjoitellut uusia romaaneja, hän nyt vuonna 1917 istuskeli enimmäkseen mietiskellen salaperäisiä ilmestyksiä, joita hän luuli saavansa jos jollakin lailla. Joskus ne tulivat unien muodossa, mutta enimmäkseen katsomalla kirkkaaseen kristallikuulaan. — Kerran hän tuli luokseni ja kertoi useampia kertoja saaneensa ilmoituksia Kerenskistä, joka hänen vakuutuksensa mukaan

oli Venäjän pelastaja. Hän pyysi minua seuraamaan häntä hänen asuntoonsa asiasta tarkemmin puhumaan. Menin mielelläni hänen kanssaan ja pian istuimme mukavalla sohvalla hänen työhuoneessaan. Hän kantoi eteeni suuren, tavattoman kirkkaan, pyöreän lasikuulan ja pyysi minua katsomaan siihen sekä kertomaan hänelle mitä näin. Tuijotin siihen kauvan aikaa, mutta vaikka kuinka olisin huonoja silmiäni rasittanut, en sitenkään nähnyt kerrassaan mitään. Emäntäni näytti tyytymättömältä ja minä koetin puolustaa epäonnistumistani sillä, että minulla tietenkin oli kovin huono näkö. Hän ei tyytynyt selitykseeni ja sanoi syyn olevan syvemmällä. Minulla ei ollut oikeita lahjoja eikä oikeata uskoa. Niin kai se olikin.

Hän asetti sitten lasipallon eteensä ja käski minun istua aivan hiljaa ja ääneti. Muutaman minuutin perästä hän alkoi puhua. Hän näki miehen heiluttavan Venäjän lippua, ja tuolla miehellä oli myöskin tatarilaista verta suonissaan ja hän oli perustava Venäjän vapauden, jota ei kukaan enää voisi murtaa, vaikka valtakunnalla olikin monta kohtaloa vielä läpikäytävänä.

Kysyin kuinka hän sen saattoi nähdä, että tuolla lippua heiluttavalla miehellä oli tatarilaista verta suonissaan, ja hän sanoi saaneensa sen ilmoituksen toisella kertaa. Hän myöskin sanoi kuulleensa, että Kerenskin äiti oli tatarilaista

alkuperää. — Hänen varma vakuutuksensa oli, että Kerenski oli Venäjän pelastaja. — Suomesta hän myös oli nähnyt näkyjä, joiden hän selitti merkitsevän vapautta meillekin. Siinä oli lippuja ja taisi olla muitakin symboleja, mutta emäntäni nähtävästi tunsu, että minulta puuttui ymmärtämystä ja intressiä, sillä hän keskeytti homman nopeasti, eikä sen koommin minulle siitä puhunut. Olin siitä pahoillani, sillä tiesin, että hänelle asia oli täyttä totta ja olisin mielelläni tahtonut seurata hänen ajatusjuoksuaan. Voin vieläkin nähdä edessäni hänen syvät, hehkuvat silmänsä, jotka kiihkeästi tahtoivat katsoa kohtalon esiripun taakse etäiseen tulevaisuuteen.

Paljoa syvemmän vaikutuksen minuun kumminkin teki eräs tapaus heti tultuani Englannista Amerikkaan, syksyllä 1915. Lieneekö ollut oimtuinen sattuma vain, vai lieneekö tapahtuman toimihenkilöllä ollut käytettävänään voimia, jotka tavalliselle kuolevaiselle ovat tuntemattomia, sitä en uskalla sanoa.

Kaupunki, jossa silloin esitelmöin, oli Minneapolis, valtio Minnesota. Rouva H. oli pyytänyt minua luokseen asumaan ja oli juuri pannut toimeen hauskat teekutsut, jotta saisin tutustua Minneapolisin kirjallisiin ja naisasia-piireihin. Seurustelu oli vilkasta ja huone hymisi iloista väitelyä, kaskuja, naurua.

. Jonkunmoinen vetovoima veti alati katseeni

nurkkaan päin, jossa istui omituisen näköinen rouva. Hän oli hyvin tumma, tukka sysimusta, hiukan aaltoileva ohimoiden kohdalla, silmät suuret, mustat, iho ruskea. En saanut selville mitä kansallisuutta hän oli. Hindu hän ei ollut, vaikka väri kyllä olisi siksi sopinut, mutta aaltoileva tukka ei sopinut. Varmaan hän oli jotain sekarotua, ehkä portugalilainen. Niitähän oli jos jonkin värisiä . . .

Samassa hän katsoi minuun ja hiukan hymyili. Nousin heti ja astuin hänen luokseen. En ollut hänen kanssaan sitä ennen puhellut, vaikka kyllä muistin, että emäntäni oli hänet minulle esittänyt nimellä tohtori M. Sittemmin sain kuulla, että hän oli lääkäri, jolla oli hyvä praktiikka kaupungissa.

Puhuimme englantia ja vaikka hän puhui sitä muutoin erittäin hyvin, huomasin hänen ääntämisessään vieraan sävyn. Kysyin siksi mitä kansallisuutta hän oli ja sain seuraavan hauskan vastauksen:

„Isäni oli venäläinen, äitini espanjatar. Minut kasvatettiin pääasiallisesti Ruotsissa, mutta siten jouduin naimisiin saksalaisen kanssa ja nyt olen Amerikan alamainen. Päättäkää itse mitä kansallisuutta olen.”

Hän sanoi myöskin puhuvansa kaikkien noiden „omien kansallisuksiensa” kieliä, mutta ei ainoatakaan aivan kunnollisesti. Puhelimme hiukan

ruotsia, jossa hän selvisi varsin hyvin, vaikka kyllä englanninkieli sittenkin tuntui luonnollisemmin sujuvan. Mutta englanninkielellä nyt on se ominaisuus, että se tahtoo syödä kaikki muut kielet . . .

Tohtori M. näkyi imeneen joukon viisautta kaikista noista kansoista ja hänen keskustelunsa oli erinomaisen vilkasta ja mielenkiintoista. Ennenkuin erosimme sanoi hän, että hänellä oli jotain tärkeätä minulle ilmoitettavaa ja pyysi emäntäni ja minut luokseen seuraavana iltana.

„No se nyt oli hauska, että hän pyysi teidät luokseen”, puheli emäntäni, „en koskaan olisi voinut tarjota teille mitään niin erikoista . . .”

„Kuinka niin? Mitä erikoista hänessä on muuta kuin hänen kansallisuutensa?”

„Ettekö ole kuullut, että hän on erinomainen meedio? Hän on sanonut hämmästyttäviä asioita, jotka myöhemmin toteutuivat juuri niinkuin hän oli ennustanut. Saatte nähdä, että hänellä on teillekin jotain erikoista sanottavaa.”

Olin tietysti täynnä uteliaisuutta, kun tulimme hänen taloonsa. Seura, jonka tohtori M. oli pyytänyt luokseen, oli aivan yhtä kirjava kuin hänen oma kansallisuutensa. Siellä oli paitsi meitä kaksi hindua, kaksi ranskalaista, yksi skotlantilainen, j. n. e.

Juotuamme kahvia pyysi emäntämme, että hengittäisin kolme kertaa kahvikuppiini. Tein

työtä käskettyä ja ojensin sitten kuppini hänelle. Aivan kuten kuka tahansa Helsingin povari-eukko hän ensin puhui hyvin ylimalkaisesti henkilöistä, jotka ajattelivat minua. Niitä oli tumma-verisiä ja vaaleaverisiä, ystäviä ja vihollisia. Kirjeitä oli myös tulossa ja hyviä uutisia j. n. e.

Sitten hän äkkiä vaikenä ja tuijotti yhä kuppiin. Vähän ajan perästä hän alkoi hyvin nopeaan puhua: „Ah, tätähän minun piti teille sanoa. Te lähdette kohta täältä pois ja sitten, muutaman viikon perästä, olette jossakin pienessä kaupungissa. Odottamatta saatte sinne sähkösanoman mieheltä, jota ette koskaan ole nähnyt. Hän pyytää teitä tulemaan New Yorkiin ja sieltä Eurooppaan. Te suostutte heti hänen pyyntöönsä ja lähdette ensimmäisellä junalla itään. Teidän täytyy niin tehdä, sillä teitä odottaa monta tärkeätä kokemusta ja jos ette tottele, tulette kovasti sitä katumaan . . .”

„Myönnän, että tuo tuntuu hyvin houkuttelevalta, mutta pelkään, että varani eivät tätä nykyä salli minun lähteä noin kalliille huviretkelle . . .”

„Siitä teidän ei tarvitse huolehtia. Mies, joka teille sähköttää, pitää myös huolen maksuista.”

„No sitten ei ole hätää . . . Mutta ettekö voisi antaa pientä viittausta, kuka tuo mies parka mahtaa olla . . . ?”

Hän ei pitänyt siitä, että laskin leikkiä ja sanoi hyvin vakavasti, melkein suuttuneena:

„Muuta minulla ei ole teille sanomista.”

Hän kääntyi sitten heti toisen hindun puoleen ja kertoi hänelle pitkän tarinan jostakin perherettelöstä, kuinka se oli alkanut, kuinka kehittynyt ja miten se tulisi jatkumaan ja loppumaan. Näin että hindu näytti levottomalta, ei vastannut juuri mitään, hymyili vain hermostuneesti. Joku kolmas pyysi sitten emäntäämme ennustamaan, mutta hän kieltäytyi ja sanoi, että hänen voimansa nyt oli lopussa. Hän ei voinut enää sanoa mitään.

Olin unohtanut tuon tapauksen aikoja sitten, kun noin kuusi viikkoa myöhemmin olin esitelmöimässä pienessä Chisholm nimisessä kaupungissa Minnesotassa. Eräänä aamuna, juuri kun valmistelin illan esitelmää, sain odottamatta sähkösanoman Henry Fordilta, joka pyysi minua tulemaan New Yorkiin ja sieltä „Rauhan Lavassa” Eurooppaan. En ollut miestä koskaan nähnyt ja vasta pari viikkoa sitten olivat sanomalehdet ensi kerran kertoneet, että rouva Rosika Schwimmer oli saanut Fordin niin innostumaan rauhan aatteeseen, että hän oli päättänyt matkustaa Eurooppaan, mukanaan suuri seurue, tehdäkseen, minkä saattoi sodan lopettamiseksi.

Muistin heti tohtori M:n ennustuksen ja myönnyksen, että se silloin vaikutti minuun niin paljon, että tunsin ikäänkuin joku salaperäinen voima olisi pakoittanut minut tekemään juuri niinkuin

hän oli sanonut. Sähköitin heti tulevani ja vielä samana iltana läksin.

Ennätin kuitenkin sitä ennen kirjoittaa ystävälleni rouva H:lle Minneapolissa, kertoen hänelle tarkasti, mitä oli tapahtunut ja pyytäen häntä siitä kertomaan tohtori M:lle, jonka osotteen olin unohtanut. Sain häneltä vastauksen ennen lähtöäni New Yorkista, ja siinä hän kertoi äsken tavanneensa edellä mainitsemani hindun, jolle tohtori myös oli ennustanut, ja tämä oli, puoleksi kauhuissaan, puoleksi ihmeissään kertonut ystävälleni, että tohtorin ennustus hänelle oli käynyt sanasta sanaan toteen.

Totta oli myöskin, että se matka, jolle nyt läksin, oli täynnä omituisia kokemuksia, joista seuraavassa luvussa kerron hiukan enemmän.

Noin puolitoista vuotta myöhemmin, kun taas olin palannut Amerikkaan, tapasin vielä kerran tohtori M:n, silloin ihanassa Los Angeles kaupungissa Kaliforniassa, jonne hän oli Minnesotasta muuttanut. Hän tuli heti minua tapamaan ja sanoi, omituista kyllä, että hänellä taas oli sanoma minulle. Hän pyysi minua välttämään muutamia paikkakuntia Tyynenmeren rannikolla, sillä jos en sitä tekisi, tulisi muutamia hyvin ikäviä seikkoja tapahtumaan. En tahdo tässä kertoa mitkä ne olivat, sillä kohtalo asetti niin, etten koskaan tullut hänen mainitsemilleen seuduille, vaan läksin suoraa päätä Honoluluun,

jossa minulla oli mitä hauskimpia kokemuksia. Ikävyydet olivat välttyneet.

Mutta usein olen miettinyt mikä se salaperäinen voima lienee ollut, joka sai hänet tuollaisia ennustamaan.

HENRY FORDIN RAUHAN LAIVASSA.

Matka alkoi oikein amerikkalaiseen tapaan. Juuri ennenkuin Oscar II irtautui rannasta, vihittiin laivan suuressa salongissa nuori runoilija ja hänen morsiamensa, jotka molemmat tulivat mukaan Eurooppaan. Todistajina kirjoittivat nimensä vihkimäkirjaan Thomas Edison ja William Jennings Bryan. Molemmat olivat tulleet ystävänsä, Henry Fordia saattamaan. Hobokenin rannassa seisova tuhatlukuinen saattajajoukko hurrasi keuhkonsa käheäksi, kun nuori pariskunta ja molemmat kuuluisat todistajat sekä seurueen isäntä, Henry Ford, näyttäytyivät kannella.

Ja sitten lähdettiin.

Matkan valmistelut, hyvästelyt, kaikki oli tapahtunut niin kovassa kiireessä, etten ollut ennättänyt rauhallisesti mitään ajatella, ennenkuin näin Amerikan rannikon katoavan sinertävään sumuun. Kun tulin suureen, kauniiseen hyttiini yläkannella, näin ensimmäiseksi pöydälläni minulle osoitetun korin, täynnä mitä ihanimpia hedelmiä. Korissa oli Henry Fordin kortti ja pari sanaa tervetuliaisiksi. Vähän ajan perästä eräs ame-

rikkalainen tuttavani koputti oveleni ja sanoi, että rouva Schwimmer toivoi, että kaikki naiset olisivat juhlapuvussa päivällisillä.

En oikein vieläkään ymmärrä, miksi tuo kaikki vaikutti siten, että kävin levottomaksi ja aloin kysyä itseltäni, mitä tämä oikeastaan merkitsi. Tai ehkä se oli ilmassa tuo levottomuus, sillä pian kyllä huomasin, että melkein kaikki muutkin tunsivat samaa.

Eräs vanha tuttavani laivassa, professori L. pyysi minua kannelle istumaan, sillä hän sanoi tahtovansa vertailla mietteitämme matkasta. Suostuin mielelläni „vertailemaan”, sillä paljon oli kysymyksiä, joista oli hyvä tietää toisten mielipiteet. Ensimmäinen kysymys oli: Mikä oli tämän matkan tarkoitus? — Muistan kuinka molemmat olimme hiukan hämillämme tuon kysymyksen johdosta, sillä tuohan olisi pitänyt olla selvillä jo ennen lähtöämme. Puolustauduimme sillä, että kaikki oli tullut päätetyksi tulisessa kiireessä, ja nythän oltiin juuri joulun alla — tämä oli joulukuun 4:s päivä — ja joulun läheisyys oli vielä enentänyt touhua. Minun yksityinen tarkoitukseni oli kyllä selvillä. Olin pyydetty mukaan siksi, että osasin skandinaavisia kieliä ja saatoin olla hyödyllinen tulkkina. Matkan yleistarkoituksen olimme molemmat käsittäneet samalla lailla, ja uskon vieläkin, että sen alkuperäinen tarkoitus oli juuri sellainen, jommoiseksi

sen olimme ymmärtäneet. Koetan lyhyesti sen määritellä.

Rouva Rosika Schwimmerin kehoituksesta ja vaikutuksesta oli tunnettu monimiljonääri Henry Ford päättänyt kutsua kokoon seuran, jonka kaikki jäsenet olivat varmoja rauhan ystäviä, ja valmiit, jos niin tarvittiin, tekemään voitavansa tuon aatteen edestä. Tämän seuran tuli Fordin kanssa matkustaa Eurooppaan, jossa siihen oli liittyvä lisää väkeä. Näiden piti sitten yhdessä valita komitea, jonka tuli asettua jonkun neutraalin maan kaupunkiin työskentelemään siihen suuntaan, että sota saataisi loppumaan niin pian kuin suinkin. Rahaa oli Ford taannut niin paljon kuin tarvittiin.

Se puoli asiasta siis oli jotenkin selvä, mutta sitten tuli toinen kysymys: Ketkä olivat ne amerikkalaiset, joita Ford oli valinnut matkaansa?

Siinä kohtasi meitä omituinen yllätys. Kaikkiaan oli mukana noin parisataa henkeä, mutta heti ensi näkemältä saattoi sanoa, että niistä olisi hyvin kolme neljättä osaa saanut jäädä rannalle, ja se olisi varmaan ollut asialle eduksi. Pian selvisi myös, että melkein kaikki olivat rouva Schwimmerin valitsemia, eikä Fordin. Kun kyse-
lin, minkä mittakaavan mukaan oikeastaan kutsut olivat lähetetyt, sain vastaukseksi, että tarkoitus oli vain viedä ryhmä „tavallisia Amerikan kansalaisia” lausumaan protestinsa hirvittävää sotaa

vastaan, ja kutsut olivat siitä syystä lähetetyt mitä erilaisimmille henkilöille.

Johtavana henkilönä oli tietysti Rosika Schwimmer, eikä Ford. Olin tuntenut häntä hiukan jo Lontoossa, jossa hän asui ennen sotaa, ja olin saanut hänestä silloin sen käsityksen, että hän oli hyvin innokas naisasian ajaja, hyvää tarkoittava ja erittäin hyvä puhuja, mutta varsin pinta-puolisesti sivistynyt ja asiallisissa ilmoituksissa epävarma. Ford, joka kaikesta päättäen elää uneksijan ja idealistin haave-elämää, heti kun hän astuu ulos tehtaistaan, joutui helposti rouva Schwimmerin vaikutuksen alaiseksi, kun tämä hehkuvin sanoin kuvasi hänelle, kuinka hän saattaisi pelastaa ihmiskunnan sodan kirouksesta, jos hän vain suostuisi siihen tuumaan, jonka rouva Schwimmer oli suunnitellut. Minulla ei ole pienintäkään syytä luulla, että rouva Schwimmerillä oli mitään muita kuin aivan epätsekkäitä syitä, ryhtyessään tähän puuhaan, mutta minä myöskin luulen, että kun hän sai tahtonsa läpiajetuksi, menetti hän mielenmalttinsa ja arvostelukykynsä. Menestys „nousi hänelle päähän”, kuten sanotaan. Hän laski valtansa liian suureksi eikä sietänyt mitään arvostelua. Toinen heikkous, joka niin usein haittaa elämässä, oli se, että häneltä puuttui huumoria. Pieni annos huumoria on kultaa kalliimpi esim. sanomalehtimaailmassa, ja tämä yritys riippui liiankin paljon juuri sanomalehti-

maailmasta. Hän teki juuri saman erehdyksen, jonka suomalaiset johtomiehet niin usein tekevät: hän luuli, että ylpeä ja epäluuloinen arvostaan kiinnipitäminen ja ulkonainen loisto olivat ne seikat, jotka tuottivat hänelle kunnioitusta ja lojaalia seuraamista. Onnettomampaa tapaa hyväluontoisia amerikkalaisia kohtaan tuskin olisi voinut keksiä. Koko puuha tuntui olevan kuolemaan tuomittu jo aivan alussa.

Vihamielisyyksensä rouva Schwimmeriä kohtaan kasvoi siitäkin syystä, että hän yhä enemmän ja enemmän eristäytyi muista. Hänen hyttinsä ovella oli aina vahti, joka esti ketään pääsemästä hänen puheilleen, ellei ollut edeltäkäsän anonut audiensia. Majesteetti valmisti tärkeitä dokumenttejä, niin sanottiin. Kun sitten joku valittu sai käskyn tulla rouva Schwimmerin luo, otti hän tavallisesti vastaan tämän kävijän, loikoen sohvalle hytissä, puettuna komeaan japanilaiseen aamutakkiin, joka oli valmistettu paksusta, vaalean punaisesta, koruommellusta silkistä.

Jota pitemmälle matka kului, sitä onnettomammiksi kävivät asiat, ja sitä enemmän rouva Schwimmer kadotti suosiota. Hänestä puhuessa kuuli yhä useammin käytettävän nimitystä „hänen majesteettinsa”. — On kuitenkin myönnettävä, että hänellä, kuten muilla majesteeteilla, oli myöskin uskollinen ihailijaryhmänsä, joka ei suurempaa onnea tiennyt, kuin saada häneltä

hymyily ja armollinen nyökähdys. Heitä majesteetti hallitsi rautakouralla, joka epäilemättä oli psykologisesti aivan oikea tapa. Jokainen potku vain lisäsi heidän ihailuaan, ja kun päiväkin joskus paistoi, ei heidän onnellaan ollut rajoja.

Toinen seikka, jonka oikeastaan clisi pitänyt olla suurena apuna yritykselle, näyttäytyi muuttuvan suorastaan kiroukseksi, se nimittäin, että rouva Schwimmerillä oli rajaton määrä rahoja käytettävänä. Olen aina kuullut sanottavan, että kun rikas menee naimisiin köyhän kanssa, niin ei pidä luulla, että köyhä opettaa rikkaan säästäväksi, vaan päinvastoin hän alkaa itse tuhлата. Saman ilmiön saimme nyt kaikki kokea. Rouva Schwimmer oli itse aivan varaton, ja nyt hänellä yhtäkkiä olivat kaikki Fordin miljoonat takanaan. Tietysti hän tuhlassi kuin ruhtinas. Siinä oli kyllä hyvin miellyttävät puolet myöskin tuossa tuhlaamisessa, ja aivan varmaan hän monelle ihailijaparvessaan teki tämän retken onnen unelmaksi.

Muistan erityisesti kaksi vanhaa naista, joille elämä ei varmaankaan koskaan ennen ollut hymyillyt. Molemmat olivat kovia työntekijöitä, jotka aina olivat saaneet ahertaa otsansa hiessä, elättääkseen itseään ja köyhiä perheitä. Nyt heidän vain tarvitsi ojentaa kätensä, saadakseen mitä halusivat. Toiselle oli rouva Schwimmer jo ennen lähtöä ostanut useita komeita pukuja,

jotka tuottivat loppumatonta onnea kantajalleen. Tuli väkisinkin iloiseksi, kun näki tuon hopeatukaisen vanhan naisen lumivalkeassa silkkipuvussa, joka niin hyvin sulautui yhteen kalpeisiin, hienoihin kasvonpiirteisiin. Hänen silmänsä suorastaan säteilivät autuutta, kun hänen katseensa sattui rouva Schwimmeriin, ja pieninkin aihe pani hänen kyyneleensä virtaamaan. Jotkut seuran nuorista jäsenistä saivat siitä alituista leikin aihetta, sillä nuoruus on julma. Tapahtui kerran niin, että kuljettaessa hidasta vauhtia junalla eräässä skandinavisessa maassa, tulimme jollekin ylimenopaikalle, jossa seisoivat rautatievahtina nainen, heiluttaen lippua merkiksi, että rata oli vapaa. Vanha naistoverimme, joka katseli ulos ikkunasta, puhkesi kyyneleeseen ja sanoi onnesta nyhyhkyttäen: „Eikö tuo ole ihanata, kun köyhät työläisnaisetkin jättävät työnsä tullakseen meitä lipuilla tervehtimään!” — Ei kellään ollut sydäntä selittää hänelle asian oikeata laatua.

Toinen vanha nainen, josta puhuin, oli opettajatar. Hänen onnensa ilmaukset muodostuivat meille hiukan rasittaviksi. Hän alkoi näet kirjoittaa runoja. Emme koskaan tienneet, millä päivällisillä tai illallisilla hän äkkiarvaamatta nousisi seisomaan, pyytäen hiljaisuutta. Sitten seurasi pitkä runo, jossa jokainen värssy loppui

sanalla „peace”. Vanhan opettajattaren ääni aina vapisi, osittain kai vanhuuttaan, osittain liikutuksesta, ja viimeinen sana „peace” kajahti korvia särkevän kimakkana. Vaadittiin melkein yli-inhimillisiä ponnistuksia, jotta kuulijat voisivat säilyttää jonkunmoista vakavuuden varjoa edes, sillä naurun purskahdukset olisivat tietysti kuolettavasti loukanneet taideteoksen luoja.

Noita molempia rouva Schwimmer kohteli enkelin kärsivällisyydellä ja kuninkaallisella ante-liaisuudella.

Mutta oli monta muuta tuhlaamismuotoa, jotka olivat erittäin epämiellyttäviä ja asialle turmiollisia. Ford on omassa elämässään melkein askeetti, ei koskaan juo mitään vettä väkevämpää, ei tupakoi ja harvoin edes maistaa liharuokia. Tämä ei estänyt, että hänen vieraansa laivassa, rouva Schwimmerin suostumuksella, käyttivät vapaasti mitä kalleimpia viinejä ja mitä hienoimpia tupakka-aineita. Skandinavisisissa maissa olivat autot aina käytettävänä, ja komeita lahjoja jaeltiin oikealle ja vasemmalle, milloin rahalahjoja, milloin hopeaisia tai kultaisia muistolahjoja. Kaiken maailman onnenonkijat tietysti koettivat karkeasti imarrellen päästä osallisiksi saaliista, mutta ajattelevat ihmiset vetäytyivät syrjään. Ja rouva Schwimmer onnettomuudeksi alkoi käydä yhä kuurommaksi ja sokeammaksi ajan uhkaaville

merkeille. Ne jotka imartelivat, olivat hyviä, ne jotka varoittivat, olivat pahoja. Turha oli taistella kohtaloa vastaan.

Se, josta ei kellään ollut muuta kuin hyvää sanottava, oli isäntämme, Henry Ford. Kun rouva Schwimmer aina söi ruokaveronsa erikseen hytissä, Ford ei koskaan eristäytynyt meistä muista kuolevaisista, vaan oli kanssamme aamusta iltaan ja näytti aina nauttivan hauskaista seurasta.

Ford oli melkein joka suhteessa rouva Schwimmerin täydellinen vastakohta. Hänen vaatimattomuutensa ja idealistinen maailmankatsomuksensa tuli alituisen esille. Oli melkein mahdoton käsittää, että tuo mies, jonka kasvot olivat kuin pyhimyksen, ja joka tuntui elävän jossakin pilvien yläpuolella, aivan erillään jokapäiväisestä touhusta, oli kuuluisien jättiläistehtaitten luoja ja omistaja. Kysyin kerran hänen läheiseltä ystävältään, New Yorkin haaratehtaitten johtajalta, Gaston Plantiffilta, kuinka oli mahdollista, että Ford oli saattanut kerätä satoja miljoonia dollareita, vaikka hän tuntui tyypilliseltä uneksijalta. Plantiff vastasi hymyillen: „In spite of himself”, jonka ehkä parhaiten voisi kääntää sanoilla „itsensä uhalla.”

Aito amerikkalaisella tavalla Ford kyllä oli ehkä hiukan ylpeä siitä, että hän oli aivan tyhjästä luonut asemansa, eikä koskaan salannut vaatimatonta syntyperäänsä. Muistan kerran,

aivan matkan alussa, kun jonkun päässä oli syntynyt sellainen tuuma, ettei pitäisi määrätä seurueemme jäsenille pysyviä paikkoja päivällis-pöydässä, vaan saisi jokainen mielensä mukaan istua, missä tahtoi ja vaihtaa paikkaa kuinka usein tahansa. Se oli kaikille mieleen, mutta laivassa sanottiin, että sitä on vaikea toteuttaa, sillä puh-taita lautasliinoja annetaan vain kerran päivässä ja ruokaveroja on kolme, eikä kukaan voi ottaa hoitaakseen sitä, että kaikki saavat omat lautas-liinansa, kun paikkoja yhtenäen muutellaan. Ainoa mahdollisuus on, jos tyydymme siihen, että kahtena verona annetaan paperi serviettejä ja ainoastaan päivälliseksi liinasia lautasliinoja. Rouva Schwimmerin vaatimuksesta „tuo tärkeä asia” jätettiin Fordin ratkaistavaksi. Hän nauroi makeasti ja sanoi, että hänellä on vielä varsin tuoreessa muistossa se aika, jolloin hänellä ei ollut ollenkaan mitään lautasliinaa, niin että hänen puoleltaan ei paperiservietti suinkaan kohdannut mitään vastarintaa.

Eräänä iltana Ford tahtoi puhua Suomesta, ja se tietysti oli minusta hyvin mielenkiintoista. Hän kertoi ensin, että hänellä tehtaissaan Detroitissa on paljon suomalaisia ja että hän on heihin erittäin tyytyväinen, mutta oli kuitenkin olemassa yksi suuri vaikeus, joka oli hyvin epä-edullinen työväelle ja myöskin työnjohtajille ja se oli siinä, että suomenkieli oli niin äärettömän

vaikea ja monimutkainen kieli, aivan mahdoton ymmärtää. Myönsin että kai se oli vaikea kieli, mutta minkä sille nyt mahtoi!

„Teidän täytyy muuttaa kielenne”, virkkoi Ford ja katsoi minua vakavasti silmiin.

„Mi-mi-millä lailla?” Järkeni seiso i aivan liikkumatta.

„Siten että kaikissa alkeiskouluissa aletaan lapsille opettaa englanninkieltä, ja kun he oppivat sitä ymmärtämään, muutetaan se yksinomaiseksi opetuskieleksi. Sitten vähitellen poistetaan suomenkieli myöskin puhekielenä. . .”

Ensin kysyin hiljaa itseltäni, että kenen kanssa minä nyt oikeastaan tässä puhelin, kymmenvuotiaan koulupojanko kanssa, vai maailmankuulun neron, monimiljoonamiehen, Henry Fordin kanssa? Mutta toiselta puolen oli tuokin tuuma niin perin luonteenomainen juuri Henry Fordille. Hänen suunnitelmansa ovat aina niin suurpiirteisiä että tavallinen ihminen ällistyy ja epäilee miehen selväjärkisyyttä. Muistakaamme vain hänen viimeistä tarjoustaan Yhdysvaltain hallitukselle, kun hän pyysi ostaa niin monta sotalaivaa kuin valtio tahtoi myydä. Ne hän sitten oli valmis muuttamaan traktoreiksi ja muiksi maanviljelyskoneiksi. Samalla hän lupasi poistaa kaiken työttömyyden Yhdysvalloista ottamalla pari miljoonaa miestä työhön heti. — Juuri tuo hänen suunnitelmainsa rohkeus ja laajuus epäilemättä selittää

hänen äärettömän menestyksensä, ja tietysti myöskin se, että hän ei ketään pidä nälkäpalkalla. Paitsi sitä Fordilla on juuri se oikea usko tuumien-
sa menestykseen, tuo täydellinen usko, joka hypnotisoi sekä hänet itse että kaikki, jotka tulevat hänen kanssaan tekemisiin.

Seurueessa oli monta muuta huomiota herättävää henkilöä, jotka antoivat väriä ja vilkkautta yhdessäololle. Huomattavimpia heistä oli tohtori Charles F. Aked, kuuluisa saarnaaja ja puhuja. Aked oli syntyjään englantilainen ja oli joutunut Amerikkaan siten, että John D. Rockefeller, joka oli kuullut hänen loistavista saarnaajalahjoistaan, oli kutsunut hänet papiksi kauniiseen marmorikirkkoonsa New Yorkissa, Viidennen Avenuen varrella. Siellä oli Aked pappina viisi vuotta, mutta sitten hän alkoi sanoa liian paljon totuuksia miljoonamiehelle, ja siitä syntyneiden erimielisyyksien tähden päätti hän erota. Hänelle tarjottiin heti paikka San Fransiskossa, jonka paikan hän juuri nyt oli jättänyt, tullakseen mukaan Fordin matkueeseen. Siinä oli jotain tavattoman miellyttävää, tuossa — sanoisinko seikkailijaveressä — joka pani vakavan papin ilman hetkenkään epäilystä luopumaan milloin mistäkin loistavasta asemasta, heittäytyäkseen uuteen työhön, jossa hän luuli löytävänsä ihanteittensa vastineen. Aked oli niitä harvoja, jotka kestivät kauan kaikki koettelemukset ja koettivat viimeiseen

saakka uskoa rouva Schwimmerin johtajakykyyn, mutta kun hän vihdoinkin kyllästyi, tapahtui se niin perinpohjaisesti, että kaikki sovittelu oli mahdotonta.

Toinen amerikkalainen, joka samoin kuin Aked jäi Tukholmaan „Neutraalin Konferenssin” jäseneksi, muiden lähdettyä takaisin Amerikkaan, oli kirjailija ja sanomalehtimies J o h n D. B a r r y. Ruotsissa hän voitti paljon suosiota ja seurusteli ahkeraan siellä olevien suomalaisten kanssa, joiden parissa hän tuntui erittäin viihtyvän. Hänellä on Amerikassa laaja lukijakunta, jonka sydämet hän on voittanut, varsinkin pienillä, hienoa psykologista havaintokykyä osoittavilla, allegorisilla kertomuksillaan.

Mainittakoon vielä kuvernööri H a n n a ja varakuvernööri B e t h e a, joista varsinkin viimeksi mainittu, komea, iloinen poikamies, sai monen neitosen sydämen lämpimästi sykkimään. Denveristä oli tullut mukaan kaksi hyvin huomattavaa jäsentä, Amerikan ensimmäinen nais-senaattori, H e l e n R i n g R o b i n s o n, ja kuuluisa lasten tuomioistuinten johtaja — voisinpa melkein sanoa niiden luoja — tuomari B e n L i n d s a y. On myöskin muistettava innokas naisasianajaja, kaunokielinen puhuja, loistava kaunotar, rouva I n e z B o i s s e v e i n.

Monesta olisi vielä kerrottava, mutta osittain siksi, että se kävisi liian pitkäksi ja osittain siksi, että minun täytyi Amerikasta palatessani jättää

sinne kaikki muistiinpanoni ja kaikki kirjani, ja siis täytyy tässä tyytyä omaan muistiini, joka tietysti voi olla epätäydellinen, en tahdo sitä liian paljon käyttää. En kuitenkaan voi olla mainitsematta erästä vanhaa pappismiestä, jonka nimi oli *M a r q u e s s*, ja joka, omituista kyllä, heti herätti jonkunmoisen pelon sekaisen epämiellyttävän tunteen. Kuulin hänestä, että hän oli taitava hypnotisöri ja että hän Detroitissa usein käytti tätä taitoaan parantajana. Myöhemmin täytyy minun vielä kerran puhua hänestä, josta syystä en nyt kerro sen enempää.

Sitten on vielä muistettava, että mukana oli koko suuri ryhmä sanomalehtimiehiä, edustamassa sanomalehtiä Yhdysvallan kaikista osista. He lähettivät alituisen pitkiä langattomia sano- mia lehdilleen, ja luonnollista kyllä, kävi pian selville, että nuo sanomat usein olivat lievimmin sanoen väritettyjä, usein alusta loppuun valheellisia. Oli varsin hauska saada pieni katsaus amerikkalaiseen sanomalehtimoraaliin tällä merkillisellä matkalla. Onhan se jotenkin huono monessa paikoin Eurooppaakin, mutta Amerikassa se on samalla niin rakastettavan naiivia kaikessa huonoudessaan, että siihen tuskin voi suuttuakaan. Kun matkueen pääsihteeri, taitava ja hienotuntoinen Louis Lochner, ystävällisesti huomautti muutamille sanomalehtimiehille, että heidän raporttinsa eivät olleet totuuden kanssa yhtäpitäviä,

sai hän vastaukseksi, että he syvästi valittivat sitä, että asianlaita tosiaankin oli niin, mutta heillä oli selvät käskyt kirjoittaa matkuetta vastaan olivatpa asiat miten tahansa todellisuudessa. Ja totta kai heidän piti totella pomojensa selvää käskyä!

Heidän seassaan oli kumminkin muutamia loistavia poikkeuksia, joista ensi sijassa on mainittava *William Bullit*, sama mies, joka sitten Versaillesin konferenssin aikana herätti paljon huomiota Venäjän matkallaan ja sen johdosta syntyneellä erimielisyydellään *Lloyd Georgen* kanssa, jota *Bullit* aivan suoraan syytti totuuden väärentelemisestä. *Bullit* oli harvinaisen lahjakas nuori mies ja myöskin hyvin rohkea. Hän ei koskaan pelännyt lausua eikä kirjoittaa mieli- pidettään, aivan kysymättä ketä se miellytti, ketä loukkasi. Hän oli tullessaan laivaan täynnä myötätuntoa ja hyvää tahtoa, mutta hän muuttui verraten pian, ja kaikista arvosteluista, joita tuo retki sai osakseen, hänen olivat epäilemättä terävimmät ja myöskin purevimmat, sillä hän pysyi aina totuuden pohjalla.

Ne kaksi viikkoa, jotka laivassa vietimme, kuuluivat hyvin nopeaan. Joka päivä ilmestyi sanomalehti, johon uutiset ulkomaailmasta tietysti saatiin langattomalla, ja koska laivassa oli riittä- mään saakka sekä sanomalehtimiehiä että taitei- lijoita, ei ollut vaikea saada palstan täytettä ja kuvia myöskin tarvittaessa. Varsinkin nuori

pilakuvien piirtäjä Lou Rogers oli sukkela laittamaan hauskoja kuvia seurueesta. Sanomalehtemme päätoimittajana oli suuren newyorkilaisen kustannusliikkeen omistaja Ben H u e b s c h, ja sen sisällys oli usein siksi hauskaa, että se olisi huoletti voinut kilpailla parhaiden maailman lehtien kanssa. Suuri huone laivan yläkannella oli varattu kirjoituskoneille, diktofoneille, monistajille y. m. uudenaikaisille koneille, joiden avulla sanomalehden sai melkein yhtä nopeasti kuin kirjapainostakin.

Kun koko laiva oli Fordin seurueen hallussa, oli helppo järjestää kaikki mukavasti. Toisen luokan ruokasalista oli tehty yleinen kokoussali, jossa juotiin kahvit, keskusteltiin ja pidettiin esitelmiä. Esitelmiä oli vähintään kerran päivässä, useimmiten kaksi kertaa. Puhuttiin jos jostakin aineesta, jonka otaksuttiin yleisöä huvittavan. Mielenkiintoisimpia olivat mielestäni tuomari Ben Lindsayn kertomukset kokemuksistaan lasten tuomioistuinten työalalta. Mikä merkillinen kyky sillä miehellä oli ymmärtää lasten sielunelämää ja mikä loppumaton rakkaus työhönsä! Hänessä oli samalla niin sanomattoman paljon huumoria, että se esti kaiken itkunsekaisen hemmottelun.

Jokapäiväinen yhdessäolo synnytti paljon lämpimiä ystävyysuhteita, joista moni on kestänyt tähän päivään saakka. Samalla tuo pakollinen rajoittuminen sellaiseen pieneen liikkumisalaan, kuin meillä oli Oskar II:ssa, sai aikaan omituisen

eristymisen tunteen. Kaikki käsitys suuruus-suhteista tuntui häviävän. Maaailma oli tässä. Tämän maailman ulkonaista järjestystä hallitsi laivan erittäin suosittu kapteeni H e m p e l. Kaikki pitivät hänestä, niihin luettuna myöskin ystävällinen, surusilmäinen isäntämme, Ford, joka matkan loputtua lahjoitti automobiilin kapteenillemme muistoksi. Ylin voima, vaikka tavallisesti kyllä näkymätön, oli rouva Schwimmer, jota enemmistö joko julkisesti, taikka vielä useammin salaisesti, sydämessään vastusti. — Ilmassa alkoi olla selvä vallankumouksen tuntu, vaikka se vasta kuukausia myöhemmin puhkesi ilmi.

Sanoin äsken että laivamme oli meille maailma. Olisi ehkä ollut oikeampi sanoa valtakunta. Meillä oli kaikki hyvin järjestetyn valtakunnan ominaisuudet: hallitus, virkamiehistö, keskenään riitelevät puolueet, intriigit ja ennen kaikkia, salainen diplomatia. En koskaan ennen niin selvästi ollut ymmärtänyt, mikä merkillinen hypnoottinen voima salaperäisyydellä on ihmismieliin. Kun tietää, että jotain on tekeillä, mutta ei ollenkaan aavista mitä, kun kuulee salaperäisiä ja aivan ristiriitaisia viittauksia niiltä, jotka muka tietävät, alkaa jokainen mielessään kuvitella mitä ihmeellisimpiä seikkoja. Mielikuvitus lentää, lentää, pikku seikat kasvavat suuriksi, suuret seikat kutistuvat pieniksi, kaikki todellisuuden pohja katoaa.

Muistan kerran, kun taas liikkui huhuja, että jotain tärkeätä oli tekeillä — sellaisia huhuja muutoin liikkui melkein joka päivä — eräs rouva Schwimmerin innokas ihailija, nuori neitonen tuli luokseni posket punottaen ja sanoi:

„Kuule, minä tiedän mitä on tekeillä.”

„No sano, mitä?”

„En, en minä uskalla. Minua on niin kovasti varoitettu, etten saa puhua. Sain sen näetkös ihan vahingossa tietää.”

Näin että hän oli pakahtua, ellei hän saanut avata sydäntään jollekulle. Tuommoinen tärkeän salaisuuden säilyttäminen oli nähtävästi liian suuri rasitus neitoselle.

„No, sano nyt kumminkin mitä se on.”

„Mutta lupaatko pyhästi, ettet sano kellekään? Majesteetti heittää minut Atlantiin, jos saa tietää että olen kielinyt. . . Siis, lupaa!”

„Lupaan.”

Haimme sitten hiljaisen sopukan laivassa, jossa ei kukaan voinut meitä kuunnella, ja sitten sain tietää tuon tärkeän salaisuuden:

„Tänään iltapäivällä julaistaan painosta Oscar II:n matkustajaluettelo.”

Vakuutan, että kertojani, suloinen nuori tyttö ei huomannut mitään hymyilyn aiheutta asiassa, ja että hän tunsu syvää helpoitusta, kun nyt oli olemassa toinenkin, joka jakoi vastuunalaisuuden tuon tärkeän seikan tiedosta.

Yhtä tärkeitä kai ne ovat usein ne suurenkin maailman diplomaattiset salaisuudet, mutta elleivät ulkopuolella olevat uskoisi niiden olemassa-oloon, niin miten kävisi sen kauhunsekaisen kunnioituksen, jota me olemme velkapäät suomaan valtakuntien vaiheiden johtomiehille? Viisas Rosika!

Ensimmäinen kiihoittava tapaus oli se, että tapasimme englantilaisen sotalaivan, joka antoi meille merkin seisahtua. Laivaamme nousi vähän ajan kuluttua englantilainen upseeri ja joukko sotamiehiä. Sotamiehet asetettiin vartioimaan kaikkia ulospääsypaikkoja ja meille ilmoitettiin kohteliaasti, että nyt vastaiseksi olimme Englannin sotavankeja. Tätä vankiaikaamme kesti kaksi vuorokautta, mutta se kului hyvin nopeasti, varsinkin koska päävartijamme, kapteeni Johnston, oli hyvin miellyttävä mies, aivan ihanteellinen vanginvartija, jonka seura oli meille kaikille mieleinen. Laiva tutkittiin tarkkaan, joka sopukka haettiin mutta ei mitään „vaarallista” taikka „luvatonta” löytynyt. Mitä tuo „vaarallinen” ja „luvaton” oikeastaan merkitsi, ei tietysti kukaan tiennyt, mutta noilla sanoilla on omituinen kaiku, ja kaikilla oli semmoinen tunne, että Euroopan kohtalo oli vaakakupissa, ja taivas tiesi mitä vaaroja meitä ja koko maailmaa uhkasi, jos jotain tuommoista hirmuista laivasta löytyisi. Ei kukaan hymyillyt, mutta moni vapisi.

Kahden viikon perästä olimme saapuneet Kristiansandiin. Miehestä mieheen oli kuiskailtu, että meitä odotui siellä hyvin juhlallinen vastaanotto. Koko kaupungin piti olla liputettu ja lähetystöjä kai tulvaili laivalle. Mutta kun saavuimme niin pitkälle, että kaupunki näkyi, ei huomattu vastaanottoa minkäänlaista, eikä ainoatakaan lippua liehunut katoilla. Vielä vähemmin näimme mitään merkkiä lähetystöistä. Tulipa kumminkin tuolta venhe laivaa kohti ja venheessä muutamia sanomalehtimiehiä, niiden joukossa Tidens Tegnin vanhan toimittajan, O. Thommessenin poika, tohtori Rolf Thommessen, jonka tunsin ennestään. Oli helppo saada selville, että tunnelma oli kaikkea muuta kuin ystävällinen meitä kohtaan. Suurena syynä siihen tuntui olevan se, että rouva Schwimmer oli edeltäkäsän sähköttänyt Norjaan, pyytäen että kaupungit liputettaisi ja että Fordille valmistettaisi heti audiensi kuninkean luona.

Saavuttiin sitte Kristianiaan. Omituinen epävarmuus oli kuin ilmassa. Vastaanotto oli kyllä verraten ystävällinen, ja jokainen, joka tuli henkilökohtaiseen yhteyteen Fordin kanssa, mieltäytyi heti hänen vaatimattomaan, ystävälliseen olentoonsa. Moni rupesi jo hiukan toivomaan, että ehkä tässä kumminkin jotain vielä saadaan aikaan, Fordin auktoriteetin turvissa ja hänen miljooniensa avulla. Silloin tapahtui jotain, joka vei useimmilta kaiken toivon.

Ford oli matkalla kylmettynyt pahasti. Suuri aalto oli lyönyt kannelle ja kastellut hänet läpimäräksi, eikä saatu häntä menemään heti muuttamaan kuivia vaatteita. Seurauksena oli aika kova influensa, joka pakoitti hänet Kristianiassa pysymään vuoteessa. Hän lähetti Lochnerin viemään terveiset seurueelle, sanoen ettei pidä olla kenenkään hänestä huolissaan. Hän toivoi kohta paranevansa ja sitten hän oli valmis seuraamaan mukana ja viipymään Europassa, kunnes työn tulos oli saavutettu. — Ehkä puoli tuntia senjälkeen pääsi tohtori Marquess Fordin puheille ja viipyi yksin hänen luonaan kauvan aikaa. Sen jälkeen ilmoitti Ford kaikkien ihmeeksi että hän heti seuraavana aamuna aikaiseen oli päättänyt lähteä takaisin Amerikkaan. Se oli kaikille aivan selittämätön yllätys, ja vallan pian levisi huhu, että Marquess oli hänet hypnotisoinut. Kun puolitoista vuotta sen jälkeen kävin Detroitissa, Fordin kotikaupungissa, sain kuulla, että hyvin moni siellä uskoi samaa, tuntien Marquessin hypnotisoimistaidon. Mitenhän sitte lienee asian laita ollut. Tuskinpa siitä kukaan saa varmaa selkoa, mutta omituista Fordin aivan äkkinäinen mielenmuutos oli jokaisen mielestä, eikä siihen kukaan voinut muuta selitystä antaa. Alla päin, pahoilla mielin, läksi seura samana aamuna Tukholmaan. — Marquess, joka ei viimeisenä päivänä ollut hetkeksikään luopunut Fordin läheisyydestä, läksi hänen kanssaan Amerikkaan.

Tukholmaan tultiin pitkän ja vaikean matkan jälkeen, sillä kivihilten vähyyden tähden oli junankulku hidasta ja vaunut kylmät. Vihdoin, jouluaattopäivänä 1915, olimme perillä. Grand Royalin suuri, kaunis kahvila oli meitä varten varattu, ja keskellä talvipuutarhaa kohosi komea joulukuusi.

Tukholmassa, jossa vastaanotto oli jotenkin sydämellinen, viivytettiin muutamia päiviä touhussa ja puuhassa. Kokouksia, iltamia, neuvotteluja aamusta iltaan. Nuoret huvittelivat omalla tahollaan ja saivat tukholmalaiset kauhistumaan, kun he amerikkalaiseen tapaan pistivät tanssiksi ravintoloissa, pöytien välissä, käydessään siellä aterioimassa. Ei johtunut näiden merentakaisten nuorten mieleenkään, että nyt ollaan kylmässä pohjolassa, missä katsellaan epäluulolla kaikkia välittömiä ilon ilmauksia, joita ei ole totuttu joka päivä näkemään. Nuoret saivat ankarat nuhteet, sen jälkeen kun Tukholman lehdet olivat kauhunsa ilmaisseet, eikä sen perästä enää tapahtunut mitään, joka olisi ruotsalaisen yleisön sopivaisuuden tunteita häirinnyt.

Muistan Tukholmasta erään kuvaavan tapahtuman, joka to. in ei amerikkalaisia yhtään hämmästyttänyt, mutta jota pohjoismaalaiset pitivät vallan häpeällisenä. Eräs amerikkalaisista sanomalehtimiehistä oli Lontoon Daily Mailin kirjeenvaihtaja. Hänellä oli myöskin käsky moittia ret-

keä, olipa se sitten millainen tahansa. Sattui niin että Tukholmassa oli pidettävä suuri kokous, jonne yleisöä oli pyydetty tulemaan kello 8 illalla. Kirjeenvaihtaja, mr. D., oli väsynyt ja tahtoi päästä omiin hommiinsa jo aikaisemmin. Hän arveli aivan johdonmukaisesti, että se oli oikeastaan aivan yhdentekevä, moittiko hän kokousta kello kuusi, vai kello kahdeksan. Koska kello 6 oli hänelle itselleen edullisempi aika, lähetti hän sähkösanoman tällä kellonlyönnillä. Siinä hän kertoi, että kokous oli pidetty, mutta valitettavasti sinne ei tullut kuin kymmenkunta henkeä ja puhujat saivat saarnata tyhjille tuoliriveille. Tukholmalaiset tahtoivat täten demonstrerata Fordin lähetystä vastaan. — Tämän sähkösanoman kirjoitti mr. D. Grand Hotelin kirjoitushuoneessa ja kuivasi sen ihko uudella imupaperilla, joka jäi pöydälle.

Nyt tarttui kohtalo ohjaksiin ja asetti newyorkilaisen kustannusliikkeen omistajan mr. B. Huebschin saman pöydän ääreen kirjoittamaan. Hän näki tuoreen imupaperin ja siinä selvän kopion Daily Mailille lähetetystä sähkösanomasta. — Sitten sattui vielä niin, että kello kahdeksan oli kokoontunut esitelmätilaisuuteen niin paljon kuulijoita, että suuri osa sai palata takaisin tyhjin toimin, kun saliin ei enempää saatu mahtumaan.

Asiasta tällä kertaa nostettiin melu. Daily Mail

pyysi anteeksi ja mr. D. erotettiin lopuksi aikaa kirjeenvaihtajatoimestaan.

On huomattava, että mr. D., yhtä vähän kuin kukaan muukaan mukana olleista sanomalehtimiehistä, piti tuota asiaa minään vakavana hairahduksena. Se nyt oli onneton sattuma, samanlainen kuin jos joku olisi kadottanut käsikirjoituksen, tai jotain muuta semmoista. Sattumalta tapasin samana päivänä mr. D:n, enkä voinut olla sanomatta, että minusta tuntui ikävältä tuo juttu. Hän oli kovin hämmästynyt, eikä sanonut ollenkaan ymmärtävänsä minua. Tuommoistahan sattui alinomaan sanomalehtimaailmassa. Ainahan niitä oli kokouksia, joista piti kirjoittaa, ja kuka niissä kaikissa jouti juoksemaan. Semmoisessa tapauksessa tietysti kirjoitettiin uutinen, niinkuin arveltiin lehden mieluummin sen näkevän.

Nyt jälestäpäin, kun olen nähnyt yhtä ja toista amerikkalaisessa sanomalehtimaailmassa, en ollenkaan ihmettele, että hän epäilemättä piti minua hirveän pikkumaisena maalaisserkkuna.

Noin vuotta myöhemmin tapasin hänet Amerikassa, Cincinnatissa. Hänellä oli nyt hyvin vastuunalainen paikka, ja hän suurella ystävyydellä tarjosi minulle apuaan sanomalehtimaailmassa!

Muutaman päivän perästä lähdettiin Köpenhaminaan, jossa aika kului samaan tapaan kuin Tukholmassa. Sieltä läksi seura Haagiin, ja minä palasin Tukholmaan toisia odottamaan. Haagissa

nimittäin piti valita ne, joiden oli määrä jäädä Eurooppaan työtä jatkamaan. Otaksuttiin, että komitean olopaikaksi valittaisi Tukholma, joka kaikista pohjoismaiden pääkaupungeista oli enin amerikkalaisia miellyttänyt, ja niin kävikin. Noin viikon perästä olivat Neutraalin Konferenssin jäsenet koolla Tukholmassa.

Minua oli pyydetty konferenssin toiseksi tulikiksi, ja tulkkina sekä pienen englanninkielisen uutislehden toimittajana jäin Tukholmaan syyskuuhun asti, 1916, jolloin konferenssi muutti Haagiin ja minä läksin Amerikkaan esitelmöimään.

Tukholman konferenssin jäseniksi oli kutsuttu edustajia Hollannista, Sveitsistä, Tanskasta, Norjasta ja Ruotsista, paitsi amerikkalaisia edustajia, joista huomattavimmat olivat tohtori A k e d, kirjailija J o h n B a r r y, kongressin sihteeri L o u i s L o c h n e r ja rahastonhoitaja F. H o l t.

Alussa meni paljon aikaa taisteluun rouva Schwimmerin kanssa, johon kaikki vähitellen olivat kyllästyneet, mutta joka kumminkin oli ennättänyt määrätä hyvin tärkeitä seikkoja, m. m. ketkä tulivat jäseniksi kongressiin. Nämä vaalit olivat epäilemättä useissa tapauksissa erittäin epäonnistuneet, ja myöhemmin oli vaikea niitä muuttaa. Rouva Schwimmer kyllä Fordin käskystä jonkun ajan perästä erosi, mutta työ oli jo ennättänyt tulla epäkäytännölliselle tolalle,

ja koko sen ajan kun kongressi toimi Tukholmassa, oli useimmilla se tunne, että tässä tehtiin turhaa työtä. Ulkomailta kyllä tuli kongressin vieraiksi moni henkilö esitelmöimään, kuten esim. professori Gilbert Murray Oxfordista, professori Milikoff Venäjältä, ja moni muu, joka ehkä olisi voinut olla apuna, mutta tuntui kuin kongressin merkillinen kokoonpano olisi hiukan kaikkia peloittanut.

Syrjästä oli kumminkin varsin mielenkiintoista katsella kongressin „työtä”, s. o. tuota kiihkeätä inhimillisten tunteitten ja pyrkimysten leikkiä, jossa ajettava aate aina joutui toiseen sijaan ja henkilökohtaiset näkökohdat ensimmäiseen. Monesti se ehkä tapahtui tiedottomasti ja edeltäkäsien laskematta, taikka ainakin siten, että moni niin merkillisen hyvin saattoi yhdistää oman etunsa asian etuun.

Tavallistahan on, että monet hyvät aiheet ja puuhut menevät tyhjiksi rahan puutteen vuoksi. Se ei ainakaan ollut syynä Fordin konferenssin epäonnistumiseen, vaan on asia luullakseni kokonaan luettava onnettoman alkutoiminnan syyksi. Muutamat jäsenistä otaksuivat, että jos konferenssi muutettaisi pois Tukholmasta ja työ alettaisi alusta, olisi vielä mahdollisuuksia menestykseen. Siitä syystä muutettiin koko puuha Haagiin ja ensin todellakin näytti kuin jotain saatettaisi vielä tehdä. Mutta uusia vastuksia ilmestyi yhä,

ja muutaman kuukauden perästä lopetti konferenssi työnsä kokonaan.

Amerikassa olin sittemmin tilaisuudessa näkemään ja kuulemaan monen Fordin retkeen osaa ottaneen vaiheista, ja yksi seikka erittäinkin jäi mieleeni. Kun Amerikka päätti ottaa osaa sotaan, niin suurin osa noista parista sadasta „rauhan ystävistä” muuttui kuin taikaiskulla mitä kiihkeimmiksi sodan puoltajiksi. En nyt tarkoita meidän hauskoja nuoria sanomalehtimiehiämme, joiden ainoana huolena aina oli kirjoittaa niin, että se tyydytti heidän lehtiään, vaan n. s. „itsestänsä” ajattelevia kansalaisia. Sanomalehtimiehemme eivät koskaan ylvästelleet minkäänlaisella itsenäisyydellä, vaan myönsivät humoristisella suorudella, että he tekivät mitä käskettiin, William Bullitt oli tietysti loistava poikkeus, mutta toiset olisivat varmaan syvästi loukkautuneet, jos kukaan olisi uskaltanut epäillä heidän seuraavan sokeasti joukkovaistoja. Heidänkin seassaan oli tosin muutamia, jotka kulkiivat omia teitään senkin jälkeen, kun yleinen mielipide vaati täyskäännöstä, mutta he joutuivat säännöllisesti vainon alaisiksi. Siitä tuonnempana enemmän.

HONOLULU.

„Älkää lähtekö Honoluluun. Ainoastaan yksi esitelmä siellä tiedossa.”

Niin seisoj sähkösanomassa, jonka sain impresarioltani San Fransiskoon. Äskettäin saapuneesta kirjeestä tiesin paitsi sitä, että se yksi esitelmä oli tilattu Nuorten Naisten Kristilliseen Yhdistykseen ja siitä tarjottiin maksua ainoastaan 50 dollaria. Matka San Fransiskosta Honoluluun oli sata dollaria ja toinen sata dollaria takasin. Oleskeluun Honoluluussa täytyi laskea sata dollaria. Siis yhteensä kolmesataa dollaria.

Tarkastin kukkaroani. Kun kaikki maksut San Fransiskossa olivat maksetut, oli hiukan toista sataa dollaria jälellä. Sähkötin impressariolleni: „Lähden huomenna Honoluluun.”

Ne joilla aina täytyy olla varma summa pankissa ja shekkikirja taskussa, ennenkuin uskaltavat matkustaa edes Helsingistä Turkuun, eivät käsitä sitä omituista, melkein mystillistä viehätystä, jota sen kaltainen epävarmuus tuottaa, kun ei arvaa ollenkaan omaa historiaansa viikkoa edemmäksi. N. s. sivistys, vai miksi sitä nimit-

täisin, tavallisesti tappaa ihmisessä sen rohkeuden, joka on välttämättömänä ehtona, jos mieli elämältä ottaa niitä antimia, joita elämä niin auliisti tarjoaa. Mutta n. s. sivistyksen puute on myöskin haitallinen. Rohkeus on kyllä ehkä jäljellä, mutta sokeus on esteenä ottamiselle. Henkiset silmät eivät vielä ole avautuneet näkemään mitä on tarjolla. Elämä tarjoaa antimiaan, melkein tyrkyttämällä tyrkyttää niitä, mutta harvat ojentavat kätensä niitä ottamaan. Ja sitten valitetaan elämän yksitoikkoisuutta ja köyhyyttä!

^{L. 100} Mutta Honoluluustahan minun piti puhua.

Tyynenmeren laivat ovat paljoo yksinkertaisempia kuin Atlantin laivat, mutta silti hyvin kodikkaita. Siellä, lämpimän taivaan alla, tuntuu kuin ihmisten sydämetkin olisivat lämpimämpiä. Sanotaan kyllä, että japanilaiset laivat ovat komeampia kuin amerikkalaiset, mutta ne eivät saa viedä matkustajia Honoluluun, vaan ainoastaan Japaniin. Yhdysvallat eivät siedä japanilaista kilpailua vesillä.

Laivamatkaa San Fransiskosta Honoluluun kesti noin seitsemän päivää, mutta lämpimän auringon alla tutustutaan nopeasti. Jo toisena päivänä olimme kaikki hyviä ystäviä ja olin ennähtänyt saada pari päivälliskutsua Honoluluun ja yhden kutsun automobiilimatkalle, katsomaan suurta sokeritehdasta lähellä Honolulua. Teh-

taan omistaja oli pöytätoverini laivassa. — Matkalla sattui myöskin olemaan nuori laulajatar, joka lauloi meille kauniita, surumielisiä hawaiilaisia lauluja. Useat niistä olivat pari vuotta sitten kuolleen, Hawaiiin viimeisen kuningattaren, Liliuokalaniin kirjoittamia ja säveltämiä. Yksi niistä „Alohae”, on hawaiilaisten lempilaulu, vaikka se kyllä eurooppalaisten korvissa muistuttaa kovin paljon pelastusarmeijalaisten nuotteja. Se on Liliuokalanin hyvästijätö kansalleen, kirjoitettu vankilassa, jonne amerikkalaiset olivat hänet sulkeneet, otettuaan haltuunsa hänen valtakuntansa, Hawaiiin kauniit saaret.

Pari päivää oltuamme matkalla, rakensivat laivamiesten tottuneet kädet kannelle suuren uima-altaan öljykankaasta. Ne onnelliset, joilla oli uimapuvut mukana, käyttivät sitä ahkeraan, ja ne, joilla ei ollut, katselivat kadehtien matkatoveriensa uimaharjoituksia, sillä kuumuus kasvoi päivä päivältä.

Ensimmäinen perämies laivassa oli suomalainen. Hän oli upseeri Yhdysvaltain laivastossa, ja oli väliaikaisesti ottanut nykyisen toimensa. Tämä oli hänen viimeinen matkansa tässä laivassa, sillä juuri äsken oli Amerikka päättänyt ottaa osaa sotaan ja hänen piti kohta taas ilmoittautua laivaston palvelukseen. Erään uuden hawaiilaisen tuttavani kanssa olin usein pyydetty tuon iloisen upseerin hyttiin, missä hän meille soitteli banjoa

ja lauloi jos jonkin maan lauluja. Hän oli noita 100:n % amerikkalaisia, joille ei muu maailma merkitse mitään. Suomesta hän oli tullut Amerikkaan jo aivan pienenä, eikä enää muistanut suomenkieltäkään, muuta kuin jonkun sanan: Kun kysyin, eikö hänen joskus tehnyt mieli mennä Suomea katsomaan, hän arveli, että kyllähän sitä katsomaan voisi mennä, mutta ei ikinä sinne asumaan. „Mitä minä Suomessa olisin?” hän hymyillen kysyi. „Jossakin torpan renkinä, Lapin rajalla, pettua syömässä. Parempi on olla amerikkalainen upseeri, tähtilipun suojassa. . .”

Oli päästy troopillisille vesille. Sen huomasi paitsi kuumuudesta, myöskin lentokalojen paljoudesta. Hopean hohtavina ne suurissa parvissa hyppelivät laivan ympärillä. Joskus niiden lennot olivat siksi korkeita, että ne kohosivat melkein kannen tasalle, ja lienee joskus sattunut, että pari kalaa erehtyi hyppäämään itse laivaan saakka

Seitsemännen päivän aamulla nousimme hyvin aikaisin ylös, sillä Oahun vuoret jo alkoivat hämmöittää etäällä. Ne lähenivät lähenemistään, ja pian saatoimme erottaa Honolulun matalat rakennuksetkin. Mutta mitä ihmettä nuo liikkuvat mustat pilkut vedessä merkitsivät? Eihän näillä seuduin toki hylkeitä ollut.

Nopeasti sain käsiini kiikarin ja näin, että nuo mustat pilkut olivatkin tummia ihmispäitä, jotka

pistivät esiin aalloista. Hawaiiin nuoriso tuli laivaa vastaan.

Muistan kuinka ennen lapsena ollessani Jyväskylässä, koko kaupunki riensi laivarantaan, kun laiva saapui Lahdesta, ja täällä näkyi olevan sama tapa. Eroitus oli vain siinä, että Jyväskylän liinatukkaiset nuoret tyytyivät kiltisti odottamaan rannalla, kun taaskin Hawaiiin mustatukkaiset, tummahipiäiset lapset uivat kauvas ulos merelle tulijoita vastaan.

Pian oli noita mustia päitä tuhka tiheään laivan ympärillä, ja nyt alkoi hauska leikki. Pieniä hopearahoja lenteli laivasta yhtämittaa, ja sitä myöten kun ne putoilivat veteen, sukelsivat mustat päät nuolen nopeudella alas aaltoihin, näyttäytyäkseen parin sekunnin perästä taas pinnalla, hopearaha valkoisten irvistelevien hampaitten välissä. Leikkiä kesti, kunnes laiva oli ehtinyt rantaan.

Siellä vilisi valkoihoisia ja tummaihoisia honolululaisia ja iloisesti kajahti „aloha” meille vastaan.

En tiedä missä paratiisi lie ollut ennen, Aatamin ja Eevan aikana, mutta tiedän missä se on nyt. Se on Honolulussa. Ei riitä minulla sanoja kuvaamaan sitä luonnon kauneutta ja rikkautta, joka siellä kohtasi katseitani. Entä sitten, vaikka minulla oli vain kymmenen dollaria taskussa, kun nousin maihin! Mikä vaara minua oikeastaan

uhkasi? Ei suinkaan nälkäkuolema, sillä metsät olivat täynnä mitä ihanimpia tropiikkien hedelmiä. Kookospähkinät ja taatelit houkuttelivat palmujen latvoissa, ja tuolla kasvoi mango ja guava, papaia ja taro, tuolla banaanit ja ananas. Mitä taas vaatteisiin tulee, oli suurempi huoli siitä, miten paljon uskalsi riisua pois päältä, aikaansaamatta harmia, kuin siitä, mitä piti pukea ylleen... Ellen saisi kokoon niin paljon rahaa, että voisin lunastaa laivapiletin takaisin, niin jäisin Honoluluun. Suurempi onnettomuus saattoi ihmistä kohdata.

Läksin ensin N. N. K. Y:n ravintolaan, jossa sain tietää, että esitelmäni oli kahden päivän perästä siinä samassa talossa. Tapasin siellä erittäin ystävällistä väkeä ja minulle luvattiin, että ainakin aluksi saisin asua toisessa, saman yhdistyksen omistamassa talossa, jossa sattui olemaan huone tyhjänä. Istuuduin siis rauhassa lukemaan sanomalehtiä. Hetken perästä näin nuoren, kauniin naisen astuvan sisään ja tulevan suoraan minua kohti.

„Oletteko Te rouva M.?”

„Olen kyllä.”

„Näin lehdistä, että tulette tänään, ja arvasin että te se olette. Minä olen rouva Paterson. Mieheni on taiteilija, ja meidän atelierimme on tässä aivan lähellä. Ettekö haluaisi tulla kanssani meille?”

Tietysti läksin. Mies oli oikeastaan australia-lainen taidemaalari, mutta kasvatettu Parisissa. Rouva oli englantilais-ranskalainen ja puhui, kuten miehensäkin, sekä englantia että ranskaa yhtä hyvin. Kerran olivat maailmaa kierrellessään saapuneet Honoluluun ja ihastuneet siihen niin, että eivät enää lähteneetkään edemmäksi, vaan olivat jo täällä olleet kolme vuotta. Honoluluksessa ollessani olin sitte heidän luonaan melkein joka päivä. Hawaiiin ihana luonto oli lyönyt leimansa koko heidän olemukseensa. Heidän parissaan olo oli kuin juhlaa. He osasivat ottaa elämäältä . . .

Seuraavana päivänä tutustuin vielä muutamiin henkilöihin, joiden kanssa kirjevaihto yhä vieläkin rikastuttaa elämää. Mainitsen niistä kolme, koska tulen heistä myöhemmin vielä puhumaan. Ne olivat hawaiilainen runoilija M a u r i c e M c M a h o n ja kaksi neitosta, M a r y M. ja R u t h B. Minulla oli taas tilaisuus todeta sama ilmiö, jonka niin usein ennenkin olin kokenut, että nimitäin henkilöt, joita kohtalo nähtävästi on aikonut kuulumaan yhteen ryhmään, aina löytävät toisensa. Luulin aina ennen, että syynä miksi niin helposti aina tunsin „omani” oli se, että olin matkustanut niin paljon ja alati tavannut uusia ihmisiä, ja silmä oli siksi tottunut nopeasti eroittamaan ohdakkeet vehnästä. Mutta mikäli olen sittemmin kokenut, ei se niin paljon riipu siitä, että näkee

paljon erilaisia ihmisiä, vaan etupäässä siitä, että antaa oman vaistonsa puhua, eikä pelkää kuunnella sen ääntä.

Nuo kaksi päivää ennen esitelmääni kuluivat kuin lentämällä ja sitten oli esitelmäilta käsissä. Honoluluissa ei anneta kukkavihkoja, kuten muualla on tapana, vaan kukkaseppeleitä, joita kannetaan kaulassa. Kun saa muutamia tuomoisia pitkiä sepeleitä — joiden hawaiilainen nimi, ohimennen sanoen, on „lei” — riippumaan kaulan ympäri, ja kun sen lisäksi on puettu lämpimään suomalaiseen kansallispukuun, niin esitelmöiminen Hawaiiin ilmanalassa, joka jotakuinkin vastaa hyvää suomalaista saunalämpöä, ei ole aivan ruusuilla tanssimiste. Mutta kuulijakuntani oli kaikesta huolimatta hyvin ystävällinen. Kun olin lopettanut puheeni, näin kuulijain joukosta nousevan kaksi erittäin miellyttävän näköistä nuorta miestä. Eivät näyttäneet etelämaalaisilta, olivat siksi kovin vaaleavärisiä... He astuivat puhujalavalle, ja tuskin uskoin korviani, kun he esittivät itsensä: O l l i k a i n e n ja H a k k a r a i n e n! Kaksi reipasta suomalaista, Honoluluun hienoimmat räätälit. Samassa tuli luokseni vielä kolmaskin kansalainen, nuori rouva B a u m a n. Hän oli kotoisin Kivijärven salomailta, ja sieltä kohtalo oli hänet viskannut Amerikkaan, ensin itään ja sitten Los Angelesin ihaan kaupunkiin Kaliforniassa, ja myöhemmin

vielä ihanampaan Honoluluun. Ei viipynyt kauvan, ennenkuin sinisilmäistä keltatukkaista suomalaista neitoa kilvan kosittiin, ja hän valitsi joukosta rikkaan ananas-kenttien omistajan, mr. Baumanin. Hänellä oli talo ulkopuolella Honolulua, ja kerran hän nouti minut sinne automobiilillään.

Esitelmäni jälkeen tuli luokseni hyvin loistavasti puettu vanha rouva ja pyysi minua vieraakseen koko oloajakseni Honoluluussa. Vaisto sanoi minulle heti, että siinä talossa en tulisi viihtymään, ja koetin parhaan kykyni mukaan kiemurella pois koko asiasta. Mutta rouva oli hyvin itsepäinen eikä päästänyt uhriaan. Seuraavana päivänä sain kaksi sanaa, että huoneeni odotti minua, ja myöhemmin tuli rouva itse miehensä kanssa minua hakemaan. Piti lähteä.

Olo tuossa miljoonamiehen, tai oikeammin rouvan talossa opetti paljon. Talo oli komea, ihanalla Waikiki-rannikolla, melkein sen talon vieressä, jossa Jack London vielä äskettäin oli asunut, ja mistä hän niin paljon oli kirjoittanut. Ulos mereen oli rakennettu suuri uima-allas, jossa sai uida rauhassa, eikä tarvinnut pelätä saavansa haikaloja uimatovereikseen. Päiväni alkoi kello kuusi, jolloin riensin uimapaikalle, ja sitten pukeutumaan ja aamiaiselle kello kahdeksan. Aamiaispöydässä oli aina mitä ihmeellisimpiä hedelmiä, sillä isäntäväkeni tahtoi, mikäli mahdollista, näyttää minulle kaikkia eri hedelmä-

lajeja, joita kasvoi Oahu-saarella. Hedelmien nimet ja muut ominaisuudet selitettiin minulle sitten syödessämme. Isäntäväkeni vieraanvaraisuus oli suuremmoinen.

Henkistä ravintoa annettiin myöskin. Selitettiin kuinka kauheita alkuasukkaat olivat, kuinka työläiset niskottelivat, kuinka kirkot olivat tyhjinä ja kuinka nykyajan syntinen levottomuus oli levinnyt tännekin asti.

Tullessamme kotiin kerran esitelmätilaisuudesta, emäntäni ja minä, lähetimme auton kotiin edeltä ja kävelimme, sillä ilta oli taivaallinen. Rannalla hiekassa makaili muutamia tummaihoisia hawaiilaisia soitellen ukuleleä, kansallista soittokonettaan, ja laulellen surumielisiä laulujaan. Se saattoi emäntäni vallon pois tasapainosta ja hän alkoi valitella hawaiilaisten hirveätä laiskuutta. Kun kysyin häneltä, miksi heidän oikeastaan olisi pitänyt raataa niin kauhean paljon, elihän tuollaisessa paratiisissa vähemmäläkin, kävi emäntäni heti hyvin epäluuloiseksi ja kysyi, olinko koskaan keskustellut kenenkään alkuasukkaan kanssa. Saatuaan kieltävän vastauksen, tyyntyi hän, mutta piti kumminkin velvollisuutenaan varoittaa minua, etten vastakaan rupeisi heidän kanssaan mihinkään keskusteluihin. Hän vakuutti minulle, että alkuasukkaat olivat parantumattomia valehtelijoita, jotka antoivat aivan vääriä tietoja oloistaan. Miehet oli-

vat laiskoja vetelyksiä ja tytöt eivät muuta tehneet kuin laulelivat ja tanssivat hula-hula tanssia, jonka siveellinen puoli oli vähän niin ja näin. Ei, ei niihin pitänyt luottaa. Ainoat rehelliset ihmiset, joilta sai luotettavia tietoja, olivat englantilaisten lähetyssaarnaajien jälkeläiset, joita oli viljalti saarilla ja joihin isäntäväkenikin oli kunnia kuulua. He olivat sanalla sanoen ainoat, jotka tunsivat tilanteen, ja joihin saattoi silmiään räpyttämättä uskoa.

Mutta maailma on paha ja kielletty hedelmä aina houkuttelee. Ystäväni hankkivat minulle tilaisuuden tutustua hawaiilaisiin, ja heidän kertomuksensa oli lyhyesti tällainen: Nämä saaret olivat maailman ihanimmat, ja niillä „kanaakit”, kuten eurooppalaiset nimittävät tätä malailaisen heimon ryhmää, elivät onnellisina ja tyytyväisinä, varsinkin sen jälkeen, kun kuningas Kamehameha Suuri yhdisti kaikki saaret yhdeksi valtakunnaksi ja siten lopetti ainaiset sodat eri saarten kesken. Mutta sitten saapuivat lähetyssaarnaajat, ensin kaksi englantilaista, C o o k ja C a s t l e, sitten koko heidän sukunsa, sedät, tädit, serkut ja serkupojat. Sen jälkeen tuli alkoholi ja kristittyjen taudit... Hawaiilaiset kyllä kaikki kastettiin, tuossa näkyi vielä heidän ensimmäinen kirkkonsakin, mutta kuolevaisuus lisääntyi hirveästi. Ihana maa joutui lähetyssaarnaajien ja heidän jälkeläistensä omaksi. Sitten sekaantui Amerikka

asiaan. Vuonna 1897 lähettivät he kaksi sotalaivaa Honoluluun edustalle... Ottivat saaret ja panivat viimeisen kuningattaren, Liliukalanin vankilaan. Nyt on Liliukalani kyllä vapaa ja joskus hänen kansansa vielä näkee hänet.. Mutta kauvan hän ei jaksa elää enää...

„Sitten kuolee muistokin, ja me olemme orjia omalla maallamme...”

„Miksikä sanotte orjia?”

„Eihän meillä ole mitään, ei maata, eikä mitään muutakaan... Ettekö ole kuullut heidän valittavan, että me laulamme liian paljon ja teemme työtä liian vähän?”

Niin, olinhan tuota kuullut, enkä voinut hänelle mitään vastata. Hän naurahti ja kääntyi menemään pois.

Sama pyrkimys vapauteen, mutta myöskin sama kiihkeä vallasta kiinnipitäminen kaikkialla!

Myöhemmin tutustuin myöskin korealaiseen ryhmään Honoluluussa. Siellä on heidän vapausliikkeensä päämaja, josta he levittävät tietoja muille maille. Heidän joukossaan sain kaksi hyvää ystävää, tohtorit Park ja Lee. Intelligentit, rohkeat, tyynet, ylpeät, voitosta varmat. Ei kumma että japanilaiset, jotka ovat enemmistönä Honoluluun asukkaista, vihasivat heitä kuin myrkyä.

„Viha todistaa heikkoutta”, hymyili Lee, „me emme heitä vihaa, sillä me tulemme voittamaan.”

Sekä Lee että Park olivat noita ihmisiä, joiden pelkkä läheisyys valoi rohkeutta ja uskoa toisiin.

„Sanoppas, mistä sinä ensin pidit siellä Honoluluksessa ja kuinka kauvan sinä oikeastaan viivyit siellä?” kysyi eräs helsinkiläinen tuttavani.

Mistäkö ensin pidin? Nyt vasta aloin sitä asiaa ajatella . . . Ja kuinka kauvanko viivyin? Almanakan mukaan luettuna ne kuukauttakaan, mutta eletyn ja nautitun mukaan mitattuna, vuosikymmeniä . . .

Kuva toisensa perästä johtui mieleeni, kun aloin tutkistella, mistä ensin olin pitänyt. Ehkäpä siitä lauantai-illasta, jolloin olin Maryn ja Ruthin kanssa Pali-Ulissa. Pali-Uli oli kaunis huvila Tantalus-vuoren korkeimmalla huipulla. Sen omisti Hawaiiin kuvernööri, joka ystävällisesti oli tarjonnut sen minun käytettäväkseni Honoluluksessa ollessani. Suuri eväsvakka mukaan läksimme tuohon täysin kalustettuun, mutta asujamista tyhjään huvilaan lauantaina ja palasimme kaupunkiin taas maanantaiaamuna. Lauantaiyö ei tuonut unta silmiimme. Se oli liian kaunis. Tähdet olivat suuremmat ja kirkkaammat kuin koskaan ennen, ja Etelän Risti hohti juhlallisena, salaperäisenä. Yö oli aivan tyyni ja vaikka emme huomanneet pilviä, putosi pari sadepisaraa päällemme, istuessamme verannalla. „Lienee parasta mennä katon alle”, sanoi joku, ja samassa nousimme astuaksemme toiselle puolen taloa.

Mutta kaikki seisahduimme kuin lumottuina, kun katseemme sattuivat vuoriin toisella puolen. Mustaa vuoren seinää vastaan heloitti sateenkaari kuutamossa, hopean valkoinen, kimmellevä, värähtelevä. Tuo ei enää ollut todellista elämää... Se oli satua, taikaa... Milloin aukenisi taivas ja meidät nostettaisi kuutamokaarta myöten Etelän Ristiä kohti...

Vai oliko ihmeellisempi se aamu, jolloin läksimme korallipuutarhoja katsomaan? Lasipohjaisissa veneissä laskimme tyynelle ulapalle ja katselimme alas veteen lasipohjan läpi, kun vene hiljaa luisui eteenpäin. Allamme näkyi uusi unelmien maailma. Korallimetsiä, valkoisia, keltaisia, punaisia, ja niiden yli Tyynenmeren läpikuultava, vihreä vesi. Korallipuiden välissä uiskenteli tuhansia monivärisiä kaloja, semmoisia joita vain näkee troppiikkien lämpimissä vesissä. Meren neitojen satulinnaanko olimme menossa...? „Jäädään tänne asumaan... Ei mennä koskaan pois...”

Ystäväni hymyili ja käänsi keulan rantaa kohti...

Kuinka äärettömän harhaanjohtava almanakka on. Kun on joka hetki täynnä kauneuden yltäkylläisyyttä ja elämää, on viikko kuin vuosi, jälestäpäin ajatellessa, vaikka se silloin eläessä tuntui lyhyeltä hetkeltä vain. Sen elää sitten yhä uudestaan ja muistot tulevat entistä suloisem-

miksi, kun ääriviivat kadottavat kaiken kovuu-
tensa ja jällelle jää lumoava, sätumainen maailma,
jonne aina voi paeta, kun nykyisyys käy liian ras-
kaaksi. Aika ja paikka kadottavat silloin kahleh-
tivan todellisuutensa.

Vähää ennen lähtöäni Honolulusta, istuimme
taas kerran, tai oikeastaan makasimme, ranta-
hiekassa, Ruth, Mary, Maurice McMahon ja pari
kolme muuta „oman ryhmän” ihmistä. Olimme
juuri olleet „surf-riding”, joka on kansallista
hawaiilaista ajanviettoa. Lähdettiin ulapalle hy-
vin pitkässä ja hyvin kapeassa veneessä, niin
kapeassa että toiseen sivuun oli kiinnitetty kaksi
pitkää ulkonevaa puuta ja niitä yhdistävä poikki-
puu, sillä muutoin olisi vene mennyt kumoon heti.
Meillä oli kolme alkuasukasta mukanamme, yksi
perässä ja kaksi soutamassa. Jokaiselle meistä
oli myöskin annettu airo ja käsky oli, että
meidän piti kaikin voimin vetää muutama
airon veto, heti kun perämies komensi „souta-
kaa”, ja oli heti lopetettava, kun hän komensi
„seis.” Varsin hiljaa kulki vene pois päin ran-
nasta, perä edellä ja perämies koko ajan tark-
kaan tähystellen merta. Ei kukaan meistä „val-
koisista” nähnyt mitään muuta kuin Tyynen-
meren hohtavan kirkkaan pinnan, joka heikosti
kohoilevana ja kirkkaana näytti ulottuvan tai-
vaan rannalle asti. Yhtäkkiä kajahti perämiehen
„soutakaal!” ja kolme kertaa olimme ennättäneet

vetää minkä jaksoimme airoilla, kun taas kajahti „seis!” Sillä välin oli ihme tapahtunut. Takanamme oli aalto kohonnut mahtavana ja korkeana kuin meren jättiläinen, ja nyt se työnsi pientä, avutonta venhettämmä kuin kaarnan palaista, mitä tulisinta vauhtia, rantaa kohti. Semmoista mäenlaskua ei voi kuvata. Sitä voi vain kokea. Nauraen, kiihtyneinä ja likomärkinä olimme yhtäkkiä taas rannalla, josta olimme äsken lähteneet. Olimme tietysti kaikki uimpuvuissa. Viisi kertaa uudistimme saman mäenlaskun ja sitten piti lopettaa, koska tummaihoiset soutajamme selittivät, että heillä oli „luau” sinä iltana ja ei kukaan valkoihoinen uskaltanut tuohon leikkiin yksin ryhtyä. „Luau”, niin selitettiin minulle, on hawaiiilainen sana ja merkitsee iltama. Hawaiiilaisilla on harva se ilta luau, jolloin he tanssivat, soittavat ukuleleä, laulelevat ja syövät virvokkeeksi tarosta keitettyä „poi” nimistä kansallisruokaansa. Valko-ihoiset myöskin pitävät poi-kiiselistä ja tottumatonkin syö sitä mielihyvällä.

Kun sitten taas rantahiekalla lepäilimme, tuli puhe tästä ihmeellisestä maailman sopukasta, jossa elämä oli kuin satua. Taisin sanoa jotain siihen suuntaan, että täältä ei tietysti kukaan kaippaa pois, kun McMahon alkoi puhua. Hän kertoi, kuinka täällä kauneuden ja luonnon rikauden yltäkyläisyydessä ihminen helposti ka-

dottaa sielunsa . . . Sitä aivan kuin nukkuu pois. Olisi hyvä päästä pois, pois jonnekin, jossa täytyi ponnistaa voimiaan, jossa täytyi taistella olemassaolon puolesta, koetella kykyään . . .

Mary ja Ruth yhtyivät McMahoniin. He tahtoivat pois, sillä Honoluluussa vallan tukehtuu. Sitä väsyy tuohon ainaiseen kauneuteen ja runsauteen. . .

„Mutta miksi ette sitten lähde pois?”

„Ei ole rahaa.”

Se oli tuo ainainen, vanha tarina. Kerroin heille, että minulla oli kymmenen dollaria kun saavuin Honoluluun, eikä olo näyttänyt ollenkaan epätoivoiselta.

„Niin, mutta esitelmöiminen onkin semmoista työtä, että se luonnollisesti vie paikasta toiseen, eikä siinä tarvitse suuria summia varustaa . . .”

„Entäs Ollikainen ja Hakkarainen? Eivät he tietääkseni esitelmöi, ja tänne he ovat Suomesta asti saapuneet?”

„Niin no, räätäleillä on aina työtä . . .”

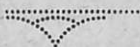
Me rupesimme kaikki hiukan nauramaan. Niinhän se oli. Räätälit kyllä aina löysivät työtä joka paikassa maailmaa, ja palvelustytöt, ja suutarit, ja puusepät, ja . . . kaikki jotka jotain työtä osasivat tehdä. Siinä koko salaisuus. Hiukan rohkeutta vain — ja maailma on auki jokaiselle, joka osaa jotain muuta tehdä, kuin valitella elämän tyhjiyttä.

Olin unohtanut tämän tapahtuman kokonaan, kun se muistutettiin minulle hausalla tavalla. Aivan äskettäin, heinäkuussa 1922, sain kirjeen Maryltä ja Ruthilta — Shanghaista. Kirjeessä seiso i m. m. näin:

„Muistathan sen illan Honolulun hiekkarannalla? Emme saaneet enää rauhaa sen jälkeen, vaan matkakuume paloi suonissamme. Kun Amerikka otti osaa sotaan, tarjouduimme Punaisen Ristin palvelukseen ja pääsimme siten ensin Vladivostokiin ja sieltä Omskiin ja Harbiniin. Sitten Punainen Risti lopetti työnsä Siperiassa ja me päätimme tulla Shanghaihin, jossa nyt olemme olleet kaksi vuotta. Toinen meistä, Ruth, tekee sanomalehtityötä, toinen, Mary, on pikaja konekirjoittajana. Kahdessa vuodessa on kyliksi Shanghaille, ja nyt tekee mieli Eurooppaan jossa emme koskaan ole käyneet. Kirjoita oletko Suomessa, niin tulemme sinne. Muutoin olemme ajatelleet Lontoota . . . Olit oikeassa . . . Se joka osaa työtä tehdä eikä pelkää turhia, tulee aina toimeen maailmassa . . . Elämä on rikasta muualakin kuin Honolulussa . . .”

Liian pian tuli se päivä, jolloin oli lähdettävä Honolulusta. Ystäväparvi, niiden joukossa Ollikainen ja Hakkarainen sekä rouva Bauman, oli saattamassa rannalla. Toinen „lei” toisensa perästä oli kiertynyt kaulaani, kunnes suomalaiset ystäväni saivat auttaa minua kantamaan tuota

loistavaa, tuoksuavaa taakkaani laivaan. Hawaiiin tavan mukaan piti pois lähtevän rikkoo joku lei kaulastaan ja heittää osat ystävilleen rannalla. Heittelin punaiset Hybiscus-kukat ja kirjavat neilikat rannalle, kun laiva hiljalleen eteni. Oli kuin olisin heiteltyt palasen omaa sydäntäni . . .
„Aloha! Aloha!” kaikui rannalta ja laivasta.

JOULU MISSISSIPPI-VIRRALLA.

Oli joulukuun 23 päivä, siis aaton aatto, vuonna 1912. Kaupunki jossa satuin olemaan oli Memphis, mutta maa ei ollut Egypti vaan Tennessee, Amerikan Yhdysvalloissa. Istuin hotellihuoneessani kirjoituspöydän ääressä miettien mitä tehdä. Edessäni oli kolme kirjettä, kaikki sisältäen saman asian: kutsun viettämään joulua jonkun ystävällisen perheen luona. Ei tietysti kukaan noista hyvistä ihmisistä aavistanut, että minut yhtäkkiä oli vallannut ikävä korkeita kuusia ja lunta ja pohjoisia tähtiöitä. Se taitaa olla suomalainen piirre, varsinkin niissä, jotka ovat lapsuutensa viettäneet jossakin maalaispappilassa, kaukana sydänmaalla, että jouluaikana kaipaa takaisin lapsuuden talvisille seuduille.

Ei mikään mahti maailmassa olisi voinut minua pakoittaa noudattamaan ainoatakaan noista kolmesta kutsusta, mutta miten pääsisin pakenemaan? Katselin hiukan epätoivoisena ulos ikkunastani laajoja pumpulikenttiä, jotka tähän aikaan vuotta levisivät punaisenruskeina niin pitkälle

kuin silmä kantoi. Yksitoikkoisten pumpulikenttien läpi virtasi keltaisena mahtava Mississippi . . .

Salamana selvisi pakomahdollisuus mielessäni. Mississippi! Siinähan oli pelastukseni.

Kiirehdin ottamaan selkoa, oliko mitään laivaa menossa Missisippiä alas. Oli kyllä. Samana päivänä kello viisi läksi Daisy Grey etelään, ja neljän päivän perästä sen oli määrä olla takaisin Memphisissä. Se soveltui mainiosti ohjelmaani.

Kello puoli viisi istuin laivassa. Kirjeet olivat vastatut ja mielessä oli voitonriemu, aivan syyttä suotta. Tuskin jaksoin odottaa viimeistä puolta tuntia, ennenkuin laiva läksi, mutta viimeinkin koitti hetki, jolloin se irtautui rannasta ja alkoi hiljalleen luisua etelää kohti.

Daisy Grey oli vanha laiva, joka aikoinaan oli nähnyt parempia päiviä. Ennen muinoin, kun Missisipin rannikot olivat paljoa villimmät kuin nyt, Daisy Grey kuljetti matkustajia St. Louisista New Orleansiin saakka. Ei ollut silloin rautateitä pitkin rantoja, ja ihmisillä oli enemmän aikaa kuin nyt. Matkustajia varten oli laivassa 60 laajaa hyttiä, mutta nyt ne olivat enimmäkseen tyhjiä. Tällä matkalla meitä oli ensin kolme matkustajaa, mutta jo toisena päivänä olin aivan yksin. Tietysti siihen oli myöskin syynä jouluku. Ne joilla oli koti, olivat kotonaan,

ja kodittomatkin harvoin keksinevät viettää jouluaan Mississippi-virralla.

Kun sanoin että olin „yksin” laivassa, tarkoitin yksin yläkannella. Alakannella kuhisi matkustajia, nimittäin neekereitä, joiden ei sallittu nousta yläkannelle, muuta kuin maihin poiketessamme, ja silloinkin vain yhteen paikkaan: yläkannen kapakan ovelle, ostamaan whiskyä.

Pian oli nokinen Memphis savutorvineen kadonnut näkyvistä ja edessämme levisi leveänä mahtava Mississippi ja sen matalat, metsäiset rannat. Useinhan elämässä sattuu seuduille, joilla ei koskaan ennen ole käynyt, mutta jotka kumminkin tuntuvat tutuilta. Niinpä nytkin. Missä olinkaan ennen nähnyt nuo aaltojen uurtamat penkereet, hiljaa uiskentelevat proomut, rantalautat, asumattomat saaret, neekerit, kaikki? Samassa muistui mieleeni nimet Tom Sawyer ja Huckleberry Finn. Sehän oli Mark Twain, vanha, hauska, kuolematon Mark Twain, joka niin mestarillisesti on luonut etemme elämän Mississippi-virralla, että jos kohtalon oikku meidät sinne kerran heittää, tulemme kuin tuttuun taloon.

Seuraava päivä, jouluaattopäivä, oli kuuma ja päivänpaisteinen. Vasta nyt näin virran koko mahtavuudessaan. Se välkkyi ja loisti kuin jättiläis-opaali edessäni. Pohjaväri oli keltainen, johon aurinko sekä metsien ja pilvien varjot loivat vihertäviä, sinertäviä, punertavia vivahduksia. Vä-

rit vaihtelivat alati, laivan hiljalleen kulkiessa, ja kaunis, kaunis oli leikkivä Mississippi!

Virta laajeni laajenemistaan ja matalat rannat saivat laajuuden näyttämään vieläkin laajemalta. Mutta valitettavasti ei virran syvyys ollut missään suhteessa sen laajuuteen. Muistui mieleen Mark Twainin harras toivomus, että Mississippi-virran voisi kääntää syrjälleen, jolloin virralla olisi voinut kuljettaa vaikka panssari-laivoja eikä vain tuollaisia litteäpohjaisia kaukaloita, jommoisia nykyisten Mississippi-laivojen täytyi olla.

Nojasin laivan reilinkiin ja kuulin askeleiden lähestyvän. Samassa seisoikin vieressäni laivan iso, synkkäkatseinen toinen perämies:

„Oletteko suomalainen, lady?”

„Olen kyllä. Kuinka sen arvasitte?”

„Näin sen matkustajakirjasta.”

Jokaisen matkustajan oli pitänyt merkitä matkustajakirjaan nimensä ja kansallisuutensa, ja koska olin ainoa naismatkustaja yläkannen hytissä, ei ollut vaikea arvata kuka se suomalainen „lady” oli. Perämies jatkoi sitten.

„Täällä on meillä suomalainen matruusi laivassamme, ja minä sanoin hänelle, että tekin olette suomalainen, mutta hän ei uskonut.”

„Miksi hän ei sitä uskonut.”

„Hän vain vakuutti minulle, että suomalaiset

ladyt eivät matkusta yksin Mississippi-virralla, ei ainakaan jouluaikana.”

Vaikka kyllä ymmärsin, että kansalaiseni häpesi minun puolestani, täytyi minun pitää kiinni suomalaisesta kansallisuudestani, ja pyysin saada tavata matruusia.

Perämies läksi häntä noutamaan ja palasi vähän ajan perästä, tuoden mukanaan siistin ja hauskan näköisen keski-ikäisen miehen, joka epäilevän näköisenä kysyi olinko todellakin suomalainen. Vastasin hänelle suomeksi, että sieltä olin.

Nyt hän näkyi uskovan, että olin suomalainen, mutta selitti sitten, ettei hän osannut montakaan sanaa suomea, koska hän oli kotoisin eräästä Pohjanmaan ruotsalaisesta pitäjästä. Jatkoimme siis keskusteluumme ruotsiksi.

Meistä tuli hyvät ystävät, ja monta omituista seikkaa kertoi minulle paljon kokenut kansalaiseni.

Kaksikymmentäkolme vuotta hän oli jo Missisippiä kyntänyt, tunsi joka sopukan rannoissa, tunsi virran kaikki oikut ja tavat. Suomesta hän oli lähtenyt silloin, kauvan aikaa sitten, kun keran mereltä palattuaan oli löytänyt vaimonsa toisen miehen sylissä. Ei ollut koskaan enää niille seuduille palannut eikä aikonut koskaan palata. 23 vuotta ei ollut vielä tuota haavaa parantanut, vaikka hän oli täällä mennyt uusiin

naimisiin ja oli jo monta lastakin. Tavallinen miesmäinen epäjohdonmukaisuus!

Laiva oli kääntänyt keulansa rantaa kohti, ja vaikka ei näkynyt laituria eikä ihmisasuntoja, suunnattiin kokka hiekkapengertä kohti, johon vesi oli uurtanut syvän poukaman. Rannalle alkoi äkkiä kertyä ihmisiä — tiesi mistä ne ilmes-tyivät, mutta luin niitä yli kolmenkymmenen — niiden joukossa yksi ainoa valkoihoinen mies, kaikki muut neekereitä, miehiä ja naisia. Naiset, olivat kaikki puetut mitä heleimpiin väreihin, jotka pistivät silmään jo etäältä.

Kun laiva ennätti rantaan, heitettiin käymä-silta hiekkapenkereelle, ja nytkös alkoi elämä! Suuria laatikoita kannettiin maihin, kirkuvalle, ilakoivalle neekerilaumalle. Joka laatikon syr-jään oli painettu suurilla mustilla kirjaimilla WHISKY. Tulijuomaa siis sisälsivät. Lienen tuijottanut niihin liian tiukasti, sillä Lind — se oli suomalaisen matruusin nimi — joka seisoi vieressäni, sanoi ikäänkuin selittäen:

„Nythän on joulu. Emme me muutoin näin paljon...”

„Missä nuo neekerit kaikki asuvat? Eihän täällä näy yhtään ihmisasuntoa.”

„Kämpissä.”

„Missä kämpissä?”

„Katsokaa tuonne puitten lomitse.”

Koetin tuijottaa lehdettömän, mutta tiheän

metsän läpi ja pian eroitti silmä pitkän rivin valkoisia telttoja, joita näkyi olevan vieressä puiden takana.

„Mitä ne siellä tekevät?”

„Rakentavat tokeita. Tulvavesi usein hävittää laajoja pumpulikenttiä, ja ensi keväänä pelätään kovia tulvia, kun on pohjoisessa, virran alkujuoksulla, ollut paljon lumisateita. Pitkin rantoja siitä syystä täällä täytyy rakentaa tokeita.”

Eivät auttaneet tokeet kumminkaan, kun tulva tuli. Sen kevään hävitykset olivat entistä hirveämmät. Mississippi ilkkui ihmishommia.

Sinä päivänä poikkesimme ainakin parissakymmenessä paikassa, vieden joka „kämppiin” jouluvaroja, s. o. enimmäkseen whiskyä, mutta myöskin jauhoja, teetä y. m. ruokatarvina. Paahdava kuumuus, kirjavat neekerijoukot, koskemattomat metsät — olisi yhtähyvin luullut matkustavansa Kongo-virralla kuin Mississippi-virralla.

Elämä oli niin vaihtelevaa ja niin villiä, etten koko päivänä väsynyt sitä katselemasta. Minulle oli tullut toinenkin ystävä laivalla, paitsi Lindiä, nimittäin laivan kapakoitsija. Hän oli italialaista sukuperää, vaikka Amerikassa syntynyt, nuori, naiivi, mustatukkainen, pyöreäsilmäinen Angelo. Kun oli aikaa — ja Jumala ei ole kiirettä luonut Mississippi-virralla — juttelimme oloista siellä vierailta seuduilla.

Yhdeksän seudussa jouluaattona seisoin Lindin kanssa kannella puhelemassa joulusta Suomessa, jonne hän kumminkin aina kaipasi. Ilta oli kylmä ja kuutamoinen. Elämä alkoi tuntua kolealta ja synkältä. — Samassa tuli Angelo ystävämme luoksemme, aurinkoinen hymy huulilla, kuten ainakin, ja kertoi että luotsi oli pyytännyt meidät hyttiinsä jouluaattoon viettämään. Tietysti me nimme mielellämme luotsin luo.

Astuimme hänen hyttiinsä komentosillalla, ja minut esitettiin suomalaisena ladyna, joka uskalsi matkustaa yksin. En vielä tällä hetkelläkään ymmärrä, mikä vaara minua oikeastaan mahtoi uhata näin yksin matkustaessani.

Luotsin hytti oli pimeä sillä muutoin hän ei olisi sieltä nähnyt ohjata laivaa, mutta kuu paistoi suurena, keltaisena sisään ikkunasta, niin että kyllä näimme puhella, tai oikeammin sanoen kuunnella, sillä luotsi se oikeastaan puhui ja me muut kuuntelimme.

Hän oli kumma mies tuo luotsi. Suurimman osan elämästään hän oli yksin viettänyt peräsimen ääressä ja miettinyt, miettinyt tämän maailman asioita ja elämän ongelmia, semmoisia kuin ne Mississippi-virralla nähden tuntuivat. Joskus tuntui niin hyvältä puhua, kuulla oman äänensä lausuvan ilmi noita tuumia. Se ikäänkuin selvitti ajatuksia . . .

Kaikenlaiset epäkohdat nostattivat mustia

mietteitä. Niistä sitten johtuivat tuumat miten voisi asioita parantaa. Alussa juoksivat ajatukset johdonmukaisesti ja selvästi eteenpäin, kunnes tuli vastaan joku vanha ennakkoluulo, joka mustana muurina kohosi eteen ja esti mietteitä etenemästä. Piti koettaa eikö tuon muurin ympäri pääsisi mitenkään kiertämään. Yli ei kukaan päässyt, ja särkeä muuria ei sentään uskaltanut...

Vähitellen himmenivät ajatukset ja mielikuviutus alkoi yksin työtään. Kohta liitelimme salaperäisissä maailmoissa, missä kaikki Mississippivirran kummitukset olivat meillä seurana. Monta niistä oli luotsi omin silmin nähnyt, varsinkin sumuisina öinä, jolloin ne koettivat laivaa harhaan houkutella. Kuutamöinä tuli usein laivalle se sekarotuinen tyttö, joka parikymmentä vuotta sitten oli Mississippiin hukkunut. Luotsi oli hänet silloin tuntenut ja siksi tunsikin hyvin. Joulukuunä, semmoisina kuin nyt, aaveet eivät liiku, mutta annapas että tulee uudenvuoden yö taikka pitkäperjantai!

„Miksi se sekarotuinen tyttö hukkui?”

„Hyppäsi itse virtaan ikävissään, kun miehen täytyi jättää hänet.”

„Miksi täytyi?”

„Mies oli valkoinen.”

„Entäs sitten?”

„Aa — sitä eivät eurooppalaiset koskaan ym-

märrä . . . Eihän valkoinen mies voi naida sekarotuista, semmoista, jolla on neekeriverta suonissaan.”

„Mutta jos hän oli sekarotuinen niin hänellä kai oli myöskin valkoista verta suonissa . . .”

„Jaa — se on vallan toinen asia. Valkoinen mies saa vapaasti käydä neekerittärien luona — se on neekereille kunnia. Mutta eihän valkoinen mies silti voi mennä lailliseen avioliittoon mustan kanssa.”

„Ei toki”, säestivät Lind ja Angelo kuin yhdestä suusta.

„Sitä eivät eurooppalaiset ota ymmärtääkseen. Eikä meillä pohjoisvaltiossakaan olla aivan selvillä neekerien suhteesta valkoisiin. Siellä kuulemma usein puhutellaan neekeriä herraksikin”, selitti luotsi.

„Mitenkä te täällä etelässä sanotte, kun puhuttelette tuntematonta neekeriä?”

„Hm — jos ollaan hyvällä tuulella, niin sanotaan Jonnikis, mutta jos ollaan pahalla tuulella, sanotaan — jaa en minä sitä näin ladylle voi sanoa . . .”

„Ei, ei pidä sanoa”, neuvoi Lind.

Luotsi oli juuri äsken filosofoidessaan selittänyt maailman vääryyttä niitä kohtaan, jotka eivät voineet itseään puolustaa. Siksi sanoin koetteeksi kuinka hän teoriojaan sovitti:

„Niin, sitähän te juuri äsken mainitsitte, että

niitä kohdellaan kuin koiria, jotka eivät kykene puolustautumaan . . .”

„Jaa, ei pidä väärin minua ymmärtää. En minä puhunut neekereistä. Tarkoitin tavallisia ihmisiä, valkoihoisia, semmoisia kuin minä ja monet muut.”

„Mutta ettekö pidä neekereitäkin ihmisinä?”

„Juu, juu, mutta ne ovat alempaa rotua ja niitä täytyy siksi pitää aivan toisella tavalla.”

Nyt arveli Lind ajan tulleen hiukan valistaa kansalaistaan, ja hän alkoi selittää että semmoinen mitä europpalaiset typeryydessään nimittivät julmuudeksi neekereitä kohtaan, ei ollut muuta kuin välttämätöntä kurinpitoa.

„Tarkoitatteko esimerkiksi lynchauksia?”

„Jaa, jaa, kyllä nekin joskus ovat aivan tarpeellisia . . .”

„Ei suinkaan Lind itse ole semmoista nähnyt?”

„Joutuuhan sitä täällä etelässä jos jotakin näkemään . . . Kyllä minä kaksikin kertaa olin katsomassa . . . Niin, niin, kyllä minä ymmärän, että se tuntuu hirveältä, mutta ei sitä auta katsoa, kun valkoset naiset ovat vaarassa . . .”

Minusta alkoi tuntua niinkuin äsken luotsista, että edessäni oli musta muuri, josta ei päässyt yli eikä ympäri, ja särkeä en jaksanut. Muistin kuinka juuri äsken olin ollut eräässä toisessa eteläisessä kaupungissa, jossa minut oli pyydetty vieraaksi tohtori T:n monipuolisesti sivistynee-

seen ja miellyttävään perheeseen. Emäntäni oli hyvin uskonnollinen, eikä koskaan unohtanut iltä-, aamu- ja pöytärukouksia. Hän oli minulle erittäin ystävällinen ja näkyi lukevan erityiseksi ansioksi minulle sen, että olin papin tytär. Kerran kävelimme yhdessä katuja, kun eräästä kirkosta tulvaili ulos väkeä, kaikki mustia. Kysyin mitä tuo merkitsi.

„Se on värillisten kirkko.”

„Onko heillä eri kirkotkin?”

„Tietysti — niin — näen että hymyilette, mutta kyllä se niin on, että vaikka tunnustankin, että neekerit ovat saman Jumalan luomia kuin minäkin, en sentään voi mennä niin pitkälle suvaitsevaisuudessa että istuisin samassa kirkossa heidän kanssaan . . . Europpalaiset eivät noita asioita voi katsoa samoilla silmillä kuin me . . .”

Siis taas oli europpalaisuuteni pimittänyt järkeni!

Huomautan vain, että nämä tapaukset eivät olleet mitään poikkeuksia. Jälestäpäin uusiutuivat ne niin usein, että minusta tuntui kuin vielä menisi vuosisatoja, ennenkuin neekerikysymyksessä etelän mieli muuttuu.

Jouluyö luotsin hytissä kului nopeasti. Emme huomanneet, ennenkuin kello lähenei kahta, että oli aika erota ja mennä vähäksi aikaa nukku-
maan.

Olimme nyt saapuneet Arkanses Cityn rantaan

ja vähän matkaa vielä kuljettuamme etelää kohti käänsi Daisy Grey keulansa taas pohjoiseen päin.

Paluumatka oli muutoin samanlainen, mutta whisky, jota olimme alas mennessä niin runsaasti jaelleet, oli alkanut vaikuttaa. Kolmantena päivänä poikkesimme taas rantaan, joka etäältä katsoen näytti aivan asumattomalta. Heti rantaan tultuamme, keräytyi sinne taas joukko neekereitä joista yksi, pahasti haavoitettuna, talutettiin laivaan. Hän jaksoi vielä toiseen nojautuen itse kävellä ja hänet asetettiin alakannen lattialle, jossa hän sitten hiljaa valitellen makasi. Parin tunnin perästä tuli Lind luokseni ja sanoi totisena:

„Nyt se kuoli jo.”

„Kuka?”

„Se neekeri.”

„Kuka hän oli ja mitenkä hän oli haavoittunut?”

„Ei hänen nimeään näy kukaan tietävän. Joku oli häntä kämpissä ampunut. Ne juovat niin paljon näin joulun aikaan.”

„Eikö ampujaa rangaista?”

„Vielä mitä. Semmoista tapahtuu alituisen. Joskus kyllä rangaistaankin, jos sattuu semmoisia paikalle, jotka nostavat jutun, mutta kukapa sitä tuntemattomasta neekeristä välittäisi. Meidän molemmat perämiehet ne ovat senkin seitsemän neekeriä surmanneet, ja kerran ensimmäinen

perämies vangittiinkin, mutta kapteeni sai hänet ulos vankilasta.”

„Mitenkä hän sai hänet ulos?”

„Kukapa sen tietää. En kysynyt.” Lind hymyili hiukan.

„Minne neekerin ruumis nyt viedään?”

„Pannaan hautaan, niin pian kuin löydetään sopiva ranta.”

Kahdeksan tienoissa saavuimme paikalle, jossa ranta oli kohonnut korkeaksi hiekkatörmäksi. Sitä kohti suuntasi nyt Daisy Grey kulkunsa, ja pian oli käymäsilta työnnetty hiekkatörmään. Ympäröivä seutu oli asumaton ja villi.

Ensimmäisen perämiehen rääkyvä ääni — voin vieläkin kuulla sen korvissani — komensi joukon neekereitä rannalle. Juoksujalassa, lapiot olalla he riensivät rantaan. Laivasta oli voimakas sähkövalo suunnattu erääseen kohtaan törmässä, ja siihen alettiin nyt kaivaa hautaa. Perämies seisoi vieressä, kädessä pitkä keppi, jota hän koko ajan huiskutti ilmassa kiroillessaan ja sadattellessaan neekerien hitautta.

„Miksi hän kirkuu noin? Kuulisihan sen vähemmälläkin.”

„Hänellä on semmoinen tapa, ja neekerit eivät muutoin tottele niin hyvin”, selitti Lind.

Sillä välin olivat toiset neekerit laivassa nauhanneet kokoon likaisista, höyläämättömistä laudoista jonkunmoisen kirsturähjän, johon kuolleen

neekerin ruumis pantiin. Kun hauta oli valmis, nosti kahdeksan neekeriä kirstun olkapäilleen, lähtien kantamaan sitä rannalle. Ensin he paljastivat päänsä ja asettivat lakkinsa kirstulle.

„Neekerit aina ottavat lakin päästään ruumiin edessä”, selitti Lind.

„Entäs valkoihoiset?”

„Ei neekerin ruumiille — ei se sopisi”, vakuutti Lind, samalla nyökäyttäen minulle ystävällisesti, ikäänkuin antaen anteeksi loppumattoman typeryyteni.

Kirstu työnnettiin hautaan ja neekerit alkoivat nopeasti luoda sitä umpeen, perämiehen kiroillessa äänensä painuksiin. Muuta hautauskomentoa ei pidetty. Suurena, keltaisena nousi kuu hiekkatörmän takaa.

Olimme jättäneet rannan ja yksinäisen neekerihaudan. Kaikki oli hiljaista laivalla, joka taas hitaasti eteni pohjoista kohti. Ei kuulunut muuta kuin koneen kumea jyske, sillä perämieskin oli mennyt lepäämään illan rasituksista. Angelo oli sulkenut kapakkansa ja istui kanssani yläkannella. Alakannelta alkoi kuulua hiljaista laulua.

„Hst! — Ollaan hiljaa”, kuiskasi Angelo. „Se on neekeri Jim, joka laulaa niitä omia laulujaan, mutta hän vaikenee heti, jos luulee jonkun kuuntelevan.”

Nuotti oli yksitoikkoinen, surumielinen ja sanoja en ymmärtänyt.

„Ei niitä ymmärrä Jim itsekään”, selitti Angelo. ”Ne ovat jätteitä entisiltä ajoilta. Hän on ne oppinut isoisältään, joka tuotiin Afrikasta orjana. Vanhan Jimin isoisällä oli ollut niin hyvä ääni, että hän sai usein tulla laulamaan isäntänsä kemuihin, ja häneltä oppi Jimin isä ja moni muukin neekeri lauluja, vaikka eivät enää ymmärtäneetkään sanoja. Paljon juttuja hänestä vieläkin kerrotaan New Orleansissa. Kerrankin hän oli laulanut niin kauniisti, että hänen isäntänsä antoi hänen valita kauneimman neekeri tanssijattaren Congo Squareltä ja osti hänet vielä samana päivänä laulajalle vaimoksi. Se oli Jimin isoäiti...”

Mikä lie ollut polttava tunne rinnassa, joka esti minua kauvemmin kuuntelemasta Jimin laulua. Syytin väsymystä ja menin hyttiin.

Seuraavana päivänä saavuimme Memphisiin. Tehtaiden piiput työnsivät savua, kaduilla vilisi väkeä, arkipuuhat olivat alkaneet, joulukuukin oli ohi.

SE RAKKAUS.

Olin juuri saapunut kotiin muutaman viikon sairauden jälkeen. Helmi, palvelustyttö, tuli minua iloisesti vastaan etehiseen huudahtaen:

„No, oli se nyt hyvä että rouva vihdoinkin tuli, se upseeri kun on käynyt ihan joka päivä kysymässä . . .”

„Mikä upseeri?”

„No, se, se englantilainen.”

„Mikä englantilainen?”

„No voi, voi, kun nyt rouva ei tiedä. Yksi niitä villingiläisiä kai se on.”

En tullut entistä viisaammaksi, ja Helmin selityksistä sain sen verran selkoa, että eräs englantilainen upseeri oli käynyt meillä joka päivä, katsonut Helmiin kysyvästi ja sanonut: „Rouva koti?” Johon Helmi aina oli vastannut: „Sairas.”

Tämä harvasanainen keskustelu oli joka kerta uudistunut ja Helmi oli jo käynyt vallan hermostuneeksi. Itä-Villingessä oli siihen aikaan lähes kolmekymmentä englantilaista upseeria, ja joskus oli joku heistä käynyt minua tervehti-

mässä, mutta en ketään heistä tuntenut niin hyvin, että se olisi selittänyt tuota odottamatonta intressiä terveydentilaani. Mahtoi olla joku muu tärkeä asia miehellä.

Ja tärkeä se olikin.

Tuskin olin ollut tuntiakaan kotona, kun upseeri saapui, ja oli helppo nähdä että hänen ilonsa oli vilpitön löytäessään minut kotona. En ollut häntä nähnyt muuta kuin pari kertaa sitä ennen, mutta koska olimme päässeet selville, että meillä oli useita yhteisiä ystäviä Lontoossa, olimme heti kuin vanhat tutut. Paitsi sitä hänen erinomaisen vilpittömät silmänsä ja miellyttävä esiintymisensä oli omiaan herättämään luottamusta ja ystävyyttä. Luutnantti W. oli kaikkien tuttaviansa suosikki. Mutta mikä tärkeä asia hänellä mahtoi olla sydämellään?

Vähää ennen hänen tuloaan oli luokseni saapunut eräs amerikkalainen sanomalehtimies, ja kolmen kesken istuimme sitten kahvia juomaan. Oli kumminkin helppo huomata, että luutnanttiystävämme oli perin hermostunut ja hajamielinen, ja hän jätti keskustelun kokonaan amerikkalaisen ja minun hoidettavakseni. Vihdoin hän ei jaksanut kärsiä kauvemmin, vaan kääntyi puoleemme ja kysyi, saisiko hän puhua kanssani kahden kesken.

Amerikkalainen käskettiin toiseen huoneeseen ja luutnantti ja minä jäimme kahden, hän hir-

veän hermostuneena ja minä uteliaisuudesta pa-
kahtumaisillani. Vähän aikaa tuijotettuaan il-
maan, luutnantti alkoi:

„Olen syvästi rakastunut.”

„Hm . . . Jassoo . . . Jaha . . .” En oikein
tiennyt, miten minun nyt piti menetellä. Pitikö
koettaa punastua ja luoda katseeni lattiaan, vai
pitikö ehkä . . .

Ajatukseni keskeytyivät, sillä luutnantti jatkoi:

„Olen kirjoittanut hänelle kaksi kirjettä, mutta
hän ei vastaa mitään . . . En suorastaan voi kes-
tää tätä enää . . .”

Nyt oli vihdoinkin päästy hyvään alkuun ja
selitys seurasi pian. Luutnantti W. oli ollut Mur-
manin rannikolla suomalaisten legionalaisten
kanssa. Sinne oli kerran saapunut nuori rova-
niemeläinen tyttö veljensä kanssa, ja oli viipy-
nyt siellä parisen kuukautta sairaanhoitajana.
Tytöllä oli ollut siniset silmät ja keltanen tukka
ja pikkunen pystynenä ja punaiset huulet ja
iho maitoa ja mansikoita . . .

Englantilainen luutnantin sydän on yhtä tulen-
arka, kuin muidenkin kansojen luutnantin sydä-
met, ja pian kyllä hehkuvat säteet Rovaniemen
tytön sinisistä silmistä olivat sytyttäneet sen
ilmi tuleen. Eikä se tuli sammunut sittenkään,
kun ero tuli ja tyttö palasi Rovaniemelle ja luut-
nantti W. Lontooseen.

Rakkaus on kekseliäs, ja jollain lailla nuoren

luutnantin onnistui saada päällikkönsä vakuuteksi siitä, että hänen intressinsä suomalaisten legionalaisten kohtaloon oli syvä ja vilpitön, ja hänet komennettiin Helsinkiin tai oikeammin Itä-Villingeen, legionalaisten asioita ajamaan. Hän oli nyt ainakin samassa maassa kuin tyttö, mutta mitenkä voisi päästä yhteyteen hänen kanssaan? Harmillisinta oli vielä se, että nuori mies ei ollut Murmannissakaan saanut ilmaistuksi tunteitaan tytölle, sillä mies oli yhtä ummikko englantilainen kuin tyttö oli ummikko suomalainen. Tosin hän aavisti, että tyttö tunsii samaa kuin hänkin . . .

Kaikella on rajansa, kärsimyksillä ja kärsivällisyydelläkin, ja nyt tuo raja oli saavutettu. Epävarmuuden raatama luutnantti oli kirjoittanut Aini-tytölle Rovaniemelle, mutta ei kuulunut sanaakaan vastaukseksi. Oli kirjoittanut sitten vielä toisen kerran, mutta yhä vain turhaan . . . Ehkei Aini häntä rakastanutkaan . . . Siniset silmät saattoivat pettää . . .

„Sanokaa, mitä minun pitää tehdä? Millä lailla saan tietää kohtaloni, kun en saa häneltä mitään vastausta?”

Asia tuntui todellakin surulliselta, ja minun hidas suomalainen ajatuskyky ei ensin saanut mitään eheätä kokonaiskuvaa tästä rakkaustarinasta. Vihdoin kumminkin tunsin pienen valon kipinän aivoissani ja kysyin:

„Millä kielellä te hänelle kirjoititte?”

„Englanninkielellä.”

Tiesin kyllä kuinka merkilliseltä englantilaisesta tuntuu, että kaikki ihmiset eivät synny maailmaan englanninkielen taitoisina, mutta lausuin kumminkin varovasti:

„Ehkei Aini vielä oikein ymmärrä englantia.”

„Niinpä niin. Se ajatus on alkanut minuakin vaivata. Hän ei ehkä ole ymmärtänyt mitään kirjeistäni, ja minä olen ehkä saattanut hänetkin levottomaksi typerillä yrityksilläni. Sanokaa, mitä pitää minun nyt tehdä?”

„Eiköhän olisi paras että minä kirjoitan Ainille?”

„En voi sanoa, kuinka kiitollinen olisin teille . . .”

Sain Ainin osotteen ja asian jatkaminen jäi siis minun haltuuni. Luutnantti kiiruhti pois, ensin hät'hätää minulle kerrottuaan, että hän jonkun tekosyyn nojalla oli nytkin päässyt Villin-
gestä kaupungissa käymään, sillä hänen everstinsä oli ruvennu epäilemään, että mitä ihmeitä tuo nuorukainen mahtoi Helsingistä hakea joka juma-
lan päivä . . .

Kun amerikkalainenkin läksi puolen tunnin kuluttua, istahdin pöytäni ääreen miettimään . . . Päätökseksi tuli, että kirjoitin hehkuvan kosim-
kirjeen Ainille Rovaniemelle puhtaalla suomen kielellä.

Muutaman päivän perästä toi sähkösanoma minulle erittäin tyydyttävän myöntävän vastauksen: „Minä suostun.”

Nyt olisi luullut jännityksen laukeavan ja hiljaisen avio-onnen alkavan. Mutta toisin oli kohtalo määrännyt.

Pari päivää ennen Ainin sähkösanoman saapumista, luutnantti W. tuli luokseni onnettoman näköisenä:

„Eversti tuli myöskin tänään kaupunkiin ja hän sanoi tulevansa teitä tervehtimään. Pyytäisin teitä hartaasti puhumaan hänen kanssaan. Ehkä te voisitte jotain vaikuttaa...”

„Mikä on hätänä? Kieltääkö hän siunauksensa teidän luvalliseen aikeeseenne? Kertokaa, mikä on tapahtunut.”

„Asia on varsin paha. Hän lähettää minut huomenna Lontooseen...”

Semmoinen peto! Mennäpä noin julmasti katkaisemaan toisen onnen unelman. Lupasin tietysti puhua everstin kanssa ja koettaa pehmittää hänen kovaa sydäntään.

Luutnantti oli tuskin ennättänyt mennä, kun jo eversti saapui, pitkä, komea, hymyilevä irlantilainen, erinomaisen suosittu sekä upseerien että miehistön parissa. Ryhdyin heti työhön käskettyyn, mutta hän vain nauroi niin että melkein vedet tippuivat silmistä. Ei ollut mitään apua pyynnöistä ja kauniista sanoista.

„Uskokaa nyt minua, että on paras että lope-
tamme koko homman”, hän selitti melkein vaka-
vana, „eiväthän he ymmärrä toistensa kieltä-
kään.”

Ja kun yritin hänelle selittää, että mitä siinä
kielestä, kunhan on rakkautta, hän vain nauroi
ja arveli, että sellaisia ne ovat ne naiset.

Luutnantin piti mennä Lontooseen.

Mutta jos kukaan luuli, että nyt se loppui se
kaunis tarina, niin kyllä se oli suuri erehdys.

Pari päivää luutnantin lähdön jälkeen istuin
huoneessani ja Helmi tuli sanomaan, että eräs
nuori neiti tahtoi minua tavata. „En minä ole
koskaan ennen häntä täällä nähnyt”, selitti Helmi,
„mutta tietääkös rouva, että kun minä äsken
vilkasin peiliin, niin huomasin että hän on melkein
minun näköiseni.”

Tyttö tuli sisään ja seiso siinä solakkana ja
notkeana kuin nuori koivu. — Aini! En ollen-
kaan ihmetellyt englantilaisen luutnantin makua,
kun Ainin näin. Hän uhkui nuoruutta ja voimaa,
kuten saattoi odottaakin juuri kahdeksantoista
täyttäneeltä neitoselta, joka oli tottunut sekä
suksilla kiitämään että porolla ajamaan, etäisillä
pohjan tuntureilla.

Pyysin häntä istumaan ja sitten hän punas-
tuen ja ujolla odotuksella tiedusteli sulhonsa
osotetta. Hän ei vielä tiennyt mitään asian kään-
teestä. Kun sitten hänelle kerroin, että luutnantin

oli ollut pakko lähteä Lontooseen, niin voi, voi sitä kyynelten tulvaal!

Tuo pieni vastoinkäyminen ei kumminkaan asiaa turmellut. Aini palasi Rovaniemelle ja vilkas kirjevaihto alkoi. Sitten tuli kevät ja toukokuu, ja nuori luutnantti vaati morsiamensa tulemaan Englantiin, kun hän itse ei päässyt tänne häntä noutamaan.

Taas alkoivat tyttö raukalle tuhannet vastoinkäymiset. Ensiksi tuli tietysti taistelu viranomaisien kanssa, jotka suursodan jälkeen näyttävät aina toimivan sillä edellytyksellä, että jokainen on konna, joka ei voi virallisilla asiakirjoilla todistaa, että hän ei ole. Ainin viralliset asiakirjat tällä kertaa olivat minun kaunis kosimakirjeeni ynnä sitä seuraavat toiset kirjeet, joiden avulla vihdoin onnistuttiin takoa kyseessä olevain viranomaisten päähän, että tyttö oli matkalla Englantiin viettääkseen häitä siellä. Helsingissä sitten kohtasivat toisenlaiset harmit. Kaikki piletit olivat loppuun myydyt laivalla, eikä ollut pientä sopukkaakaan enää tyhjänä. Mutta kohtalo oli laupias, ja viimeisellä hetkellä tuotiin yksi piletti takaisin, ja sen sai Aini. Sitten oli vielä hankittava suomalainen kansallispuku, sillä sulhanen oli nimenomaan lausunut toivomuksenaan, että hänen morsiamensa olisi puettu kansallispukuun vihkimätilaisuudessa. Sekin saatiin, ja laiva läksi rannasta!

Hullissa oli sulhanen vastassa ja saattoi morsiamen Lontooseen, jossa heitä heti asemalla odotti hauska yllätys: Suomen legionalaisten lähetystö oli siellä vastassa, mukanaan komea ruusuvihko morsiamelle, punottavia, hienoja *L a F r a n c e* ruusuja . . . Ainin posket punottivat kilpaa ruusujen kanssa, tuommoisia ei koskaan kasvanut Rovaniemellä . . .

Häät vietettiin sitten Plymouthissa, kauniit ja iloiset häät. Läsä oli paljon suomalaisia, ja sama äsken mainitsemani komea eversti talutti Ainin sulhasen luo kirkossa, jossa juhlallisina odottivat Portsmouthin komendantti, Sotaministeriön edustaja y. m. tärkeitä henkilöitä. Mainittava on myöskin että suuri lontoolainen filmiyhtiö oli lähettänyt valokuvaaajansa laittamaan eläviä kuvia. kun morsiuspari kunniavahdin kiväärien alitse astui ulos kirkosta. Englantilaiset lehdet olivat sitten täynnä kuvia häistä ja onniteluja nuorelle pariskunnalle.

Ja tuliko heistä sitten onnellisia? on hyvin moni minulta kysynyt. Tuli.

Viimeksi sain heiltä kirjeen Kanadasta, jonne luutnantti oli komennettu suomalaisia johtamaan ja heidän asutustaan valvomaan. He oppivat ahkeraan toistensa kieltä, mutta näkyivät kyllä ymmärtävän toisiaan siitä riippumattakin.

Se rakkaus. Se rakkaus.

LIZZIE MACLANE.

Kuopiossa hänen nimensä oli ollut Liisa Mäkeläinen, mutta Amerikkaan tultuaan siitä oli tullut Lizzie MacLane. Hän oli suuri ja roteva ja menestyi erinomaisesti pesijänä New Yorkissa. Hänen elämänsä oli järjestynyt niin, että hänellä oli määrättyt perheet, aina samat, joissa hän kävi määrättyinä päivinä viikossa. Koska hän teki erittäin hyvää työtä ja oli niin rehellinen, että hänen huostaansa saattoi yhtä hyvin uskoa talon timantit ja helmet kuin pesuvaatteetkin, kilpailivat amerikkalaiset emännät hänestä, ja hänen palkkansa oli aina korkeimmalla tasolla. Seurauksena oli, että hän hyvin hyvästi hoiti itsensä ja renttuilevan miehensä, ja oli vielä voinut panna hyvän summan pankkiinkin „varmin varalle”, kuten hän minulle kertoi. En ensin älynnyt mikä se „varmi” oli, luulin että se oli sen niminen poika tai tyttö, mutta sitten käsitin että se oli farmi, jota Lizzie MacLane aina uneksi.

Lizzie MacLane oli ollut täsmälleen kymmenen vuotta Amerikassa, kun ensin häneen tutustuin. Näkyvänä todistuksena hänen amerikkalaisuu-

destaan oli tavattoman komea ja suuri valkoinen höyhen mustassa samettihatussa ja jonkun eläintieteessä tuntemattoman eläimen ruskean ja valkoisen raidallinen kaulus silkkipäällisen palttoon koristeena. Kuuluvana todistuksena samasta asiasta oli hänen ihmeellinen kielensä, jota hän puhui nopeasti ja taitavasti. Merkillistä hänen kielessään oli se, että se oli aivan samanlaista, puhuihan hän suomenkieltä tai englanninkieltä. En koskaan uskaltanut loukata Lizzieä kysymällä, kumpaa kieltä hän minulle puhui, eikä sillä paitsi sitä ollutkaan mitään käytännöllistä merkitystä. Lizzie tiesi minun puhuvan kumpaa-kin kieltä yhtä sujuvasti, ja saman asian hän myöskin tiesi itsestään, niin että mitäs sitä turhia rupesi aivojansa vaivaamaan kaikenlaisilla kieli-tieteellisillä ongelmilla. Puhui vain.

Oli kylmä talvi-ilta joulun jälkeen, vuonna 1918, kun Lizzie ensi kerran tuli luokseni visiitille. Sodan tähden oli New Yorkissa hirvuisen hiilipula, kun junat eivät ennättäneet kuljettaa muuta kuin sotatarpeita ja jättivät jättiläiskaupungin ilman kivihiiliä. Lizzie oli oikeastaan tyytyväinen asiain tilaan, sillä koska vesijohto useimmissa paikoissa oli jäänyt, ei mitään pesua voinut tulla kysymykseenkään ja Lizziellä oli siitä syystä hyvin ansaittu „holitei”, (holiday) lupa-aika.

Meidänkin pienessä huoneustossamme, jossa

asuin ystäväni Rosen kanssa, oli niin kylmä, että meidän oli pitänyt muuttaa keittiöön asumaan. Onneksi oli keittiömme hyvin tilava huone, niin että siihen mahtui suuri pöytä, jossa molempien meidän kirjoituskoneet saivat tilaa toisessa päässä, toisen pään ollessa ruoka- ja kahvipöytänä. Uunissa paloi kaasu yöt päivät, niin että tulimme, verrattuina moneen muuhun, varsin hyvin toimeen.

Rose ja minä istuimme naputtelemassa kirjoituskoneillamme, kun Lizzie tulla ryöpsähti sisään. Hän oli vallan hengästyneenä kaikista kokemuksistaan tämän tavattoman kylmän aikana ja kertoi:

„Minä kävin siinä kornehausissa, kolme plokia täältä, missä se missis Loiti asuu, ja siellä ei ollut yhtään kolia hiiterissä eikä liioin kolipokissa. Kitsissä piti poilata vettä kääsyllä ja kantaa peilillä paatiruumaan, kun ruumarit uhkasivat tehdä tropelia, jos eivät saisi paatiaan. Mutta nyt siellä on tankki jäässä, eikä siinä hausissa saa niinkään paljon vettä, että voisi kahvipotin täyttää...” (Käännettynä tavalliselle suomenkielille tämä kuuluu: Minä kävin siinä kulmatalossa, kolme katuväliä täältä, missä rouva Lloyd asuu, ja siellä ei ollut yhtään kivihiliä lämmitysuunissa eikä liioin hiililaatikossa. Keittiössä piti kuumentaa vettä kaasulla ja kantaa ämpärillä kylpyhuoneeseen, kun vuokralaiset uhkasivat saattaa harmia, jos eivät saisi kylpyään. Mutta nyt siellä on

veisäiliö jäässä, eikä siinä talossa saa niinkään paljon vettä, että voisi kahvipannun täyttää).

Lizzien kanssa oli mielestäni aina hauska jutella, vaikka hänen kielelliset juhlanäytäntönsä usein saivat minut melkein epätoivoon, kun Amerikan puhetapaan tottumattomana, en joskus mitenkään voinut seurata puhetulvaa. Huomasin kumminkin pian, että silloin kun olimme kahdenkesken, oli hänen kielensä enimmäkseen vaatimattoman kuopiolaista.

Lizzie MacLane oli aina levoton, ellei hän saanut jotain puuhata, josta syystä pyysin häntä keittämään meille kaikille kahvia, Rosen ja minun laiskotellessa. Hän innostui heti tehtävänsä mutta tarkastettuaan meidän keittiöneuvojamme, hän kääntyi puoleeni ja kysyi ankaran näköisenä:

„Onko missis Malaperilla oma perkolaatti?”

„Ei — en oikein ymmärrä mitä Lizzie tarkoittaa . . .”

„Tätä kahvipannua minä tarkoitan.” Ja hän osoitti toverini kahvikeittäjää, jonka englantilainen nimi on p e r c o l a t o r.

„Ei, ei se ole minun. Se on toverini.”

Lizzie MacLane näytti hyvin tyytymättömältä, ja kuulin hänen itsekseen mutisevan puhtaan kuopiolaisen „ae kauhistus, kun ei oo ies ommoo kahvipannua . . .”

Vähän ajan perästä kääntyi Lizzie taas minun puoleeni ja lausui kummeksimisensa, ettei „se

Jussilakaan" ollut keksinyt lähettää minulle kahvipannua. Jussila oli tunnetun suomalaisen välitystoimiston omistaja New Yorkissa, ja tiesin kyllä jonkun kerran hänet tavanneeni, mutta en kumminkaan oikein ymmärtänyt, miksi juuri hänen olisi pitänyt lähettää minulle kahvipannu.

Kysyin Lizzieltä, miksi hän arveli kahvipannun lähettämisen herra Jussilan velvollisuudeksi, ja sain vastaukseksi:

„Kun se on sellainen vanha ja rikas patslori.”
(Bachelor = poikamies).

Sanoin kyllä, ettei minun luullakseni vanhojen ja rikkaiden „patslorien” tuntomerkinä lienyt se, että he lähettelevät kahvipannuja tutuilleen, mutta Lizzie näytti loukkaantuneelta. Hän tarkasteli keittiömme tyhjiä seiniä ja virkkoi sitten:

„Eihän täällä ole yhtään ainoata mirroria-kaan . . .”

Huomasin, ettei Lizzie erehdyksessäkään käyttänyt sanaa „peili”, sillä hänen kielellään peili merkitsi ämpäriä ja kuvastin oli „mirrori.”

Rupesimme kaikessa sovussa juomaan kahvia, ja Lizzie MacLane kertoi uutisia. Hän oli „Imatrahaalilla” tavannut „sen entisen Kolehmais-Kallen Lapinlahdelta”, sen saman, josta nyt on tullut kova „pusinessi-immeinen”, ja joka ei enää ollut mikään Kolehmais-Kalle, vaan Charles Coleman.

„Mulla on vähän meiningissä ostaa sääriä hä-

neltä . . .” virkkoi Lizzie MacLane miettivän näköisenä.

„Sääriä! Kenenkä sääriä hän kaupittelee? Sehän on vallan kauheata!”

Jo rupesi Lizzie MacLaneakin vähän naurattamaan, ja hän selitti, että olin hiukan väärin ymmärtänyt häntä. Täällä sanottiin sääriksi niitä, mitä Suomessa nimitettiin osakkeiksi, ja osakkeita eräässä kultakaivoksessa hän tuumaili ostaa. Koetin häntä vakavasti varoittaa kaikenlaisista merkillisistä „sääristä”, joiden ominaisuuksia hän ei tuntenut. Jälestäpäin kuulin, että hän kumminkin oli ostanut kysymyksessä olevia „sääriä”, ja hyvä olikin, sillä ne olivat tuottaneet hänelle hyvän voiton.

Tiesin että Lizzie MacLane oli harras romaanien lukija ja aloin siksi puhella kirjoista, jotta tulisin hiukan tutummille aloille. Hänen lempikirjailijansa oli S a a r a R ö y h y, tuntematon täällä Suomessa, mutta hyvin tunnettu Amerikan suomalaisten siirtolaisten kesken. Saara Röyhyn „Kärsimysten Kukka” oli erityisesti Lizzie MacLanen sydäntä liikuttanut, ja hän kertoi siitä meille suurella innostuksella.

Vähän ajan kuluttua selitti Lizzie MacLane, että hänen täytyi kiirehtiä kotiin, sillä „pappa” tuli kotiin kohta, ellei hän sattunut juomaretkelle, ja hänelle piti laittaa ruokaa.

En koskaan saanut selville, miksi Lizzie aina

kutsui kymmenen vuotta nuorempaa miestänsä papaksi, sillä heillä ei ollut yhtään lasta.

Lizzie MacLane läksi, ilmoitettuaan ensin salaperäisen näköisenä, että hänen piti seuraavana päivänä palata taas luoksemme, sillä silloin hänellä oli „oikeata asiaa.” Rose ja minä jäimme filosofoimaan.

„Ovatko kaikki suomalaiset noin vilkkaita?” kysyi Rose.

„Vilkkaita! Mehän olemme hirveän hitaita ja jöröjä.”

„Kaikki, jotka minä olen tavannut, Saara Røyhy ja Lizzie MacLane ja ne siellä suomalaisessa iltamassa, ovat olleet hyvin vilkasta väkeä . . .”

Ei, ei se ollut suomalaisten ominaisuus, mutta se oli Amerikan ominaisuus. Muistan hyvin, kun ensi kerran tulin Amerikkaan esitelmämatkalle, syksyllä 1912. Olin jo sitä ennen paljon matkustanut ja paljon nähnyt maailmaa, mutta vasta Amerikassa minulle selvisi, kuinka harhaanjohdava iän laskeminen almanakka-vuosien mukaan on. Olipa sitä miten vanha tahansa Europasta lähtiessä, tuntee voimakkaan nuortumisen heti, kun New Yorkin pilvenpiirtäjät tulevat näkyviin, ja tuo tunne yhä syventyy, kun tutustuu enemmän oloihin. Ei ole kumma, jos meidän maastamme lähteneet siirtolaiset, jotka useinkin tulevat köyhistä oloista, kaukaa sydänmailta, tunte-

vat tuon nuortumisen. Olisi aivan mahdotonta ajatellakkaan, että meillä joku pesijätär alkaisi ostella kaivososakkeita, ja melkein vielä mahdottomalta tuntuu, että joku keittäjätär vanhoilla päivillään alkaisi kirjoitella romaaneja, mutta Amerikassa se ei näytä ketään hämmästyttävän.

Luulen, että tuohon on syynä se merkillinen rohkeus, tahtoisinpa sanoa lapsellinen rohkeus, joka meitä kohtaa amerikkalaisessa elämässä. Vaikka New York on Lontoota pienempi, ovat sen kadut paljoa meluavammat, liike hurjempaa ja järjestys välinpitämättömämpää kuin Lontoossa. Toisin sanoen: kaikki on nuorempaa

Ensimmäinen vaikutelma uudesta maasta jää usein syvälle mieleen. Niinpä minäkin vielä hyvin muistan sen ensimmäisen maihinnousun. Siinä oli vauhtia ja nuoruutta; enemmän kuin koskaan ennen olin kokenut uuteen maahan tullessani.

Impressarioni oli tullut minua vastaan Hobokeniin ja tuonut mukanaan kahdeksan sanomalehtimiestä. Heti kun olin jalkani astunut amerikkalaiselle maalle, ympäröivät sanomalehtimiehet minut kuin rauta-aitana, ja kyselyjä alkoi sadella. Ja ensimmäinen kysymys ei ikinä mene muististani. Jos minun olisi pitänyt edeltäkäsien arvata, mitä amerikkalainen sanomalehtimies kysyy esitelmöimään tulleelta suomalaiselta, olisin tietysti arvannut, että kysyttäisi Suomen oloja,

tai viimeisiä uutisia Englannista, tai jotain muuta sellaista, mutta ei mitään semmoista minulta kysytty ollenkaan. Sen sijaan kajahti iloinen ääni heti korvaani:

„Mitä arvelette Rooseveltistä?”

Myönnän, että ensin jouduin melkein sanattomaksi. Tuo oli odottamattomin kysymys, minkä ikinä olisin voinut aavistaa. Ei auttanut muu kuin vastata toisella kysymyksellä:

„Mitä teidän lehtenne tahtoo, että arvelen Rooseveltistä?”

„Ha—haa, tuo oli amerikkalaista”, nauroi kysyjäni — ja pysyvä ystävyysliitto oli solmittu.

Kun saavuin hotelliini, oli ystäväni Rose siellä vastassa ja kiirehti minua pian pukeutumaan ja valmistautumaan, sillä päivälliset odottivat toisessa paikassa kaupungissa. Ja samanlaista menoa se sitten oli joka päivä . . .

Toinen seikka, joka vaikuttaa nuorentavasti Amerikassa, on tuo vallan aito amerikkalainen demokratia. Vaikka plutokraattinen valta siellä on hirvittävän suuri, on sittenkin siellä säilynyt omituinen, demokraattinen katsantokanta, joka on tavattoman miellyttävä. Työlle annetaan aina kunnia, ja suurimmatkin miljoonamiehet ylpeilevät siitä, jos itse ovat tyhjästä luoneet asemansa.

Olin ollut viikon verran Amerikassa, kun keran tuli juoksupoika jostakin lehdestä tuomaan minulle kirjoituksen. Otin sen vastaan, mutta

poikanen ei noin vaan poistunutkaan, vaan alkoi haastella. Kysyi joutaisinko vastaamaan hänelle muutamain Suomea koskevin kysymyksin, sillä Suomen urheilu oli aina häntä kovin paljon huvittanut. Ei muuta kuin istuimme alas puhelmaan, ja kerroin minkä tiesin Kolehmaisien veljeksistä y. m.

Tuo pikku tapahtuma painui siitä syystä niin syvälle mieleeni, että tulin suoraan Englannista, missä yhtä hyvin olisi voinut odottaa kuun putoavan alas taivaalta, kuin juoksupojan istuutuvan kyselemään maailman asioita henkilöltä, jonka luo hän saapui lehtensä asialla. Tuollainen demokratia tekee ihmiset väkisinkin nuoriksi.

Miksi siis Lizzie MacLane ei voisi ruveta „pinessi-immeiseksi”, kuten hän sitä nimitti, ostelun ja myyden kultakaivos-osakkeita? Ja miksi Saara Røyhy ei voisi ruveta kirjailijaksi, kun väsy keittämään ruokaa muille ihmisille? Molemmat rupesivatkin mielitöihinsä ja menestyivät varsin hyvin. Semmoista voi tapahtua ainoastaan Amerikassa.

Seuraavana päivänä tuli Lizzie MacLane lupauksensa mukaan meille. Hän kantoi kääröä, ja hänen takanaan kulki poika, joka kantoi jotain hirmuisen kookasta, vaatteeseen käärittyä esinettä. Poika asetti kantamuksensa keittiön seinää vastaan ja poistui. Sitten asetti Lizzie MacLane käärönsä keittiön pöydälle, ja alkoi poistaa

papereita sen ympäriltä. Esiin sukelsi komea kahvipannu.

Lizzie katsoi siihen hiukan ylpeästi, mutta ei virkkanut sen enempää, vaan alkoi heti kuoria pois vaatteita suuremman esineen ympäriltä. Hän ei voinut pidättää leveätä hymyä, kun nähtäväksemme ilmaantui iso seinäpeili. Vasta sitten oli aika tullut selityksille.

Koska Rose ei sattunut olemaan kotona tämän komennon aikana, saattoi Lizzie MacLane puhua vapaammin. Hän selitti minulle anteeksiantavalla ystävällisyydellä, että kyllä hän ymmärsi että olin epäkäytännöllinen, vaikka moni muu ehkä saattoi sen väärin käsittää. Lizzie oli lukenut niin paljon kirjoja, että hän tiesi, että semmoiset immeiset, jotka maalasivat kuvia ja kirjoittelivat „larikkata” tämä oli Lizzien onomatopoetinen nimitys minun kirjallisille kyhäelmilleni, lausuttu sellaisella ponnella, että heti tunsin siihenkin syntiin langenneeni — sellaiset henkilöt olivat ylimalkaan epäkäytännöllisiä. Eipä silti, että kyllä Saara Røyhy siinäkin asiassa oli toista maata kuin me muut. Minun erityinen epäkäytännöllisyyteni ilmaantui muun muassa siinä, etten ymmärtänyt, että arvostaan pitävällä suomalaisella esitelmöitsijällä ja larikan kirjoittajalla piti edes olla oma kahvipannu, vaikkei olisikaan muita mööpeleitä. Siitä syystä oli Lizzie käynyt ostamassa tämän pöydällämme hohtavan kahvipannun ja tuonut sen minulle lahjaksi.

Minulla ei ollut muuta tehtävää, kuin kiittää lahjasta, koska Lizzie MacLane oli saanut minut vakuutetuksi, että vaara uhkasi yhteiskunnallista asemaani, jos jatkoin lainapannun käyttämistä.

Sitten siirryimme peiliin. Lizzie MacLane tunnusti, että hän jo eilis-iltana kävi mr. Jussilan luona ja selitti hänelle, että minulla ei ollut minkäänlaista peiliä seinälläni. Koska Lizzie tiesi, että luonani kävi paljon vieraita, näytti kovin köyhältä varmaan heidän silmissään, kun ei näkynyt peiliä minkäänlaista seinällä. Oli aivan kuin talon asukkaat olisivat hävenneet katsoa omaa kuvaansa . . .

Jussila, jolla kuulemma oli neljä isoa peiliä, oli heti noussut ylös ja nostanut yhden noista neljästä seinältään sekä ojentanut sen Lizzielle sanoen: „Kyllä tämä minulta joutaa. Jäähän niitä vielä kolme taloon . . . Ja mitäs minä, vanha mies, niin paljon enää tarvitsen peilailla . . .”

„Se on ainakin kahdenkymmenen taalan peili”, sanoi Lizzie.

Turhaan koetin selittää Lizzielle, etten mitenkään voinut ottaa vastaan tuollaista kallista lahjaa herra Jussilalta, vaan oli peili palautettava antajalleen. Tästä uhkasi tulla ilmi riita, mutta vihdoinkin sovimme keskiteistä: Minun piti ottaa peili lainana, jonka heti saisin palauttaa, kun läksin tästä asunnosta.

Noin viikon perästä alkoivat lämpimämmät

ilmat, vesijohdot asetettiin kuntoon ja Lizzie MacLanen ankara työ alkoi taas entiseen tapansa.

Moneen viikkoon emme nähneet Lizzie MacLanea, mutta sitten hän taas pistäytyi meillä ja kertoi käyneensä „Massan valtiossa” (Massachusetts) „varmia” katsomassa, ja siellä olikin juuri sellainen, jota hän halusi. Se oli kaukana kaupunkipaikoista, mutta se oli siksi hyvä, että „pappa” ei päässyt niin paljon juopottelemaan. Lizzie luuli siellä voivansa pitää „pappaa” koko joukon paremmassa kurissa kuin New Yorkissa. Hän pyysi hartaasti, että tulisin „varmille” muutamaksi viikoksi lepäämään ja nauttimaan maaelämästä.

Tuli sitten kesä, „varmi” oli ostettu ja kohta piti Lizzien pappansa kanssa muuttaa pois New Yorkista. Sitä ennen hän kumminkin oli päättänyt pitää lähtöpäivälliset ystävilleen. Hän tuli varsin juhlallisesti Rosea ja minua kutsumaan sanoen, että hän oli päättänyt pitää päivälliset „päivää ennen vorttulaanaa”, niin tuli sekin samalla vietetyksi. Kiitimme ja lupasimme tulla.

Mutta mikä mahtoi olla „vorttulaana”? Vaikka kuinka olisin päätäni vaivannut, en sittenkään päässyt siitä selville. Ei ollut muuta neuvoa kuin soittaa puhelimella eräälle suomalaiselle ystävälleni ja kysyä häneltä, mikä merkillinen laitos vorttulaana oli. Sain häneltä heti vastauk-

sen, että vorttulaana tietysti oli „fourth of July”, s. o. Amerikan kansallinen juhlapäivä.

Heinäkuun kolmantena päivänä oli siis Lizzie MacLanen luona päivälliset, jotka todistivat, että hän oli aivan yhtä taitava ruuan keittäjänä kuin pesijänäkin. Päivällisten jälkeen emäntämme istui puhelemaan kanssani ja kysyi, oliko totta, että aioin lähteä Suomeen, siksi että minulle läheinen henkilö oli sairaana. Vastasin, että niin oli asian laita.

„Mutta hänen pitää tulla tänne. Täällä on paremmat parannuslaitokset kuin siellä.”

„Valitettavasti se ei käy pänsä . . .”

„Ettäkö maksaa liian paljon?”

„Sekin on syynä . . .”

„Sitä ei huoli surra. Minä annan paikalla viisisataa taalaa . . . Pankissa se on, ja on enemmänkin, jos tarvitaan . . .”

„Nyt ei Lizzie ole ollenkaan „pisnessi-immeinen” . . . Milloinkas minä sellaiset velat maksan?”

„Kyllä niistä maksuista sovitaan . . . Minä menen ja otan rahat pankista, ja sitten lähetetään tiketti Suomeen . . .”

Se oli Lizzie MacLanella täyttä totta. Hiellä ja vaivalla kootuista rahoistaan hän oli valmis antamaan minulle suuren summan, huojentaakseen huolia, joiden hän arvasi minua vaivaavan . . .

Tuollaista ei tapahdu muualla kuin Amerikassa.

Se on tuon amerikkalaisen uuden nuoruuden synnyttämää jalomielisyyttä . . .

Lizzie MacLane muutti kohta farmilleen, ja minä läksin Suomeen. Joskus kuulen hänestä tuttavilta, jotka sieltä minulle kirjoittavat. Lizzie on taitava ja reipas emäntä, ja kaikki hänen toiveensa „pappaan” nähden ovat toteutuneet. Maanviljelijän elämä tekee ihmiset terveiksi. Pari kertaa on minulle tullut sana, ettei muuta kuin ilmoittaa vain, jos jotain tarvitaan.

Uskollinen Lizzie MacLane.

KUN SOTA SYTTYI.

Tavallansa sain kaksi kertaa kokea samaa kauhua, ensimmäisen kerran Englannissa, kun maailmansota syttyi ja toisen kerran Amerikassa, kun Yhdysvallat liittyivät sotiviin valtakuntiin.

Saksa, Venäjä, Itävalta, Serbia ja Ranska olivat jo sodassa ja kysymys oli, liittyisikö Englanti siihen vai ei. Naisten kesken olivat mielipiteet ensin selvästi sotaa vastaan. Nopeasti kutsuttiin kokoon protestikokous Kingswayn suureen koussaliin. En ole koskaan nähnyt niin täyteen ahdettua salia. Permanto, lehterit, käytävät, kaikki olivat täynnä kiihkeästi odottavia naisia. Puhujalavalla oli kymmenkunta naista, niiden joukossa tunnettu kansantalouden tutkija *B e a t r i c e W e b b*, tohtori *M a r i o n P h i l l i p s*, työläisnaisten johtajat *M a r y M a c A r t h u r* ja *M a r g a r e t B o n f i e l d y. m.* Minullekin oli suotu 10 minuuttia puhetta varten.

Enemmän sydämen pohjasta ei varmaankaan koskaan ole puhuttu. Monen silmistä virtasivat kyynleet, kun he vetosivat kaikkiin naisiin, kehoittaen heitä nyt heti panemaan kaiken voimansa liikkeelle, vaikuttaakseen niihin, joiden piti päät-

tää sodasta ja rauhasta, ja saadakseen tuon uhkaavan onnettomuuden estetyksi.

Rouva H. tuli myöhemmin kuin muut puhujalavalle ja sai puhevuoron heti. Hän pyysi anteeksi myöhästymistään ja sanoi tulevansa suoraan junalta. Hän sattumalta istui samassa vaunussa kuin eräs englantilainen sotilas. Kun juna seisautui Rochdalen asemalla, astui junaan noin 30 vuotias saksalainen. Häntä oli asemalle ollut saattamassa nuori vaimo ja pieni lapsi, jotka kovasti itkien jäivät sinne. Saksalainen oli yksi niitä, joita oli komennettu kotiin sotapalvelukseen, ja hän oli matkalla Saksaan. Hän istui vastapäätä englantilaista soturia, ja vähän ajan kuluttua hän ojensi kätensä englantilaiselle ja virkkoi: „Lyökäämme kättä, veli. Sinä et vihaa minua enkä minä sinua, mutta huomenna meidän ehkä täytyy surmata toisemme.” He pusersivat kauvan toistensa käsiä, eikä kumpainkaan virkkanut sen enempää.

Kun kokous oli lopussa ja tulimme ulos kadulle, kohtasi meitä huhu, että Englanti oli samana iltana päättänyt ottaa osaa sotaan. Silloin emme sitä uskoneet, mutta seuraavana aamuna sanomalehdet todistivat sen todeksi.

En saanut mielestäni noita tuhansia, jotka olivat olleet läsnä kokouksessa, ja jotka niin kiihkeästi olivat vaatineet rauhan säilyttämistä. Mitenkä he mahtoivat kantaa tämän koettele-

muksen? Monella heistä varmaan oli läheisiä, joiden nyt piti lähteä sotatanterelle. Tunsin mitä syvintä sääliä heitä kohtaan . . .

Pari päivää sen jälkeen tapasin yhden niistä, jotka olivat olleet puhujalavalla, ja joka oli ollut erittäin kiihtynyt ja itkusilmin puhunut rauhan puolesta. Riensin hänen luokseen ja sanoin kuinka syvästi otin osaa siihen katkeruuteen, jota hän epäilemättä tunsi nyt, kun tämä suuri onnettomuus oli kohdannut ihmiskuntaa. Hän punastui kovasti ja sanoi, että tosin kyllä hän oli ajattele-mattomuudessaan, ja yleisessä sodan kauhussa niin puhunut, mutta hän käsitti nyt vallan hyvin, että sota oli välttämätön ja että maailman ainoa pelastus oli siinä, että saksalaiset tuhottiin perin-pohjin. „Kyllä ymmärrän”, lisäsi hän, „että te pelkäätte tsaarin vallan siten lujittuvan, mutta kyllä te siitä voitte olla huoleti, että Englanti ei salli tsaarin tämän jälkeen ketään sortaa.”

En voinut vastata yhtään mitään, ja hän kii-ruhti jatkamaan, että tämä sota joka tapauksessa ei voinut kestää kauvemmin kuin korkeintaan pari kuukautta, ja sitten asiat kyllä selviäisivät ja Englanti voisi määrätä rauhanehdot, joihin kuului pienten kansain vapaus . . .

Kohtalo asetti niin, että vielä samana päivänä tapasin toisen puhujista sinä kokous-iltana ja kokemukseni oli vallan sama. Hänkin nyt ym-märsi sodan siunauksen. Tämä viimeksi mainittu

nainen meni vielä pitemmälle, sillä myöhemmin hän tarjoutui salapoliisin palvelukseen urkkiakseen kaikkien „epäiltyjen” mielipiteitä.

Myönnän, että minulla siihen saakka oli ollut jonkunmoinen usko ihmisten itsenäisyyteen, ainakin täysikasvuisten, ajattelevien ihmisten, mutta kyllä se usko tällä ajalla sai semmoisen iskun, että tuskin se enää koskaan eloon virkoaa. Hallituksen agitatsioni sodan puolesta sai aikaan kokokäännöksen niin nopean, että hidastajien ihmisen oli melkein mahdoton sitä käsittää. Intelligentimmät henkilöt, sellaiset kuin ensiksi mainitsemani nainen, t i e s i v ä t muuttaneensa mielipiteensä ja koettivat sitä jollakin järkevällä tavalla selittää, mutta useimmat eivät sitä ollenkaan itse tietäneet. Jos heille huomautti, että he olivat ajatelleet aivan toisin viikko sitten, suuttuivat he kovasti ja sanoivat, että heitä oli aivan väärin käsitetty ja että he olivat aina olleet juuri samaa mielipidettä kuin nytkin.

Ennen sotaa oli vallan muotiasiana Englannissa olla pasifisti. Kaikki ajoivat rauhan asiaa — kunnes sota syttyi.

Sitten alkoivat sanomalehdet kertoa saksalaisien julmuuksista Belgiassa, eikä mikään kertomus ollut liian uskomaton yleisön nieltäväksi. Vielä paljoa enemmän vaikuttivat kertomukset, joita Se - ja - Se oli kuullut „aivan varmalta taholta.”

Kuuluisa itävaltalainen kirjailijatar, Marie von Ebner-Eschenbach kertoo pienessä satiirissa, kuinka kuninkaantytär tahtoi päästä epämiellyttävästä kosijasta ja lupasi hänet ottaa vasta sitten, kun hän oli suorittanut vaikean tehtävän: Hänen piti lähteä maailmalle hakemaan panettelua, joka oli niin musta, ettei kukaan siihen uskonut. Hän vaelsi ja vaelsi paikasta paikkaan ja on jo vaeltanut tuhat vuotta, mutta vielääkään hän ei ole löytänyt niin pahaa panettelua, ettei kukaan siihen usko...

Tuon sai kyllä koko sodan ajalla kokea.

Julmuuskertomukset muodostavat epäilemättä suuren ja mielenkiintoisen tutkimusalan psykoologeille ja lääkäreille, ja toivottava on, että joskus saamme niistä tieteellisen selostelun. Paljon oli niissä semmoista, joka kiinnitti myöskin aivan pintapuolisen maailmankiertäjän huomion, ilman syvällisempiä tutkimuksia. Muun muassa ne todistivat, kuinka tavattoman rajoitettu ihmisten mielikuvitus on. On todistettavissa, että monet, julmuuskertomukset ovat vuosikymmeniä, ehkäpä vuosisatoja, kierrelleet paikasta paikkaan, valtakunnasta valtakuntaan, ja aina kun uusi sota syttyy, sukeltaa sama suosittu kertomuskin taas ihmisten tietoisuuteen. Eräs tuommoinen juttu, jota amerikkalainen kirjailija Arthur Ruhl kirjassaan „New Masters of the Baltic” (Itämeren uudet haltiat) kutsuu „tyyppi-kerto-

mukseksi”, tarttui siitä syystä niin syvästi mieleeni, että se sattui olemaan aivan ensimmäisiä, joita kerrottiin saksalaisista Belgiassa. Sittemmin kuulin saman kertomuksen vielä neljästä muusta paikasta, maailmansodan aikana.

Tämä kertomus, sellaisena kuin sen ensin kuulin, sisälsi sen, että saksalaiset tulivat pienelle belgialaiselle mökille, jossa asui jumalaapelkäävä köyhä perhe. Sotamiehet syöksyivät sisään mökkiin, ottivat kiinni perheen kaikki jäsenet ja nauulasivat ne kielistä kiinni ruokapöytään, jonka keskelle sitten asettivat leivän ja käskivät syömään.

Eräs englantilainen sotakirjeenvaihtaja, mr. M., kertoi minulle kuullessa täsmälleen saman kertomuksen Etelä-Venäjällä, mutta silloin toimittivat Wrangelin joukot nauulaamisen. Äskен mainitsemani mr. Arthur Ruhl kertoo kirjassaan, kuinka eräs nuori balttilainen vapaaherratar hänelle vakuutti, että tuollainen kielten nauulaaminen oli bolshevikien tavallista ajanviettoa Virossa, sodan aikana. Englantilainen kapteeni G. kirjoitti *Manchester Guardianissa*, että tuollainen juttu kerrottiin hänelle Ukrainasta. Ja kun sitten saavuin Suomeen punakapinan jälkeen, niin totta kai sama juttu kerrottiin minulle täällä!

On tietysti mahdollista, että tuollainen kielten nauulaaminen joskus todellakin on tapahtunut,

mutta koko joukon luultavampaa on mielestäni, että se on sairaan mielikuvituksen luoma hirmukuva. Eräs ystäväni kertoi minulle, että jutun alkumuoto oli löydettävissä jossakin G o g o l i n romaanissa, josta se sitten on syöpynyt ihmisten aivoihin. J o k a i s e n s o d a n a i k a n a v i i - meisen puolen vuosisadan kuluessa, niin vakuutti minulle kuuluisa englantilainen sotakirjeenvaihtaja, sama juttu on kierrellyt kaikissa sotaikäy - rissä maissa. „Vihollinen” on aina harjoittanut kielten naulaamista! Ei ole kumma, että Arthur Ruhl kutsuu sitä „tyyppi-kertomukseksi.”

Tällä samalla kertomuksella tuntuu vielä ole - van sekin ominaisuus, että sen kertoja ei siedä mitään vastustusta. Paljoe uskottavimmat ker - tomukset julmuuksista, sellaisista, joita epäile - mättä tapahtuu joka sodassa, kun „laillinen” surmaaminen ja veren vuodatus on miehet tehnyt hulluiksi, niiden epäileminen ei koskaan herätä semmoista kiihkoa, kuin naulaamisjutun epäile - minen. Minusta melkein tuntuu siltä kuin ker - toja vaatisi, että kuulijan usko vahvistaisi hänen omaa uskoaan, joka mahdollisesti syvällä sydän - sopukassa itsetiedottomasti horjuu.

Kun Englannissa lausuin tuttavalleni, joka siitä ensin minulle kertoi, että juttu tuntui minusta hiukan uskomattomalta, hän sai melkein hystee - risen kohtauksen ja antoi minulle varsin selvän

viittauksen siihen suuntaan, että nähtävästi olin saksalainen urkkija. Kun täällä Suomessa lausuin epäilykseni jutun todenperäisyydestä, tulistui kertoja niin, ettei voinut kyyneliltä jatkaa puhetaan, mutta seuraavana päivänä sain häneltä kirjeen, jossa m. m. seisoi näin: „Oi Aino, lapsuuteni ystävä, käänny pois ja palaa jälleen meidän valkoisten pariin!” Se, että olin epäillyt kertomuksen todenperäisyyttä, oli siis selvä todistus siitä, että olin väriltäni tulipunainen!

Paitsi tätä, tietysti levitettiin jos jonkinlaisia muita kertomuksia, joista huomattavimmat olivat kuvaukset siitä, kuinka saksalaiset katkoivat kädet belgialaisilta lapsilta. Sekin kertomus kasvoi kasvamistaan, kunnes se lopulta muuttui niin, että saksalaiset olivat keksineet erityisen koneen, jolla tuo kätten katkominen kävi nopeammin.

Koska en ollut Saksassa sodan aikana, en voi kertoa sieltä omia kuulemiani, mutta minulle on vakuutettu, että aivan samanlaisia juttuja kerrottiin myöskin siellä „vihollisesta.” Vallan luonnotonta olisikin, jos asian laita siellä olisi ollut toinen. Valtakuntien rajat eivät estä ruumiillisia kulkutauteja, ja vielä vähemmän ne estävät henkisiä kulkutauteja.

Omituisuutena on huomattava, että julmuuskertomuksien levittäjät aina koettivat pitää huolta siitä, että heidän omista satureistaan ei saanut mitään sellaista uskoa. Omat sotamiehet

olivat lempeitä kuin lampaat, mutta viholliset sotilaat olivat petoja. Ja kumminkin olisi luullut jokaisen käsittävän, että sota itsessään jo on sellainen julmuus, ettei enää hyvin paljoa julmempaa voi mielikuvitus keksiä. Kuulen monen huudahtavan, että onhan siinä sentään ero, jos viattomia lapsia ja naisia kidutetaan. . . En tiedä, lieneekö ero niin aivan suuri. En nimittäin tiedä, mitä pahaa ne miesraukat ovat tehneet, ansaitakseen sellaisen kohtalon, että heidät lähetetään, useimmiten pakosta, veljiään surmaamaan, tai tulemaan itse surmatuiksi. Enkä myöskään tahtoisi panna sotamiesten syyksi sitä, jos he nähdessään päivä päivältä, viikko viikolta, kaikkea tuota kauhujen ja julmuuden temmellystä, itse tulevat hulluiksi ja tekevät itsensä sypäiksi vaikka minkälaisiin julmuuksiin.

Paitsi julmuuskertomuksia, käytettiin vielä paljon kiihoittajana taisteluun vetoamista Jumalaan. Ruotsalaisista lehdistä, jotka minulle tulivat myöskin sodan aikana, luin alituisen kuinka Saksan vilkas keisari lukemattomissa puheissaan vakuutti sotilaille, että „Jumala on Saksan oikean asian puolella, ja on tuottava voiton armeijalle.” Englannissa, Lontoon piispa oli ensimmäisiä pukeutumaan khaki-univormuun ja kiiruhtamaan rintamalle, vakuuttamaan, että ainoastaan Englannin armeija taisteli oikean asian puolesta, ja että Jumala oli juuri tämän armeijan

puolella taistelussa. — Ei ollut kumma, että eräs hiukan ivallinen englantilainen sanomalehtimies huomautti lehdessään Napoleonin sanoista, että Jumala aina on sen armeijan puolella, jolla on paras tykistö. — Koko tuo Jumalan sotkeminen sotakysymykseen vaikutti tavattoman tympeyttävästi kaikissa maissa.

On huomattava, että yleisön hermot kylläntyivät pian, jonka tähden oli välttämätöntä yhä vahventaa sotakertomuksia sekä julmuusjuttuja. Ne, jotka ensin kauhuissaan lukivat parista sadasta kaatuneesta ja haavoittuneesta, vaativat sitten jo vähintään parikymmentä tuhatta, ennenkuin se yhtään kiihoitti hermostoa. Samoin ne, jotka ensin tyytyivät sapeleillakatkottuihinkäsiin, lopulta vaativat erityisiä koneita sitä toimittamaan.

Luullakseni Englanti oli ainoa maa, jossa sangen aikaisin alettiin julmuusjuttuja hiukan kontrolloida. Jos joku saatiin kiinni tahallisesta valehtelemisestä, rangaistiin häntä kovasti. Muistan eräänkin tapahtuman, kun eräs skontlantilainen nainen kertoi saaneensa kirjeen sisareltaan, joka oli sairaanhoitajana Belgiassa, ja siinä kirjeessä sisar kertoi mitä hirvittävimmistä julmuuksista, joita hän oli omin silmin nähnyt. Koska minulla ei ole muistiinpanojani käytettävänä, en enää varmuudella muista, millaisia nuo julmuudet olivat, mutta luulen, että ne koskivat toista tyyppikerto-

musta, nimittäin ristiinnaulitsemisia oviin. On nimittäin omituista, että aina kun kerrottiin ristiinnaulitsemisista, joita „vihollinen” missä tahansa oli pannut toimeen, riippuivat ristiinnaulitut aina ovissa. En osaa selittää syytä. Skotlantilainen nainen julkaisi siis sisarensa kirjeen, ja se herätti ääretöntä huomiota.

Mutta nyt seurasi jälkinäytös: Pantiin toimeen tutkimus ja saatiin selville, että kysymyksessä olevalla naisella ei ollut yhtään sisarta, ei Belgiassa eikä muualla, ja hän vihdoin itse tunnusti keksineensä jutun alusta loppuun asti, mutta tehneensä sen hyvässä tarkoituksessa, innostuttaakseen nuoria miehiä rupeamaan sotilaiksi. Hän sai ankaran rangaistuksen innostaan.

Sanomalehtien kiihoitus tietysti tuotti sellaisiakin tuloksia, joita viranomaiset eivät halunneet. Yhtenä yönä, vähää sen jälkeen kun sota oli alkanut, särettiin useita saksalaisia kauppapuoiteja Lontoossa. M. m. Olli-poikani ja minun asuntoni lähellä oleva saksalainen leipäpuoti särettiin, leivät ryöstettiin tai heitettiin ulos kadulle, ovet ja ikkunat murrettiin rikki. Leipuri, nuori saksalainen, jonka vaimo oli englantilainen, oli hyvin suosittu naapuristossa, koska hänellä aina oli erittäin hyvää leipää, ja hänen käytöksensä kaikkia kohtaan oli kohtelias ja ystävällinen. Kerrottiin että muut lähiseudun leipojat olivat hänelle kateellisia ja että hyökkäys

häntä vastaan oli heidän järjestämänsä. — Samana yönä särettiin saksalaisia puoteja myöskin muissa kaupunginosissa, niin että tuntuu uskottavammalta, että joku suurempi järjestö oli tekojen takana.

Erittäin miellyttävänä ilmiönä on mainittava, että kaikki sanomalehdet, aivan riippumatta puolueväristä, lausuivat mitä ankarimman tuomionsa hävityksistä, eikä niitä sen koommin tapahtunutkaan.

Oli mieltäkiinnittävää ja samalla peloittavaa nähdä tuota ihmistunteitten temmellystä, joka näihin aikoihin puhkesi ilmi. Englantilaisethan ovat tunnettuja melkein yli-inhimillisestä itsensähillitsemiskyvystä, ja totta on, että tähänkin aikaan he merkillisen hyvin säilyttivät ulkonaisen tyyneytensä, vaikka mielten kuohu oli semmoinen, ettei miesmuistiin mitään senkaltaista ollut kukaan kokenut. Kaikki mitä ihmisessä oli parasta ja pahinta, pyrki esiin silloin. Kiihkein viha ja uhrautuvaisin rakkaus taistelivat ylivallasta, usein saman ihmisen sielussa. Se tapa, jolla kourallinen diplomaatteja yli koko Europan käytti hyväkseen kiihtyneitä ihmistunteita, oli mitä hirveintä ja peloittavinta leikkiä.

Ensin tietysti oli saatava viha kiehumaan, ja se saatiin etupäässä kertomuksilla hirmutöistä. Sitten oli saatava rakkaus ja uhrautuvaisuus palamaan, ja sekin saatiin, vetoamalla nuorison

isänmaanrakkauteen ja oikeuden ja vapauden tuntoon. Kuinka suurenmoisesti nuoriso tuohon vetoamiseen vastasi! Empimättä, vastustamatta se antoi henkensä ihanteen edestä, johon se uskoi — ja joka petti.

Europpalainen diplomaattikunta istui kuin suuri, musta hämähäkki verkossaan, himoiten enemmän ja yhä enemmän ihmisverta, kunnes se oli imenyt sitä niin paljon, että perikato alkoi uhata koko Europpaa . . .

Loppupuolella vuotta 1915 läksin sotaan pakoon Englannista Amerikkaan. Siellä oli ankara, vaikka hiljainen sota käynnissä sanomalehdistössä Euroopan sodan puolesta ja vastaan. Sanomalehtikuningas, William Randolph Hearst oli, ties mistä syystä, vastaan Amerikan sekaantumista sotaan, mutta tasavaltaisen puolueen lehdet olivat järjestään sen puolella. Yleisössä oli sama kahtia jako, mutta epäilemättä siihen aikaan vielä enemmistö oli sotaan vastaan. Vasta sitten kun saksalaiset upottivat suuren „Lusitania”-laivan, alkoi katkeruus heitä kohtaan kasvaa nopeasti.

Ensimmäinen seikka, joka muukalaisen silmään pisti Amerikassa, oli se vallan erilainen tapa, jolla sodasta keskusteltiin sillä puolella Atlantia. Atlanti on siksi laaja, että se tuntuu vaikuttavan suuremman eron asioihin kuin eurooppalaiset valtakuntien rajat. Valtameren toisella puolen on

kaikki uudempaa, ihmiset naiivimpia ja tietämättömyys Europan oloista suuri. Englantilainen hillitty tapa oli kuin pois puhallettu Amerikassa, ja kaikki kertomukset sotatantereelta olivat kasvaneet jättiläiskokoisiksi. Amerikassa ei häikäillä, kun on tehtävä propagandaa puoleen tai toiseen.

Merkillisin kausi taistelussa sodan puolesta ja sitä vastaan oli presidentin vaali. Wilson oli sotaa vastustavien ehdokas ja niissä lukemattomissa propaganda-kuvissa, joita vaalitaistelun aikana levitettiin, oli useimmiten iskulauseena Wilsonin kuvan alla: Hän piti meidät erillään sodasta! Sitä suurempi oli yllätys ja sitä suurempi oli katkeruus rauhan ystävissä, kun hän, heti presidentiksi päästyään, oli valmis sekoittamaan Yhdysvallat eurooppalaiseen sotaan.

Nopea oli ollut Englannissa mielten muutos, heti sodan puhjettua, mutta vielä paljoa nopeampi se oli Amerikassa. Englannissa vanha kulttuuri aina rajoitti vihan purkaukset sivistyneisiin rajoihin, mutta Amerikassa saivat intohimot riehua miten tahtoivat.

Heti Amerikan otettua osaa sotaan, perustettiin siellä seura, jonka nimeksi tuli *Vigilantes*. Siihen kuului kiihkokansallista väkeä, nuoria ja keski-ikäisiä miehiä ja naisia. Seura oli salainen, mutta melkein jokainen kumminkin tunsi siihen

kuuluvia henkilöitä. Heidän toimensaan oli urkkimistyö ja niiden rankaiseminen, jotka jostakin syystä olivat heidän mielestään „vaarallisia.” Päästäkseen „vaarallisten” lukuun tarvittiin hyvin vähän. Pieninkin puhe sotaa vastaan, aivan ylimalkainen rauhan aatteen puoltaminen, oli vallan kylliksi, jotta joutui Vigilantes seuran uhriksi. Ja mitä merkitsi tuollainen uhriksi joutuminen? Se merkitsi sitä, että minä hetkenä tahansa, päivällä tai yöllä, saattoi joukko naamioituja henkilöitä ilmaantua uhrinsa luo. Hänet otettiin kiinni, kuljetettiin johonkin yksinäiseen seutuun, ruoskittiin ja pideltiin pahoin mitä raaimmalla tavalla. Sanomattakin on selvää, että useimmat tuollaisen „sivistyneen” kohtelun uhrin menettivät terveytensä ikipäiviksi.

Väliin kyllä sattui lievempikin rangaistus. Sattumalta tunsin henkilöt, sekä uhrin että kostajan eräässä tapauksessa. Nuori mies, hyvin intelligentti, mutta köyhä, oli saanut pienen viran Washingtonissa ja iloissaan viettänyt hänsä nuoren tytön kanssa. Toinen nuori mies, ensimmäisen lapsuuden ystävä, ja Vigilantes seuran jäsen, tapasi hänet sattumalta Washingtonin kadulla, tervehti häntä iloisesti ja kysyi kuinka hän jaksoi. Mies numero yksi, vastasi yhtä iloisesti, että hän voi hyvin ja on „yhtä hyvä pasifisti, kuin ennenkin.” Muuta ei tarvittu. Vigilantes seuran innokas jäsen meni heti seuran johtomies-

ten luo ja ilmoitti, että hänen entinen ystävänsä sanoo olevansa pasifisti. Kahden päivän perästä oli miehellä ero virastaan, ja hän sai lähteä nuoren vaimonsa kanssa mitä kiireimmiten pois Washingtonista, jotta ainakin pelastuisi pahemmilta seurauksilta.

Jos vastustus toisin ajattelevia kohtaan olisi rajoittunut tähän, ei siitä olisi sen enempää sanomista, mutta valitettavasti se meni paljoa pitemmälle. Eräs saksalaista syntyperää oleva kaivos-työläinen, nimeltä P r a e g e r, lausui toveriensa kesken, että hän puolestaan toivoi Saksan voitettavan sodassa. Mies vietiin kaupungin ulkopuolelle ja lynchattiin mitä hirveimmällä tavalla. Hänet nimittäin, pitkällisen kidutuksen jälkeen, poltettiin elävänä. Kaksitoista lynchauksen toimittajista vangittiin ja syytettiin oikeudessa mutta jury yksimielisesti heidät vapautti!

Tuo meni hiukan liian pitkälle jo vanhoillistenkin lehtien mielestä, ja jokseenkin yksimielisesti lausuvat lehdet paheksumisensa juryn menettelystä.

Äsken mainitsemani amerikkalainen kirjailija ja sanomalehtimies, Arthur Ruhl, joka suurimman osan sota-ajasta oli oleskellut eri paikoissa Eurooppaa, valitti Amerikkaan palattuaan, ettei hän missään maailmassa ollut kuullut niin paljon „kannibali-puhetta” kuin Yhdysvalloissa. Luulen, että jokainen eurooppalainen, jolla oli tilaisuus

oleskella sekä Euroopassa että Amerikassa sodan aikana, on samaa mieltä kuin Ruhl. Kuulin kyllä jos jotakin myöskin Englannista, mutta useimpien rajoittuivat vihanpurkaukset vihollista vastaan samaan kauheaan uhkaukseen, jonka lordi Northcliffekin juhlallisesti ilmoitti maailmalle, nimittäin että hän oli pyhästi päättänyt, ettei hän koskaan maailmassa lyö kättä kenenkään saksalaisen kanssa. Senhän sentään ihminen voi kestää, mutta kun amerikkalaiset uhkasivat keittää öljyssä ja haudata elävänä sekä paloitella jokaisen vihollisen, joka heidän tielleen sattui, niin alkoi jo tavallista kuolevaista puistattaa.

Julmuusjutuissa amerikkalaiset osoittivat epäilemättä vilkkaampaa mielikuvitusta kuin europalaiset. Olen usein kuullut ihmisten puolustavan tai selittävän tuollaista hysteriaa sillä, että kaikki nuo juttujen levittäjät ja uskojat olivat jonkunlaisia hyvin vähän kehittyneitä, melkein syyntakeettomia henkilöitä, joita kukaan „järkevä” ihminen tietysti ei uskonut. Nämä selitykset ovat kaikki nyt sodan jälkeen keksittyjä, mutta valitettavasti asian laita oli aivan toinen itse sodan kestäessä. Kerron pienen esimerkin:

Istuimme yhdessä teetä juomassa, senaattori R., siis hyvin vastuunalaisessa asemassa oleva henkilö, kirjailija A. ja minä, klubissani New Yorkissa. Senaattori R. oli juuri tullut New Yorkiin ja oli täynnä juttuja sodasta, joita

hän oli kuullut „aivan luotettavalta taholta” Washingtonissa. Hän tiesi aivan varmaan, että saksalaiset olivat juuri äskettäin perustaneet tehtaan, jonne kaikki kaatuneitten vihollisten ruumiit kuljetettiin, ja niistä sitten valmistettiin öljyä ja saippuata . . .

Kysyin häneltä kuinka tuommoisista asioista on saatu selkoa, ja hän sanoi, että vihollisten kaatuneitten ja vangiksi otettujen taskuista on löydetty papereita, jotka todistivat asian.

Tuo oli erittäin tyypillinen tapa „todistaa” juttunsa tosiksi, varsinkin Amerikassa. Aivan niinkuin kaikki ennustukset, jotka koskivat sodan vaiheita ja liittovaltain voittoa, aina olivat löydetty vanhoista luostareista, joissa ne tähän saakka olivat olleet satoja vuosia kätkössä, aivan samoin saksalaisten julmuutta ja kauheita tulevaisuussuunnitelmia voitiin todistaa papereilla, joita oli „löydetty saksalaisten sotamiesten taskuista.” Tuntui kuin saksalaisilla olisi ollut vallan kulkutautina antaa sotamiestensä taskut täyteen selityksiä omista julmuuksistaan.

Sama kulkutauti kuului, saksalaisten kertomusten mukaan, raivonneen liittolaisten kesken, jotka myöskin sulloivat todistuksia hirmutöistään sotilaittensa taskuihin, joista saksalaiset ne sitten löysivät ja „todistivat” liittolaisten raakuudet!

Toinen kertomus, jonka sama senaattori meille kertoi, oli amerikkalaisesta papista, joka juuri

luennoi Amerikassa oloista Belgiassa. Hän oli kertonut, kuinka eräs rikas amerikkalainen perhe oli antanut hänelle toimeksi tuoda heille belgialainen poika ottopojaksi. Pappi oli heti hommannut heille pienen pojan, jonka molemmat kädet olivat poikki leikatut. Amerikkalaisen perheen rouva kirjoitti papille, että hän hartaasti pyytäisi saada poikaa, jolla oli kädet jälellä. Silloin pappi lähetti heille pojan, jolta oli vain toinen käsi leikattu pois ja kirjoitti samalla, että tämä oli ehyin minkä hän oli löytänyt, sillä sellaisia poikalapsia, joilla oli molemmat kädet jälellä, ei enää ollut Belgiassa.

En malttanut olla sanomatta, että tuo sentään tuntui jokseenkin vahvasti liioitellulta, ja seuraus oli että senaattori-ystävämme nousi ylös, kasvot tulipunaisina ja sanoi, että sellaisessa seurassa hän ei tahtonut olla, jossa hänen sanojaan epäillä. Asia sovittiin niin, että minä läksin ja hän jäi kirjailijan kanssa jatkamaan.

Eräs englantilainen upseeri, jonka oli täytynyt pahasti haavoitettuna jättää armeija, ja jonka juuri niihin aikoihin tapasin Amerikassa, väitti että julmuusjuttujen kauheuden voi jokseenkin tarkalleen matemaattisesti määritellä, sillä niiden hirvittäväisyys kasvaa täsmälleen samassa suhteessa, kuin etäisyys laskuhaudoista pitenee. Sotamiehet laskuhaudoissa eivät siedä sellaisia juttuja ollenkaan, mutta jota kauvemmas tul-

laan, sitä vahvemmin niihin uskotaan, ja sitä julmemmiksi ne laitetaan.

On tietysti myöskin monta, jotka pitävät päänsä selvänä, eivätkä usko kaikkea, mitä heille koetetaan syöttää, mutta enimmäkseen he vaikeavat, jotta saisivat olla rauhassa. Sillä varmaa on, että se joka uskaltaa vastustaa sitä, mitä yleinen mielipide omaksuu, ei saa olla rauhassa. Ennen sotaa vielä ihminen sai joskus ajatella hiukan itsenäisestikin, mutta yksi sodan „siunauksia” on, että koetetaan saada sotakomento voimaan myöskin ajatusmailmassa. Tuollaisia itsenäisesti ajattelevia, mutta kuoreensa sulkeutuneita henkilöitä tapasin muutamia, mutta tässä tahdon vain kertoa yhdestä.

Eräässä amerikkalaisessa pikkukaupungissa tutustuin nuoreen taiteilijaan, joka oikeastaan oli englantilainen, mutta sota-aikana joutunut Amerikkaan asumaan. Kerran istuessani hänen atelierissään, hän toi esiin pakan piirroksia, joita hän joskus oli leikannut parisilaisesta kuvalehdestä, siksi että ne hänen mielestään olivat suurella taidolla piirrettyjä. Hän sanoi tahtovansa näyttää niitä minulle, mutta vain yhdellä ehdolla: että en lukisi selityksiä kuvien alla. Suostuin siihen, ja hän veti esiin yhden kuvan kerrallaan ja peitti aina kädellään kuvan selityksen.

Ensimmäisessä kuvassa näin vanhan naisen sidotuna paaluun, jonka ympäri olevaa risukasaa vil-

lin näköiset sotilaat juuri sytyttivät tuleen. Toisessa kuvassa näin samanlaisten sotamiesten marsivan ja kantavan pieniä lapsia pistimiensä neissä. Kolmannessa kuvassa he olivat juuri risiinaultsemassa muutamia nuoria naisia.

En tahtonut nähdä enempää. Mitä tuo mies oikeastaan tarkoitti? Mitä hän minulta tahtoi? Ja miksi hän vielä kehtasi hymyillä tyytyväisenä? „Älkää tuskastuko, hyvä rouva. Tahtoisin vain hiukan oikaista teidän uskoanne ihmisten totuudenrakkauteen ja intelligenssiin ja mielikuvituksen rikkauteen — ja ylimalkaan tähän jaloon ihmisrotuun . . .”

Hän veti kätensä pois kuvaselitysten päältä ja pyysi minua lukemaan. Ne olivat kaikki ranskalaisen taiteilijan tekemiä, ja niiden tarkoitus oli kuvata — englantilaisten julmuuksia Buuri-sodassa!

Sama mielikuvitus, samat kuvat, sama polttava viha, vaikka vihollisen nimi sattuu aikojen kuluessa muuttumaan!

Ne henkilöt, jotka sodan kestäessä koettivat vihaa hillitä, olivat toivottomassa asemassa, eikä ainakaan minun kokemuspäiriini tullut ainoatakaan esimerkkiä siitä, että he olisivat yrityksissään onnistuneet. Suurena esteenä heille oli myöskin se, että ne, joiden ikäänkuin viran puolesta olisi odottanut ryhtyvän taisteluun vihan lieventämiseksi, nimittäin papit, melkein yksimielisesti

joka maassa asettuivat kanuunoita siunaamaan ja vihaa kiihoittamaan. Poikkeuksia kumminkin löytyi pappienkin joukossa, vaikka verraten paljoa vähemmän, kuin tavallisten syntisten seassa.

Englanti oli tietääkseni ainoa maa, jossa heti sodan puhjettua ryhdyttiin toimeen järjen palauttamiseksi ja uuden onnettomuuden estämiseksi. Siellä perustettiin jo syksyllä 1914 seura, jonka jäsenluku nyt on kasvanut yli kahden miljoonan, nimittäin „Union of Democratic Control”, (yhdistys demokraattista valvontaa varten). Sen yhdistyksen perustajana ja sieluna on alusta alkaen ollut eräs Euroopan merkellisimpiä henkilöitä, mr. E. D. Morel. Yhdistyksen päätarkoituksena on saattaa parlamentin valvonnan alaiseksi kaikki suhteet ulkovaltoihin, jotta mitään salaisia sopimuksia, sellaisia, jotka pakoittivat Englannin ottamaan osaa maailman sotaan, olisi mahdoton solmia. Sen toiminta tuntuu pintapuolisesti katsoen varsin rajoitetulta, mutta jos tarkemmin asiata katselemme, huomaamme kyllä, että siitä riippuu oikeastaan kaikki valtakunnan sota ja rauha, sen sisäinen ja ulkonainen menestys. Paljon on tämä yhdistys jo aikaansaanut asiain selvittämiseksi ja vihan lauhduttamiseksi, mutta paljon on vielä myöskin tekemistä. Vanhoillinen sanomalehdistö Englannissa, kuten muuallakin, tekee voitavansa ylläpitääkseen vihaa ja epäluuloa.

Kun vuosi sitten oleskelin Ranskassa ja sittemmin Saksassa, oli sama ilmiö huomattavissa, sama kauhea pelko siitä, että viha mahdollisesti lauhduisi „vihollista” kohtaan. Eräs yliopiston professori Saksassa, mies joka minun mielestäni tuntui sellaiselta, että hän oli valmis vaikka henkensä antamaan toisten hyväksi, lempein, rauhallisin olento maailmassa, jonka suusta en koskaan kuullut pahaa sanaa ketään kohtaan, kerran tuli luokseni silmät kiiluen innostuksesta, ja antoi minulle lentolehtisen, jota hänen kertomuksensa mukaan oli painatettu puolitoista miljoonaa kappaletta, jotta se leviäisi ympäri Saksan valtakuntaa. Se oli erään hamburgilaisen professorin avonainen kirje entiselle, ranskalaiselle ystäväälle. Kauheampaa ihmisvihan asiakirjaa en elämässäni ole lukenut. Ranskalainen oli ensin kirjoittanut saksalaiselle ystäväälle ja lausunut paheksumisensa sodan tuottamasta onnettomuudesta Saksalle, ja vakuuttanut oman ystävyytensä muuttumattomuudesta. Saksalainen tunnustaa, että tämä hänen entinen ystävänsä on joka suhteessa erittäin kunnan mies, oikeutta rakastava ja käytökseltään miellyttävä. Mutta juuri siitä syystä, että hän on ihmisenä hyvä ja rakastettava, hän on erittäin vaarallinen, sillä juuri semmoiset henkilöt kuin hän voivat lieventää saksalaisten „pyhää” vihaa ranskalaisia vastaan. Siitä syystä hän erittäin varoittaa kaikkia

saksalaisia k u n n o n ranskalaisia vastaan. Suurempaa onnettomuutta ei näet voisi ajatella paljon kokeneelle Saksalle, kuin että viha Ranskaa vastaan laimentuisi! Kun näin, minkä vaikutuksen tuo kamala kirje oli tehnyt lempeään, hyväluontoiseen professori-ystävääni, niin saatoin hyvin ymmärtää, kuinka se saattoi kiihoittaa pois suunniltan sellaisia, joissa muutoinkin jo kyti viha ranskalaisia vastaan.

Ja mihin tuon vihan pitäisi johtaa? Useimmat kyllä ymmärtävät, että viha vihan vuoksi ei tule ketään tyydyttämään, siis täytyy sillä olla joku käytännöllinen tarkoitus. Tuo tarkoitus on tietysti uusi sota. Äsken loppunut maailmansota ei tietysti vielä tuonut mukanaan tarpeeksi paljon kauhuja, taikka ehkä on parempi sanoa, että se toi mukanaan niin paljon kauhuja, että ihmiset jo ovat tottuneet niihin ja kaipaavat uutta kiihoitusta hermoilleen.

Ennen sodan puhkeamista miunulle alati vakuutettiin, että naiset, taikka, kuten vallan runollisesti sanottiin, „äidit ja siskot ja lemmityt”, tulevat aina taistelemaan sota vastaan. Valitettavasti osoitti kokemus juuri päinvastaista asiain tilaa. „Kannibali-puhe”, jota Arthur Ruhl valitti, kuului juuri etupäässä naisten parissa. Ylimalkaan oli sääntönä, että ne, joilla itsellä ei ollut mitään vaaraa joutua sotaan, kuten esim. naiset ja diplomaatit, olivat kaikkein kiihkeimpiä

ajamaan muita rintamalle. Propaganda-työtä sotamiesten hankkimiseksi, ainakin Englannissa ja Amerikassa, hoitivat etupäässä naiset, ja sanomalehtien kiihoitustyötä johtivat diplomaatit, joko suoraan, taikka asiamiestensä kautta. Amerikan sanomalehdissä kiihoitustyö pääsi oikeeseen vauhtiinsa vasta sitten, kun englantilainen sanomalehtikuningas, lordi Northcliffe, saapui sinne sitä johtamaan. Harvinaisella kyvyllään hän pian sai vihan leimuamaan ennen aavistamattomalla voimalla. Sanotaan, että hänen omasta mielestään tämä oli hänen loistavin elämäntyönsä. Niin kai se oli monen muunkin mielestä!

Hyvin on meilläkin huolta pidetty siitä, että viha ei pääse sammumaan liian äkkiä. Sattuu vielä niin käytännöllisesti, että kansamme on jokseenkin tasan jaettu kahteen yhtä suureen puoliskoon, jotka vihaavat toisiaan kuin myrkkyä. „Lahtarit” ja „Punikit” — kuka uskaltaisikaan yrittää mitään sillan rakentamista heidän välilleen ja meidän oman kotimaisen „pyhän” vihamme lauhduttamista?

Mutta ehkä löytyisi joku, joka uskaltaisi ennustaa, miltä tulevaisuus meillä tulee näyttämään . . .

TAKAISIN HELSINGISSÄ.

Olin lähtenyt Helsingistä maaliskuun alussa, vuonna 1909, ja palasin takasin syksyllä 1918. Siis jotakuinkin kymmenen vuoden poissaolo. Suurimman osan noista vuosista olin elänyt Lontoossa. Sitten seurasi järjestyksessä New York, jossa olin tuolla ajalla käynyt neljä eri kertaa, viiptyen vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta kullakin käynnillä. Lyhyemmillä matkoilla kävin monessa muussa paikassa Euroopassa. Suomessa myöskin pistäydyin silloin tällöin, mutta tuskin koskaan ennätin viipyä paria viikkoa enempää yhteen jaksoon. Nuo käynnit Suomessa olivat siksi lyhyitä, että ne jättivät mieleen ainoastaan mitä hauskimmat muistot. Entiset ystävät olivat entistä ystävällisempiä, Helsingin kuuluisa kauneus kauniimpaa, koko elämä entistä ehompaa. Suurkaupungin humun jälkeen Helsinki tuntui idyllimäiseltä ja puhtaalta. Kuka olisi voinut olla julma ja nostaa verhoa, katsoakseen miltä elämä näyttämön takana näytti! Kaikki oli kultaa, joka vain hiukan kiiksi . . .

Soisin että täällä olisi monta, jotka ovat olleet poissa kymmenen vuotta ja sitten jälleen palanneet takaisin, niin saisimme vertailla kokemuk-siamme. Sen vain uskallan sanoa, että ymmär-rän niitä, jotka pitkällisen poissaolon jälkeen eivät enää ota viihtyäkseen Helsingissä, vaan kaipaavat pois . . .

Uskon varmaan, että jokaisella ihmisellä on sisällinen tarve omaksua joku aate, johon hän voi uskoa, jonka edestä hän joskus ehkä voi tehdä epäitsestä työtäkin. Muistan hyvin, kuinka nuoruudessani suomalaisuus ja kansallisuus olivat ne taikasanat, jotka loivat intoa mieliin ja halua työhön. Suomen kieli ja Suomen kansa, siinä ne asiat, joiden edestä maksoi vaivaa elää, ja vaika-kapa kuollakin. — Tietysti ihmisellä täytyi olla myöskin negatiivinen ihanne, jonka yli voi pur-kaa vihansa ja pahan sisunsa. Semmoinen oli luonnollisesti ruotsalaisuus. Kaikki mikä oli suomalaista, oli hyvää, kaikki mikä oli ruotsa-laista, oli pahaa. Oppi oli selvä ja helposti käsi-tettävä, eikä vaatinut mitään syviä tutkimuksia.

Sitten kun ihminen kasvoi ja varttui, alkoivat nuo ihanteet, sekä positiiviset että negatiiviset, hiljalleen häipyä pois, ja sisäiset silmät alkoivat huomata, että toinen ei sentään ollut aivan niin hohtavan valkoinen, eikä toinen niin vallan sysi-musta, kuin sitä nuoruuden hulluudessa oli usko-nut. Pienellä hymyllä ne ihanteet haudattiin, ja

koko muutos oli tapahtunut hiljalleen ja rauhallisesti, ilman rajuilmoja ja ukkosen jyrinää. Tietämättä, arvostelematta olimme jo lapsena nuo aatteet itsellemme omaksuneet, siitä syystä että ne meille silloin annettiin tyydyttämään henkistä janoamme, ja paljon oli niistä elämässä ollut hyötyä, paljon myöskin haittaa.

Ei kumminkaan kenenkään pidä uskoa, että sitä noin vain vahingosta viisastuu ja alkaa kriittisemmin katsella niitä uusia ihanteita, jotka ovat vallanneet entisten sijan — myöskin tietämättä, tahtomatta.

Kun on kauvan aikaa ulkomailla ja koko ajan sellaisessa työssä, joka koskee omaa maata ja sen vaiheita, ja kun tuo oma maa on sorretussa asemassa ja tuntuu käyvän melkein toivotonta taistelua ylivoimaista vihollista vastaan, niin syntyy mieleen vähitellen jonkunmoinen isänmaa-ihanne, jota alkaa palvoa yhtä paljon ja enemmän kuin entistä rajoitetumpaa kielellis-kansallista ihanetta.

Minulla oli päätyönä esitelmöiminen, ja siksi tulin kulkemaan jos jonnekin maailman sopukkaan Englannissa, Skotlannissa ja Amerikan Yhdysvalloissa. Esitelmäaineena oli aina jotain Suomea koskevaa: Suomen kansan vaiheita, historiaa, maantiedettä, naisasiaa, taidetta, kouluoloja j. n. e., mitä milloinkin kuulijakunta tahtoi. On luonnollista, että tuollaisessa esitelmässä koettaa

antaa niin valoisan kuvan kuin mahdollista. En tarkoita, että sitä tahallaan mitään väärentää, mutta sitä kerää yhteen parhaat puolet kustakin asiasta, ja kokonaiskuva tulee siten kauniimmaksi kuin todellisuus. Hyvin pian käy niin, että unohtaa itsekkin, että on olemassa mitään muuta puolta, kuin tuo kaunis puoli, jonka sitä paitsi voi todistaa vallan todeksi statistiikan ja kaikenmoisten tietosanakirjain avulla, jos tarvitaan. Aivan huomaamatta muuttuu mielessä oleva kuva omasta maasta aurinkoiseksi ihannemaailmaksi, jossa on rauha ja sopusointu, puhtaat pyrinnot ja kauniit nelmat. Ainoa mikä puuttuu on itsenäisyys, vapaus rosvovallan sorrosta, ja sen saavuttamiseksi vaaditaan ajattelevien ihmisten apua koko maailmassa.

Jota kauvemmin tuohon suuntaan puhuu ihmisille, ja jota innostuneemmaksi saa yleisönsä, sitä lujemmin alkaa itse uskoa ihanteeseensa — ja sitä kauvemaksi sitä tietämättään, tahtomattaan etenee todellisuudelta!

Niin kauvan kun pysyy ulkomailla, niin kaukana kuin suinkin mahdollista unelmamaailmastaan, on kaikki hyvin. Vaara joka uhkaa, on tietysti herääminen. Monen sellaisen herääminen murtaa, ja kaikkiin se iskee haavan, joka paranee hitaasti. Mutta tietysti ei kukaan ihminen selaista edeltäkäsinkin usko.

Olin Amerikassa kun Suomen itsenäisyys muut-

tui unelmasta todellisuudeksi. Tieto vastaanotettiin suomalaisten kesken, kuten saattoi otaksuakin, suurella riemulla. Yhä useammalta taholta alkoi kuulua että Se - ja - Se aikoi lähteä Suomeen nyt, kun kaikki oli hyvin vanhassa isänmaassa, ja aikoi viipyä siellä viimeiset vuotensa, elämänsä loppuun asti, saadakseen sitten ikuisen leposijan isänmaan povessa. Hyvin pian alkoi myöskin kuulua kuinka nuo viimeiset vuodet sekä ikuinen leposija supistuivat muutamaankuukauteen Suomessa ja hyttipaikkaan Atlantin laivassa, joka kiiti täyttä vauhtia takaisin Amerikkaan. Aivan äskettäin kuulin eräästä, jonka viimeiset vuodet supistuivat kolmeen päivään, sillä ei ollut laivaa, joka olisi vienyt hänet pois jo seuraavana päivänä! Johtopäätös, jota ei kukaan seuraa: Ei pidä rakentaa liian kauniita tuulentupia, jotta niiden sortuminen ei koskisi liian kovaa.

Luulen että useimpien mielessä siellä kaukana, ainakin salaisessa sydänsopukassa, Suomi oli Runebergin ja Topeliuksen Suomi. Maata muokkaavat ukot olivat kaikki Saarijärven Paavoja, nuoret miehet Pilven Veikkoja. Neitokset olivat Torpan Tyttöjä, eukot Lotta Sväärdejä. Ja virkamiehet tietysti olivat Maaherroja, rehellisiä, pelkäämättömiä! — Ei mikään legenda ole niin syvällä vierailta mailla asuvien suomalaisten sydämessä, kuin kuvaus suomalaisten pelkäämättö-

myydestä ja rehellisyydestä. Urhoollisuus ei rajoitu ainoastaan entisaikojen „hakkapeliittoihin” ja nykyajan härmäläisiin puukkojunkkareihin, vaan on tietysti moraalinen urhoollisuus täysin samalla tasolla. Voi sitä, joka siellä merten takana uskalsi muuta epäilläkään!

Ei pidä ihmetellä, jos sitä sitten tänne tultua sai vaeltaa yllätyksestä yllätykseen. Ensimmäinen ja ehkä suurin yllätys oli ainakin minulle tuo kaikissa huomattava pelko. Minua varoitettiin aamusta iltaan. Minun ei pitänyt tavata sitä - ja - sitä henkilöä, minun ei pitäisi mennä siihen kokoukseen, minun ei pitänyt julkilausua ajatusiani yhtään mistään j. n. e. Kun kysyin, mikä se oli se hirveä vaara, joka minua uhkasi, ellen seurannut noita ystävällisiä neuvoja, en koskaan saanut tarkempaa selitystä. Ystäväni vain tuskastuivat.

Muistui väkisinkin mieleeni aikaisin lapsuuteni. Lienen ollut noin 5—6 vuotias, kun minulla sattui olemaan lyhytjärkinen hoitajatar, joka aina peloitteli minua sillä, että ellen tottele ja tee mitä käsketään, niin varmasti „mörkö tulee ja ottaa.” Koetin miettiä, millainen otus se mahdoin olla, tuo mörkö, mutta en päässyt koskaan siitä selville.

Sama näytti nytkin olevan asian laita. „Mörkö” uhkasi, ellen totellut, mutta ei kukaan minulle selittänyt, millainen mörkö.

Uskon että Bertrand Russell on oikein selittänyt ihmisten pelon syvimmän syyn näillä sanoilla: „Ihmiset pelkäävät ajatusta, enemmän kuin mitään muuta maan päällä — enemmän kuin sortumista, enemmän kuin kuolemaakin. Ajatus on mullistava, vallankumouksellinen, hävittävä ja hirvittävä. Ajatus on armoton etuoikeuksille, vakaantuneille laitoksille, mukaville tavoille. Ajatus katsoo helvetinkin kuiluun, eikä pelkää. Se näkee ihmisen heikkona pilkkuna, jota mittaamattomat hiljaisuuksien syvyydet ympäröivät, mutta kumminkin ajatus esiintyy ylpeänä, lujana, aivan kuin se olisi maailman herra. Ajatus on suuri ja nopea ja vapaa, se on maailman valkeus ja ihmisen ylpeys.”

Tuo pitää merkittävästi paikkansa, ainakin tähän maahan nähden. Kun täällä esim. yhteiskunnallinen vaino kohtaa jotain henkilöä, niin se melkein poikkeuksetta tapahtuu siitä syystä, että luullaan joko oikein tai väärin tuon henkilön olevan semmoista mielipidettä, jota yhteiskunnan pylväät ja heitä seuraava lammaslauma eivät hyväksy. Harvoin, jos koskaan, viitataan tekoihin. Tekoja kohtaan ollaan erinomaisen suvaitsevaisia, jos vain mielipiteistä ollaan varmoja.

Kalle-ystäväni kertoi minulle eräästä yhteiskuntamme pylväistä, että „hän oli viisas tuo vanha kettu, ja hän ymmärsi että jos kerran va-

rastaa niin pitää varastaa miljoonia, ellei tahdo joutua kiinni ja häpeään. Ei häneen kukaan nyt uskalla koskea . . . Jaa, mitä sinä kysyt? . . . Että eikö ole tutkittu asiaa? . . . On kyllä, mutta tutkimaan määrätty komitea oli valittu tahdilla ja viisaudella . . .” Liekö Kalle liioitellut, vai liekö ollut oikeassa.

Jos taasen on kysymys henkilöstä, jonka arvelaan ajattelevan toisin, kuin suunnan viitoittajat tahtovat, niin olipa hän vaikka herran enkeli, ei hän voi vainoa välttää, eikä hänellä ole pienintäkään mahdollisuutta puolustautua. En nyt tarkoita sellaista vainoa, josta esim. Helsingin juoruavat miehet ja naiset pitävät huolta, sillä ymmärrän kyllä, että ei ole olemassa semmoista voimaa, joka voisi heidän suunsa tukkia, vaan tarkoitan vakavampaa vainoa, jossa pitäisi olla jonkunmoinen apu saatavissa. Koetan valaista sen esimerkillä.

Otaksukaamme että on olemassa rouva X. ja herra Y. Rouva X. on ankaran epäluulon alaisena, sillä hänen oman tunnustuksensa mukaan, hän on mielipiteiltään sosialidemokraatti, vaikkei kuulu jäsenenä puolueeseen. Hän siis kuulu niihin, jotka eivät ole „valtiollisesti luotettavia.”

Herra Y. taasen on ehdottomasti „valtiollisesti luotettava.” Hän tosin lienee joskus tehnyt pienen huviretken vieraalla kassalla, mutta se ei

tietysti mitenkään ole voinut vähentää hänen valtiollista luotettavuuttaan, ja hänellä on nyt uskottu tärkeä virka uudessa yhteiskunnassa.

Tuota virka-asemaansa herra Y. käyttää varoittaakseen varsinkin muukalaisia Helsingissä kävijöitä sellaisesta vaarallisesta olennoista kuin tuo kauhea rouva X. On huomattava että rouva X. ja herra Y. eivät koskaan ole sanaakaan vaihtaneet, ja herra Y:llä ei ole yhtään mitään asiallisia tietoja, joihin hän varoittaessaan voi nojautua. Nuo varoitukset kumminkin ovat tuottaneet rouva X:lle korvaamatonta käytännöllistä vahinkoa, mutta hänellä ei ole mitään keinoja, joilla hän voi itseään puolustaa.

Joku voisi ehkä luulla, että tuommoisesta herra Y:tä olisi rangaistu, ja niin kai usein käykin sellaisissa maissa, jotka eivät ole aivan samalla tasolla kuin me. Mutta meillä ymmärretään heti, että tuommoinen varoittaminen todistaa, että herra Y. on, ei ainoastaan valtiollisesti luotettava, vaan suorastaan super-luotettava, ja ansaitsee siis palkinnon. Vallan johdonmukaisesti hänelle suodaan korkea arvonimi ja kunniamerkki, eikä hänen asemaansa voi mikään mahti enää järkyttää. Jos poliisi joskus erehtyy viemään hänet aamuyöstä pahnoilleen levähtämään, niin se on tietysti poliisin syy, joka nähtävästi ei ole aivan tehtäviensä tasolla.

Minun täytyy kumminkin heti tunnustaa, että virallinen varoittaminen ei aina tuota käytännöllistä vahinkoa, vaan suorastaan hyötyä, josta varoituksen esine saa olla kiitollinen. Kerron sellaisen tapahtuman:

Meillä on Helsingissä korkea sotaherra, luonteeltaan tulinen, ruumiiltaan erittäin hyvinvoipa. Jostakin syystä tämä muutoin urhoollinen mies rupesi kovasti pelkäämään erästä helsinkiläistä rouvaa, jota hän sanoi Helsingin vaarallisimmaksi naiseksi. Arvaan että lukijani hymyilee hiljaa itsekseen ja mieltii, että semmoisia ne ovat ne helsinkiläiset rouvat, käyvät vaarallisiksi avuttomille miesraukoille ja johtavat heidät luvattomille poluille . . . Minun täytyy heti totuuden nimessä vapauttaa sotasankarimme moisista alhaisista epäluuloista. Kysymyksessä oleva rouva on yli viidenkymmenen ja vartaloltaan yhtä kaukana liljanvarsi-ihanteesta kuin hyvinvoipa sotaherrammekin. Hänen vaarallisuutensa on jotain mystillistä laatua, sillä vaikka hän ei koskaan elämässään tavannut ritarillista sotaherramme, ei tämä milloinkaan epäile lausua ankaraa tuomiotaan rouvasta, jonka pelkkä nimikin saa sankarimme vapisemaan pelosta.

Kysyin kerran eräältä sotaherramme tuttavalta, mikä tuohon mahtoi olla syynä ja hän vastasi: „Ei siitä tarvitse välittää yhtään mitään. Mies on monessa suhteessa varsin hyvä, rehellinen ja

suoraluontoinen, eikä hänessä muuta vikaa ole, kuin että hän ei sattunut olemaan mukana, kun ruuti keksittiin.”

Minusta kyllä tuntuu, että jokaisen siksi korkeaan arvoon kohonneen sotaherran olisi jo virkansa puolesta pitänyt olla mukana ruutia keksimässä, mutta jos Ukko Ylijumala on toisin sääntänyt, niin eihän sille mitään mahda.

Sattui sitten niin, että Helsinkiin saapui eräs muukalainen kenraali, yksi maailman sodan sankareita, joka tietysti heti joutui tapaamaan kotimaisen sotaherramme. Täynnä huolta virkaveljensä puolesta, sankarimme heti varoitti muukalaista kenraalia ja sanoi, että hänen olisi viisainta välttää rouva X:ää, sillä tämä oli Helsingin vaarallisin nainen. Sotaherramme ei viattomuudessaan aavistanut, että tuo oli tulen pistämistä tappuroihin. Muukalainen kenraali oli vallan kuuluisa siitä, että jos kukaan ihminen häntä härnäsi sillä, että joku nainen oli „vaarallinen”, niin oli jotenkin varma, että hän suin päin kiiruhti syöksymään omaan turmioonsa. Liekö tahtonut siten näyttää urhoollisuuttaan, vai mikä häntä mahtoi riivata. On myöskin mahdollista, että hän jollain lailla käsitti väärin tuon sanan „vaarallinen.”

Muukalainen kenraali siis pisti korvan taakse rouva X:n nimen ja päätti olla varuillaan, kun rouva panisi toimeen sotasuunnitelmansa. Mutta

rouva, jolla ei ollut pienintäkään aavistusta omasta vaarallisuudestaan, eikä liioin siitä, että häneltä odotettiin kamalia juonia vieraan kenraalin mielen rauhaa kohtaan, ei tehnyt yhtään mitään.

Aika kului, ja pienillä väliajoilla sotaherramme uudisti varoituksensa kuuluisalle virkaveljelleen, jonka uteliaisuus nyt alkoi käydä vallan tukahduttavaksi. Johan nyt oli ihme ja kumma, että hän ei saanut tavata Helsingin vaarallisinta naista! Asia oli sitä harmillisempi, kun hän tähän saakka ei ollut tavannut ainoatakaan vaarallista koko pääkaupungissamme.

Vaarallinen rouva sai ihmeekseen kuulla, että vieras kenraali oli siltä ja tältä kysellyt, tunsivatko he rouva X:ää, ja lausunut toivomuksensa päästä hänen tuttavuuteensa. Rouvakin alkoi käydä uteliaaksi ja olisi mielellään tavannut kenraalin, mutta kohtalo vain ei näyttänyt suosivan tätä tuumaa.

Vihdoin vieras kenraali suuttui. Hän meni erään hyvän ystävänsä luo ja sanoi, että oli kerrassa häpeä, jos hänen täytyi lähteä pois Helsingistä, tapaamatta Helsingin vaarallisinta naista. Jos ystävä tahtoi ystävänsä nimeä kantaa, täytyi hänen auttaa tässä asiassa. Ystävällä ei ollut muuta neuvoa kuin panna toimeen päivälliskutsut kenraalille ja rouva X:lle. Heidän kohtauksensa oli hyvin huvittava. Molemmat puhkesivat

iloiseen nauruun ja kaikki jäykkyys oli heti kuin pois puhallettu. Sen jälkeen oli rouva X:llä usein syytä olla kiitollinen kenraalin tuttavuudesta, ja hänen sydämessään on aina pysynyt pieni ystävyyden tunne kotimaista sankariamme kohtaan, jota hän yksin sai kiittää siitä ilosta, minkä vieraan kenraalin tunteminen hänelle on tuottanut. Tiedän, että hän salaisesti toivoo sankarimme vieläkin muistavan hänen vaarallisuuttaan, kun joku ulkomainen suuruus sattuu Helsinkiin eksymään. Eihän niitä tavallinen ihminen muutoin tapaa.

Vielä voisin kertoa muutamista tapauksista, jotka ovat kaikkea muuta kuin naurettavia, ja jotka todistavat, kuinka pitkälle rikollisessa ihmisvainossa muutamit johtavissa asemissa olevat virkailijat ovat menneet. Jätän ne toiseen kertaan.

Lukijani ehkä kysyy, eikö ole olemassa ketään jota tuommoinen systeemi tympeyttää, ja joka toivoo, että meillekin kerran ilmestyisi Herkules puhdistamaan tšekäläistä Augiaan tallia.

On kyllä. Niitä on tuhansia ja taasen tuhansia, jotka sitä toivovat. — Mutta miksi he eivät avaa suutaan vastustaakseen ja mahdollisesti parantaakseen näitä oloja, jotka epäilemättä ovat omiaan viemään koko maamme perikatoon, jos ne saavat yhä edelleen rehoittaa?

Olli-poikani on kirjassaan „Väärällä Passilla” kirjoittanut pienen humoreskin, jolla on nimenä

„Välikäsi.” Se ei ole sama kuin italialaisten „musta käsi”, eikä se ole sama kuin „koston käsi” tai „kuoleman käsi”, taikka joku muu hirmuinen käsi. Se on paljoo peloittavampi ja paljoo laajemmalle levinnyt kuin mikään noista muista käsistä. Olli arveli, että se sodan aikana tuotti hyvin paljon turhia kärsimyksiä viattomille ihmisille, joille toiset ihmiset muutoin olisivat antaneet apuaan, mutta pelko siitä, että he mahdollisesti joutuisivat „välikäteen” heitä alituisesti esti. Olli ei silloin aavistanut, että sama „välikäsi” vielä oli muuttuva lujaksi kansalliseksi laitokseksi, joka estää nurkumisen ja tukahduttaa kaikki vastustamis-yritykset. „Välikäsi” on luja ja johdonmukainen, ja taivas varjelkoon sitä joka sen kynsiin joutuu!

Yhteen aikaan melkein urheilin sillä, että joka kerta kun joku minulle tuli sanomaan, kuinka hän paheksui sitä tai tätä vääryyttä, kysyin häneltä, eikö hän voinut tuota paheksumistaan julkilausua. Joka ikinen kerta seurasi sama kauhistunut katse ja vakuutus, että se on aivan mahdotonta, sillä se ehdottomasti johtaisi valittajan „välikäteen” josta olisi tiesi mitä hirmuisia seurauksia. Ja sitten tuo ainainen pyyntö: „Älä vain herran tähden sano kellekään, että minä olen semmoista puhunut.”

Välikäteen joutumisesta oli minulla kaikenlaisia, kaikkea muuta kuin hauskoja kokemuksia, kun

ensin saavuin Suomeen syksyllä 1918. Silloin oli kuningas-innostus ylimmillään, ja kysymys oli vain siitä, kuka tuo onnellinen oli, jolle Suomen valtaistuin oli tarjottava. Kuulin yhtämittaa väittelyä, pitäisikö kääntyä Mecklenburgin prinssin puoleen, vaiko Hessenin tai Tanskan, tai ehkä vielä jonkun kolmannen. Jos sitten tuo kaikki rupesi jotain ihmisparkaa naurattamaan, niin voi, voi sitä välikäsien paljoutta, joiden uhriksi sitä silloin joutui!

Kuningasvaali toimitettiin, ja muutamat tuttuni antoivat minulle aika ryöpyn siitä, että olin suuressa amerikkalaisessa aikakauskirjassa „Century Magazine” lausunut vakuutuksenani, että Suomen kansan enemmistö ei halua kuningasta. — Oli sittemmin toisia, jotka varsin ystävällisesti selittivät asiata minulle.

Muistan esimerkiksi vielä aivan selvästi sen ministerin kasvojenkin ilmeen, joka minulle ensin vakavasti ja juhlallisesti puhui tulevasta kuninkaastamme:

„Tiedättehän, että minä oikeastaan olen aina ollut mielipiteiltäni tasavaltainen, mutta nyt ovat asiat tosiaankin niin, että kuningas on maamme ainoa pelastus... Ymmärrän, että olette ollut poissa niin kauvan, ettette ole voinut seurata kehitystä täällä... Tarkoitan, että meidän finanssimme ovat sillä kannalla, että ellemme saa kuningasta nyt kohta, joudumme

erittäin pahaan pulaan... Jaa, näin meidän kesken sanoen, on peljättävissä mitä pahinta..."

„Tarkoitatteko valtion varerikkoa?”

„Jaa, kas se nyt on hiukan vaikea sanoa... Ja ymmärrättehän, että minun asemassani ei voi... Täytyy olla hyvin varovainen... Mutta sen voin vakuuttaa, että asema on erittäin kriittinen, ja jos meidän sosialistit eivät ymmärrä... Tjaa, täytyy toivoa parasta..."

Hän rypisti otsaansa, ja hänen katseensa ilmaisi, että hän tunsi kaikki vaaralliset salakarit, jotka uhkasivat valtioalustamme, mutta hänen ylhäinen asemansa ja mahdollisesti myöskin epäilykseni minun käsityskykyni ulottuvaisuudesta, estivät häntä sen enempää sanomasta. Keskustelumme katkesi siihen.

Seuraava, joka puhui minulle kuningas-asiasta, oli vanha tuttu, professori:

„No terve, tervet! Hyväänpä aikaan saavuit takaisin kotimaahan. Se on suuremμοista, eikö totta, että nyt tosiaankin saamme kuninkaan? Ajatteleppa, mikä arvaamaton hyöty siitä tulee olemaan suomenkielen asemalle! Vasta sitten kun suomenkieli kajahtaa hovikielenä, eurooppalaisena hovikielenä, vasta sitten voimme olla varmat siitä, että sille suodaan se kunnioitus, joka sille on tuleva..."

„Mutta eihän mies osaa suomea..."

„Tarkoitatko hänen majesteettiaan?... Aa,

kyllä hän pian sitä oppii . . . Siellä on jo tohtori Holma häntä opettamassa, ja kuningas kuuluu olevan tavattoman intelligentti mies ja erittäin innostunut oppimaan uuden valtakuntansa kieltä ja tapoja. Hänestä tarttuu innostus muihinkin, ja kohta saamme kaikki kokea, että suomenkieli ei ole lapsipuolen asemassa Suomen hovissa . . . Hyvästi, hyvästi . . . Oli oikein hauska tavata pitkistä ajoista . . .”

Hän meni pois, onnellinen hymy huulilla, arvatavasti uneksien suomenkielen tulevasta loistojajasta.

Samassa tuli vastaan Elli-ystäväni:

„Kuule, onko kukaan sinulle kertonut että rouva E. ja rouva M. nyt ovat verivihollisia? Eikös se ole hassua? Nehän olivat ennen eroittamattomat ystävät, ja nyt ne eivät katsokaan toisiinsa . . . Ja vielä semmoisesta syystä!”

„No mistä syystä sitten?”

„No kuulehan nyt . . . Kun molemmat tahtovat hoviemännäksi, ja siitä syntyi heidän välilleen sellainen riita että voi, voi . . .”

„Mikä on hoviemäntä? Anna anteeksi tietämättömyyteni, mutta olen vasta äsken maahan saapunut . . .”

„Hyvänen aika, etkö sinä nyt sitä tiedä, vaikka olet siellä suuressa maailmassa liikkunut? Kun kuningas tulee ja laittaa kuntoon hovinsa, täytyy olla joku ylhäinen rouva, joka sitten pitää

huolen kaikesta, niinkuin emäntä ainakin . . . En minä tietysti tiedä, mitä kaikkea hänen velvollisuuksiinsa kuuluu, mutta jokaisessa hovissa on aina hoviemäntä. Se on hyvin tärkeä virka . . .”

„Jaha, kyllä ymmärrän. Mutta eikö sellaisessa ylhäisessä toimessa pitäisi olla joku kreivitär, tai vähintään vapaaherratar?”

„E—i, elä uskokaan! Ei sveessit pääse pistämään nenäänsä lähellekään meidän hoviamme. Ja ymmärräthän, että suomalaisen puolueen vapaaherrattaret . . . hi-hi-hii . . .”

„Taidat olla oikeassa. Mutta miten se nyt olikaan se rouva E:n ja rouva M:n keskenäinen taistelu hoviemännän asemasta?”

„Kuka ne kaikki yksityiskohdat muistaa! Mutta eivät he enää näy saman katon alle mahtuvan. Riitelivät eilenkin niin, ettei tahtonut keskustelusta tulla mitään. Meillä naisilla oli nimittäin kokous, sillä olemme päättäneet antaa kunin-gattarelle lahjaksi ryijyn hänen budoaariinsa, ja siihen kudotaan keskelle 'T e r v e K u n i n g a t a r'! että hän tietää kuinka tervetullut hän on meille . . . Ja Katri on tilannut Parisista hovipuvun, vaalean sinisen, ajatteleppas! Voitko kuvitella, millaiselta Katrin harmaa ja näppyäinen iho tulee näyttämään vaalean sinistä silkkiä vastaan . . . hi-hi-hii . . .”

„Eikö hovissa pidä olla hovi-isäntäkin, vai onko ehkä hänen majesteettinsa itse siinä virassa?”

„Pitää tietysti olla hovi-isäntä, ja saat vaan nähdä, että siitä syntyy samanlainen jupakka . . . Tunnethan sen pitkän Kaapro Kankkusen? Eikös hänkin ennen ollut sinun oppilaasi?”

„Kaikkihan ne ovat olleet . . . Kaaproko se nyt aikoo hovi-isännäksi?”

„Niin, tiedätkö, se on vallan hullunkurinen juttu. Kaapro on suuri liikemies nyt, ja muutoinkin komea mies. Yhtenä päivänä konttoritytöt ihmeekseen näkivät, että päällikön huoneeseen kannettiin suuri peili, oikein komea trymoo. Ei Kaaprolla ennen koskaan ollut edes pientä peiliä konttorihuoneessaan. Tytöt olivat uteliaita ja kurkistelivat avaimenreiästä, kun Kaapro oli huoneessaan lukittujen ovien takana. Ja siinä seiso i Kaapro peilinsä edessä, kumarrellen syvään ja väliin astuen askeleen oikealle, väliin vasemmalle, koko ajan mutisten itsekseen: teidän majesteettinne . . . sallikaa minun nöyrästi kiittää teidän majesteettianne tästä ansaitsemattomasta armosta, j. n. e. Hän hengessä opetteli kiittämään jostakin arvonimestä, tai muusta sellaisesta. Konttoritytöt nauraa tirskuivat, ja koko kaupunki sai siitä sitten tiedon. . .”

Minua jo alkoi vallan pyöräyttää . . . Suomen finansit . . . Suomenkielen valta-asema . . . Hoviemännät ja isännät . . . Hovipuvut . . . Mikä oli tapahtunut tälle pienelle yhteiskunnalle? Meren toisella puolen olin nähnyt ja kuullut niin paljon

sota-hysteriaa, että olin vallan kyllästynyt siihen, ja nyt kohtasi minua täällä aivan sama ilmiö, vaikka toisessa hahmossa . . .

Henkiset kulkutaudit leviävät nopeammin kuin ruumiilliset kulkutaudit, eikä niitä vastaan auta mitkään lääkkeet. Olin ollut melkein koko sodan ajan sotaa käyvissä maissa ja tunsin hyvin tuon ilmiön. Vaikka sanat vaihtelivatkin, henki oli aina sama. Täällä Suomessa se taikasana, joka merkitsi uuden kultakauden alkua, oli „kuningas.” Englannissa ja Amerikassa samaa merkitsevä sana oli „liittovaltain voitto.” Liittovaltain voitto on toteutunut — en tiedä onko kulta-aika jo alkanut. Meille ei tullut kuningasta — ja moni kai pitää sitä syynä siihen, ettei kulta-aikaa myöskään ole kuulunut.

Toinen yhtäläisyys on vielä olemassa näiden ilmiöiden välillä: Jos esim. Amerikassa uskalsi lausua sanankaan siihen suuntaan, että mahdollisesti liittovaltain voitto ei sentään merkinnyt yleistä onnea maailmalle, sai heti nimekseen „saksalainen vakooja”, ja aivan samoin täällä epäily kuninkaan autuaaksi tekevästä ominaisuudesta tuotti epäilijälle nimityksen „punainen.”

Täytyy toivoa, että vielä joku ottaa tutkiakseen ja selittääkseen eri haukkumasanojen psykologian. Näin pintapuolisesti katsoen minusta tuntuu, kuin ne aina merkitsisivät samaa, vaikka

niillä on eri sointu. „Saksalainen spioni” ja „punainen” molemmat omalla tahollaan merkitsivät „vallalla olevan suunnan vastustajaa” tai ehkä vielä enemmän sen „pilkkajaa.” Tämän vuosisadan alussa, pahin haukkumasana Suomessa oli „bobrikoffilainen”, ja sekin merkitsi samaa kuin edelliset.

Satuin New Yorkissa näkemään hauskan kohtausten, joka erittäin suurella määrällä avasi silmäni haukkumasanojen merkitykselle. Matkustin ilmaradalla, nimittäin korkeille pylväille rakennetulla, katujen yläpuolella kulkevalla radalla. Siellä on ankarasti kielletty seisominen vaunujen ulkopuolella, junan kulkiessa. Sattui niin, että vaunut olivat hyvin täynnä, ja eräs myöhään tullut rouva, joka huomasi kuinka täysi vaunu oli, seisautui sen ulkopuolelle, juuri oven eteen. Konduktööri huomautti hänelle, että siellä seisominen on kielletty. Rouva sanoi tyynesti, että olkoon vaan, mutta tässä hän nyt kumminkin aikoo seistä, kunnes vaunuun ilmestyy enemmän tilaa. Konduktööri näytti kiivastuvan ja sanoi, että hän ei voinut sitä sallia, vaan piti rouvan viipymättä siirtyä vaunuun. Rouva, joka siihen saakka oli pysynyt tyynenä ja hymyilevänä, suuttui vallan silmittömästi, ja kun konduktööri avasi oven ja työnsi häntä sisään, rouva kirkasi kovalla äänellä: „Senkin kirottu saksalainen spionil”

Onneksi koomillinen puoli asiassa oli heti selvillä muille matkustajille, jotka yksimielisesti puhkesivat äänekkääseen nauruun. Rouva punastui kovasti, ja konduktööri tunsu että voitto oli hänen.

Suomeen tultuani sain usein kuulla kuinka helposti henkilö sai „punaisen” nimen, aivan yhtä helposti kuin newyorkilainen konduktööri sai saksalaisen spionin nimen. Ei tarvinnut muuta kuin lausui jonkun hieman vapaamielisen aatteen melkein mistä kysymyksestä tahansa, niin musta taantumus oli heti valmis huutamaan „ristiinnaulitse! Tuossa on punainen!”

Nähtävästi tuo sana „punainen” oli vähitellen kadottanut alkuperäisen merkityksensä, ainakin helsinkiläisten taantumuksellisten suussa, sillä kuulin sitä vapaasti käytettävän sellaisista henkilöistä kuin esim. ministerit Holsti ja Ritavuori, johtajatar Lucina Hagman, sekä monesta muusta tunnetusti vapaamielisestä merkikhenkilöstä. En kumminkaan voi luulla, että kukaan väittää heidän ottaneen osaa punakapinaan, taikka kuuluvan kommunistiseen puolueeseen. Myöhemmin on muodostunut uusi nimitys „vaalean punainen”, joka minusta tuntuu merkitsevän jotenkin samaa kuin „miedosti vapaamielinen.”

Eräs ystäväni sanoi minulle tuonnoin: ”Liian synkäksi sinä katsot tšekäläisiä oloja. Onhan täällä sentään ihmeellisiä asioita saatu aikaan.

Ajattelleppas sitäkin seikkaa, että Suomi taas on näyttänyt tien muille maille raittius-asiassakin, aivan niinkuin se näytti tien Europalle naisasiassa!”

„Vai niin. Vai näyttänyt tien!”

Ensimmäinen „raittiuskokemukseni” Helsingissä oli eräs hieno illallinen. Meitä oli noin kymmenkunta henkeä, ja illallinen syötiin eräessä ravintolassa. Sanoinko „syötiin”? Tarkoitin tietysti „juotiin.”

Heti saavuttuamme juhlapaikan etehiseen, näin että isäntämme katsahti etsien ympärilleen ja astui sitten nopeasti kahden syrjemmällä seisovan miehen luo. Hän puheli minuutin verran heidän kanssaan ja sitten puristi kummankin kättä ikäänkuin hyvästiksi. En tiedä miksi minusta tuo kädenpuristus tuntui niin kummallisen täyte-
läiseltä. En malttanut olla kysymättä isännäl-
tämme, ketkä nuo miehet olivat.

„Raittiuspoliiseja. Täytyy olla hyvä ystävä heidän kanssaan, jos mieli viettää hauskan illan!”

En vielä oikein käsittänyt, mitä nuo sanat sisälsivät, mutta heti alettuamme syömään, sen käsitin. Outo tapa, jota ei ainakaan ennen Suomessa nähnyt, oli se, että ateria alettiin limunaadilla. Kaikkein ensimmäiseksi tarjoilija otti pöydältä pullon, joka nähtävästi sisälsi valkoista limunaadia, ja kaatoi siitä hiukkasen jokaisen lautasen vieressä seisovaan juomalasiin. Vieraat

katsahtivat toisiinsa täynnä ymmärtämystä, kohoittivat hiukan lasejaan ja tyhjensivät limunaadinsa. Koska minä en mielelläni juo limunaadia ennen syöntiä, en voinut tehdä seuraa heille, mutta näin että toiset olivat varsin tyytyväisiä osaansa. Hyvällä tuulella jatkettiin ateriala, ja isäntämme äskeiset ystävät etehisessä eivät näytäneet naamaansa.

Kun olimme ehtineet kalaan, tarjottiin taas limunaadia, tällä kertaa hiukan kellahtavaa väritään ja maultaan muistuttaen kovin paljon tavallista „sauterneä.” Kaikki kehuimme limunaadia erittäin hienoksi. — Sitten paistin jälkeen saimme vain tavallista olutta, paksuista mustista olutpulloista. Olutta oli, kuten ainakin, kahta lajia, ja isäntämme kysyi minulta kohteliaasti kumpako halusin, „helles” vai „dunkles”? (vaaleata vai tummaa?) Kysyin, mikä niissä oli ero, ja isäntämme selitti, että „helles” muistutti hiukan sherryä, kun taas „dunkles” maistui melkein kuin portviini. Pyysin saada „dunkles.”

Vasta kahvin aikana tulivat kaikki limunaadi- ja olutpullot esille. Niitä oli jos jonkin värisiä, vihreitä, keltaisia, punaisia, ruskeita. Ei mitään häiritseviä välikohtauksia tapahtunut, ja kaikki olivat tyytyväisiä.

Eräs hyvin vanha ystäväni, joka oli illallisilla läsnä ja joka sitten aamuyöllä käveli kanssani kotiin päin, oli hyvin huolissaan: „Tällaista se

on aina. Kuka siitä muutoin välittäisi, ellei siinä aina olisi selvä lainrikos kysymyksessä. Ei täällä muutoinkaan enää niin paljon välitetä laista. Ja mitäpä siitä tarvitsekaan välittää! Jos kaikki, sekä ylhäiset että alhaiset, häikäilemättä rikkovat kieltolakia, niin mitäs ne ovat sen kummempia muutkaan lait, jotka eivät miellytä sinua tai minua! Rikotaan pois vain, ollaan iloisia ja rikastutaan! Viroonhan ne nyt menevät meidän rahamme, mutta tästälähin aion pistää ne omaan kukkarooni... Hi-hi-hii... Minä laitan kotipolttimon...''

Minusta tuntui kuin hän olisi liian runsaasti nauttinut „limunaadia'' ja sanoin siksi hyvästi. Niinpä kyllä. Mitä se oli toinen laki parempi kuin toinenkaan? Ja minne me oikeastaan olimme menossa?

Kaiken tämän henkisen sekasorron lisäksi, täällä vielä tuntui tulleen myöskin aineellinen sekasorto. Entiset rikkaat olivat nyt köyhiä ja entiset köyhät rikkaita. Ne, jotka olivat köyhtyneet, olivat täynnä katkeruutta kohtalon kovuudesta, joka heidät oli tehnyt köyhiksi, ja vielä lisäksi, kuten he itse arvelivat, ilman syytä. Ne taas, jotka olivat äkkiä rikastuneet, olivat katkeria siitä, että heitä kohdeltiin nousukkaina, eikä annettu heille sitä arvoa, jonka otaksuivat rikkauden tuottavan.

Ei ole kumma, jos ensin aivan sekaantuu, kun luulee tulevansa vanhaan, tuttuun maahan ja sitten huomaakin, että kaikki on uutta ja tunte-

matonta. On kyllä totta, että ennenkin Helsingissä juoruttiin ja intrigoitiin, mutta silloin ei vielä ollut sitä katkerata vihaa, jonka sota on tuonut mukanaan, ja joka tekee elämän melkein mahdottomaksi. Kaiken lisäksi tulee vielä suomalaisten epäluuloinen ja kateellinen luonne, joka aina pistää esiin siellä, missä useampia tämän kansan jäseniä on koolla. Jos yksi koettaa auttaa, niin on aina yhdeksän repimässä alas.

Tietysti kaikkeen vähitellen tottuu, ja aina on olemassa se keino, että eristäytyy n. s. „seura-elämästä”, joka valitettavasti useimmiten ei ole muuta kuin juoruelämää, mutta se on hiukan surullinen keino, varsinkin niille, jotka muutoin mielellään ovat ihmisten parissa.

Niillä, jotka olivat mukana sortovuosina, on vielä muistossa eräs kokemus, joka hiukan auttaa kantamaan nykyistä sekasortoa. Me saimme silloin nähdä, kuinka myrskyisinä aikoina pohjamuta aina kohoaa pinnalle, ja ensi hädässä saattaa melkein uskoa, että vesi on läpeensä pilaantunutta. Mutta kun myrsky taukoaa, vaipuu muta taas hiljalleen pohjaan, ja vesi on yhtä selkeätä kuin ennenkin.

Myrsky ei meillä vielä ole tauonnut, mutta se on jo hiukan tyyntymään päin ja pohjamuta alkaa jo vaipua alaspäin. Ja sanotaan, että maaseudulla on vielä puhtaita virtoja, jotka vähitellen vuotavat pääkaupunkiamme kohti, uudistaen, virkistäen, voimistuttaen.

EVY FOGELBERGIN

BLAND FÅNGAR OCH FRIA

NYA DRAG UR MATHILDA WREDES LIV

SMK. 20:—

»Kuva toisensa perästä syöpyy lukijan muistiin. — Kuvauksista selviää myös Mathilda Wreden koruton, sydämellinen mutta samalla varma ja voittava seurustelutapa yhteiskunnan onnettomain joukossa, ja lukija voi siten silloin tällöin pilkistää siihen 'salakeinoon', jonka kautta hän on voinut saada karuimmatkin sydämet sulamaan. Kuvaukset ja kohtaukset ovat luonnollisesti, riippuen kuvattavasta päähenkilöstä, hartaan uskonnollisuuden läpituksemat, mutta väliin tapaa vakavuuden keskeltä pientä leikinlaskuakin.» (Helsingin Sanomat.)

»Tässä osassa kirjailijatar kertoo monta Mathilda Wreden eläymystä vankien keskuudessa niinhyvin heidän vankinaoloajaltaan kuin sen jälkeenkin. Useita traagillisia elämän kohtauksia sukeutuu lukijan eteen, mutta myöskin hauskoja piirteitä on kerrottu, jotka erinomaisesti kuvaavat Mathilda Wreden suurta leikillisyyttä.» (Samarbete.)

»Onnittelemme uutta kustannusyhtiötä sen esikoiskirjan johdosta. Arvokkaammin ei suomalaisten naisten kustannusliike olisi voinut alkaa.» (Yhteishyvä.)

MAIKKI FRIBERGIN

TIENI VARRELLA TAPAAMIA

ENSIM. OSA SMK. 15:—

»Mitä erilaisimpia henkilöitä saamme nähdä tohtori F:n galleriassa. Siellä on faiteilijoita ja reformaattoreita, vallankumouksellisia ja perusteellisia naisasianajajia. Lyhyesti sanoen aikakautemme uusien aatteiden ja virkistävien tuulahdusten edustavimmat nimet. Harva suomalainen on ehkä tullut tuntemaan näin suurta joukkoa Europan eliittiä eli valioväkeä.» (Satakunta.)
E. C.

»Tohtori Fribergin kirjan loppuunpäästyään tuntee lukija olleensa harvinaisen hyvässä seurassa ja jää mielenkiinnolla odottamaan luvattua jatkoa näihin onnistuneisiin kuvauksiin.» (Keskisuomalainen.)
J. A. Mkr.

»Näitä 'tiensä varrella tapaamia' mitä erilaisimmissa oloissa eläneitä, elämässään tavallista syvemmän vaon kyntäneitä henkilöitä kuvaa tekijä kirjassaan. Terävällä kynällään ja sattuvalla sanontatavallaan loihtii hän heidät eteemme aivan ihka eläviksi.» (Karjala.)
H. K — nen.

KUSTANNUSOSAKEKYHTIÖ ROSMA, HELSINKI.

Hinta Smk. 24:—.

Maanliide 2.

Malmberg

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1725

KIRJANSITOMO
M. HENRIKSSON
|| HELSINKI ||

